Spelregels Lodewijk van Deysselbuurt

Beeldkwaliteitsplan

Rijnboutt

Omslag: Van Koetsveldstraat, 1957

Rijnbout

Spelregels Lodewijk van Deysselbuurt

Beeldkwaliteitsplan
oktober 2022

Inhoud

Leidmotief
Inleiding

1. Stedenbouwkundig Plan
2. Bestaande karakteristieken
3. Hoofdeisen
4. Spelregels

Bijlage: Analysetekeningen
Bijlage: Architecten vs. corporaties
Bijlage: Uitgangspunten herontwikkeling noordzijde Burg. Röellstraat

Leidmotief

De beeldkwaliteit van de Lodewijk van Deysselbuurt zit in de herkenbaarheid van de stedenbouwkundige structuur, de gaafheid van de bebouwing en de diversiteit van de ruimte daar tussenin. Er is waardering voor de ruimtelijke karakteristieken van het AUP. Tegelijkertijd is het de uitdaging deze

te actualiseren en te herinterpreteren. De uitstraling van de architectuur ontleent zijn inspiratie aan de oorspronkelijke bebouwing. Plekken in de buitenruimte krijgen een duidelijke bestemming en het groen wordt toekomstbestendig ingericht. Zo ontstaat eigenaarschap.

De Lodewijk van Deysselbuurt in de jaren zestig

Inleiding

Doel en opzet
Dit is het Beeldkwaliteitsplan voor de Lodewijk van Deysselbuurt. Het Stedenbouwkundig Plan vormt het uitgangspunt voor het Beeldkwaliteitsplan en is opgenomen in de vastgestelde Investeringsnota (december 2021).

De Lodewijk van Deysselbuurt is een fraai voorbeeld van de buurtopzet volgens de tuinstadgedachte van het AUP. De verkavelingsstructuur van het AUP is dan ook de stedenbouwkundige taal waarbinnen we de vernieuwing laten plaatsvinden. Beeldkwaliteit is een wezenlijk onderdeel hiervan. Hierbij gaat het om de ruimtelijke uitstraling van de bebouwing (zowel de nieuwbouw als de bestaande bebouwing) en alle ruimte daartussenin (openbare ruimte, collectieve ruimte en de privé–buitenruimte). Bijzondere aandacht is gevraagd voor de overgangen van openbaar en/of collectief naar privé.

In dit beeldkwaliteitsplan worden onder meer de huidige kernwaarden en karakteristieken geduid, de architectonisch eenheden omschreven en thematieken die de buurt kenmerken benoemd. Het doel is de bestaande kwaliteiten te behouden en tegelijkertijd een moderne vertaalslag te maken ter verbetering van de buurt. Renovatie dient hoogwaardig uitgevoerd te worden met als doel, behoud en herstel van het oorspronkelijke beeld, passend bij de hoge erfgoedwaardering.

Leeswijzer
In hoofdstuk 1 wordt door middel van een korte toelichting de stedenbouwkundige visie en het SP uitgelegd, zoals opgenomen in de Investeringsnota. Hierna wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op de bestaande karakteristieken en kwaliteiten in de buurt, van zowel de bebouwde als onbebouwde ruimte. In hoofstuk 3 volgen de hoofdeisen en in hoofdstuk 4 de spelregels en onderliggende regels van het beeldkwaliteitsplan. De hoofdeisen komen direct voort uit het SP en de spelregels zijn op hun beurt weer opgehangen aan de hoofdeisen. Zowel de hoofdeisen als de speregels zijn randvoorwaardelijk. Als bijlage zijn alle analyseteke-ningen toegevoegd.

Informatiemarkt Van Deysselbuurt 30 juni 2022 (foto's Marcel Israel)

Participatie
Gedurende het opstellen van dit Beeldkwaliteitsplan was er nauw contact met de sociale onderneming, Cascoland. Cascoland begeleidt Rochdale en de gemeente in het participatieproces van de vernieuwingsplannen voor de Lodewijk van Deysselbuurt. Cascoland heeft door middel van interviews, gesprekken en klankborden bijgedragen aan het vormen van een beeld van gebruik van bewoners van de buurt. De conclusies uit deze gesprekken zijn zorgvuldig meegenomen en meegewogen in het opstellen van de spelregels. Het gebruik en de beleving van de ruimte door bewoners en bezoekers is van groot belang in het laten slagen van de vernieuwing en verduurzaming van de buurt. Hiermee willen we zorgen voor het instandhouden van de sociale cohesie en sociale structuren die al aanwezig zijn in de Lodewijk van Deysselbuurt.

Uit de tussentijdse rapportage valt een aantal zaken op. De punten die herhaaldelijk naar voren kwamen in de gesprekken waren vooral de toegang tot openbaar groen, het gevoel van eigenaarschap van openbaar groen, de nabijheid van voorzieningen, het uiterlijk en de netheid van openbare ruimten en de fysieke kwaliteiten van de woningen. Cascoland benadrukt dat input ophalen uit de buurt tijd kost en stapsgewijs verloopt. Dit proces kan tijdens het ontwikkelen van de vernieuwingsplannen doorgaan.

Proces
De supervisor, stedenbouwkundige en welstand gebruiken dit beeldkwaliteitsplan als aanvullend toetsingskader voor de bouwplannen, naast de algemene welstandseisen. De supervisor fungeert als voorportaal richting welstand. De gemeente en de supervisor zijn gezamenlijk betrokken bij het kiezen van de architecten.

Indien een onderdeel of onderwerp tijdens de behandeling bij welstand discussie oplevert, bijvoorbeeld doordat deze niet ondervangen kan worden door een spelregel, dan dient er altijd teruggevallen te worden op de principes beschreven in de hoofdeisen.

Van Moerkerkenstraat, interieur van de woonkamer met een bejaard echtpaar, 1955

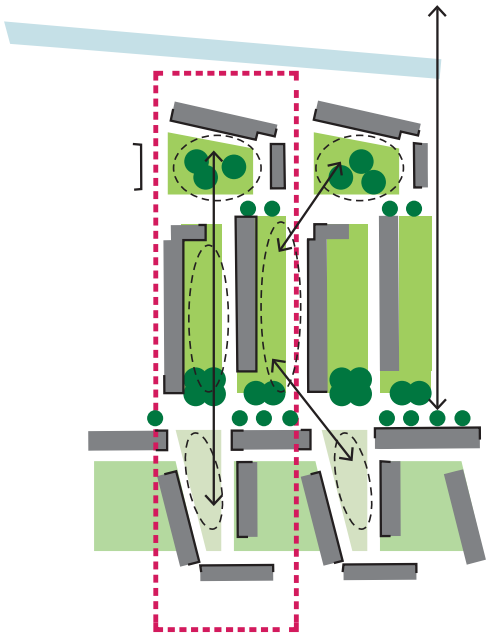

5 L
N.
2 L
N.
6 L
N.
6 L
R.
1,5 L
R.
3 L
N.
4 L
N.
5 L
N.
5 L
R.
2 L
R.
7 L
N.
16 L
N.

De toekomstvisie voor de buurt

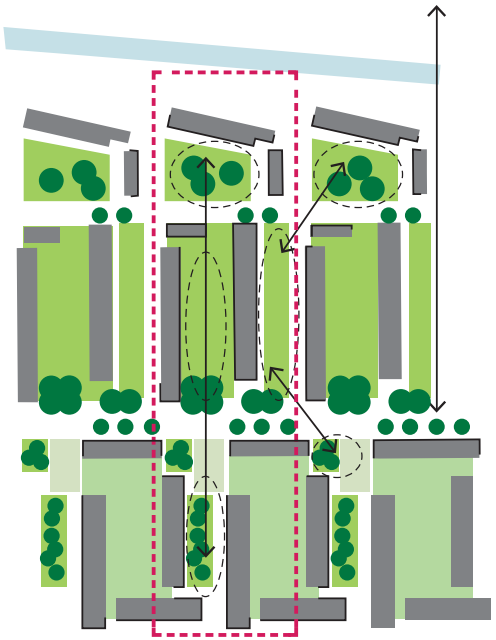
1. Stedenbouwkundig Plan

Visie
Het belangrijkste uitgangspunt en de ambitie van het SP is het maken van een aantrekkelijke en toekomstbestendige buurt in zowel ruimtelijke als sociale zin. Daarnaast ligt er de vraag om meer woningen in de wijk toe te voegen. De meeste nieuwe woningen worden toegevoegd in de zuidzone. Verder wordt het groene karakter van de buurt behouden en versterkt, en de straten worden verlevendigd. De nieuwe stedenbouwkundige opzet is ontworpen in de geest van het AUP en haar kernwaarden.

Stedenbouwkundige eenheid
Op blokniveau wordt een stedenbouwkundige eenheid gevormd in de buurt. Hier zijn de dwarsverbanden in noord–zuid richting van belang. In de buurt worden hoven en groene plekken steeds met elkaar verbonden door looproutes en zichtlijnen in noord–zuid richting. Deze verbanden tussen ruimtes en zichtrelaties zijn ook uitgangspunt in de toekomstige situatie.

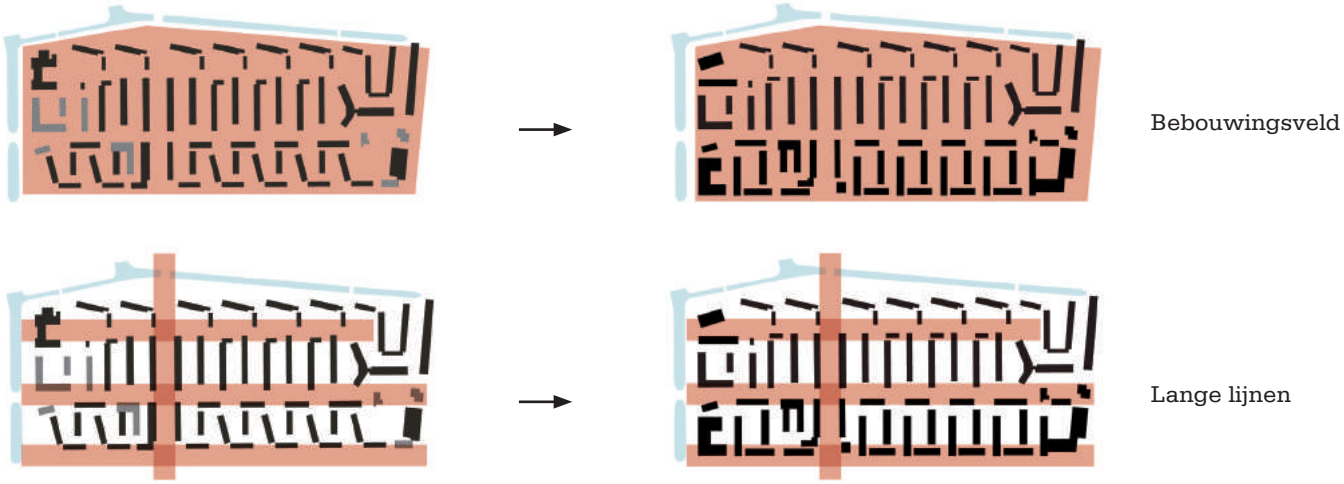
Stedenbouwkundige opzet
Huidige situatie

Stedenbouwkundige opzet
Toekomstige situatie

Huidige situatie

Toekomstige situatie

Bebouwingsveld

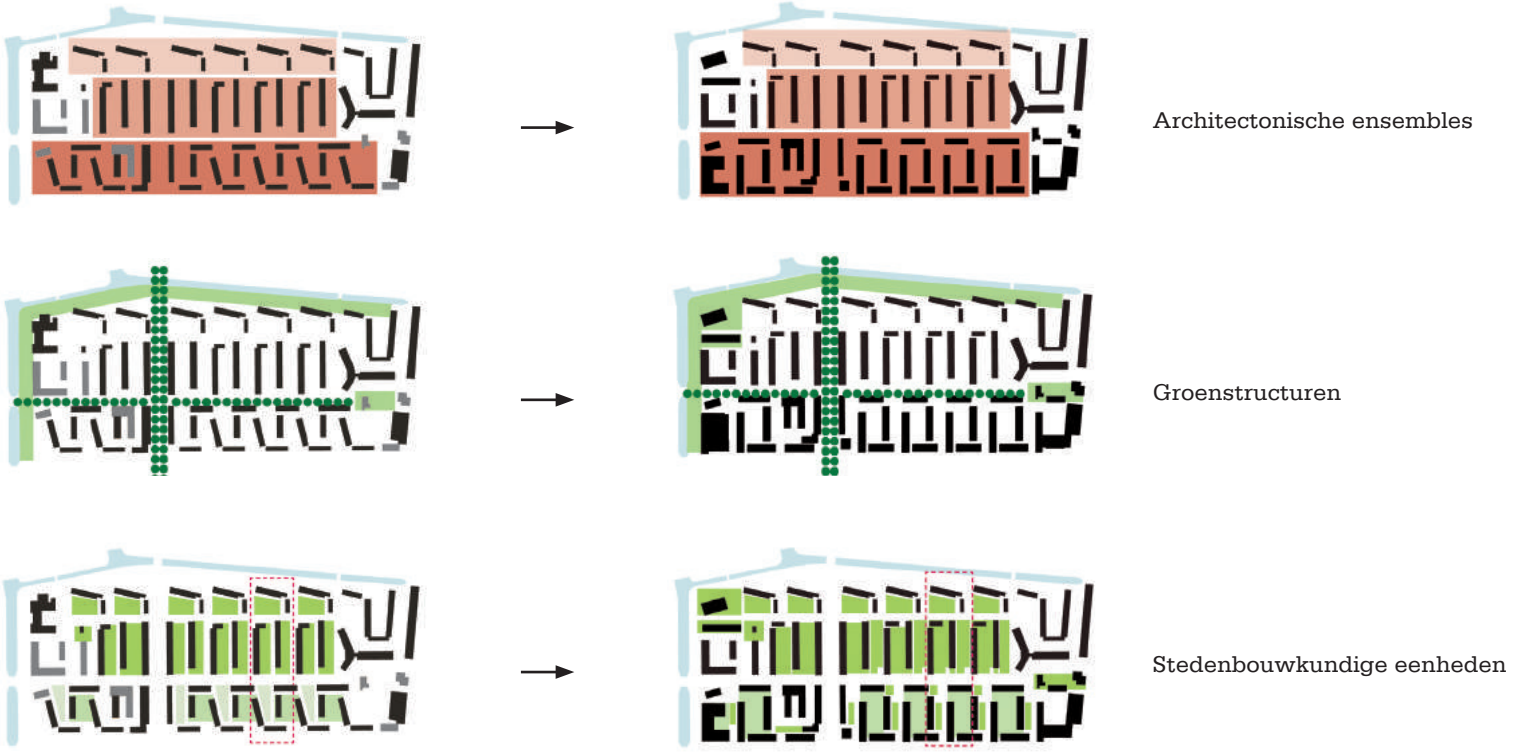
Lange lijnen

Lange lijnen
In de buurt is een aantal lange lijnen (straten) aanwezig. Ze dienen in zowel de huidige als de toekomstige situatie als structuurdragers van de buurt; niet alleen voor de wijk, maar ook het stadsdeel. De straten in de buurt worden verlevendigd door de auto minder dominant te maken, ogen op straat te creëren en groen toegankelijker te maken. Hierdoor wordt de ruimtelijke kwaliteit van deze lange lijnen verbeterd. De Burgemeester van Leeuwenlaan wordt een lommerijke laan met ruimte voor bomen en groen.

Bebouwingsveld
De buurt zien we als één samenhangend geheel met een eigen identiteit en herkenbaarheid. In de zuidzone zal veel van de oorspronkelijke bebouwing worden gesloopt. Dit heeft te maken met de verdichtingsopgave vanuit de stad én met het nieuwe profiel voor de Burgemeester Röellstraat. Een nieuwe stempel voor deze zuidzone is goed mogelijk, aangezien de verkavelingsstructuur laag gewaardeerd wordt (zie historische analyse). De zuidzone is zo ontworpen dat de buurt als één geheel blijft functioneren.

Huidige situatie

Toekomstige situatie

Architectonische ensembles

Groenstructuren

Stedenbouwkundige eenheden

Architectonische ensembles
Er zijn drie architectonische ensembles te onderscheiden in de buurt: de noordzone, de middenzone en de zuidzone. In elk ensemble is is de repetitie van de bebouwingsopzet kenmerkend, de zogenaamde stempel. De meeste interventies vinden plaats in de zuidzone. Er wordt een nieuwe stempel geïntroduceerd, een waarbij repetitie, ensemblewaarde en architectonische eenheid gerespecteerd worden. Ook in de middenzone is er sprake van sloop–nieuwbouw, waarbij de footprint en bebouwingsopzet gelijk blijft. De nieuwbouwstroken zullen echter van oriëntatie wisselen, waardoor er om en om straten en hoven ontstaan.

Groenstructuur
De groenstructuur is beeldbepalend voor de buurt. Deze bestaat uit de groene randen aan de west– en noordzijde van de buurt. Hiernaast is er een aantal kenmerkende bomenlanen aanwezig langs de Burgemeester van Leeuwenlaan en Lodewijk van Deysselstraat. Ze vormen de groenverbindingen op wijk– en buurtniveau. De groenstructuur wordt in de toekomstige situatie behouden en versterkt. Dit gebeurt door geparkeerde auto's minder dominant te maken en groen meer toegankelijk en uitnodigend te maken voor bewoners. Het groen in de hoven speelt hierin een cruciale rol.

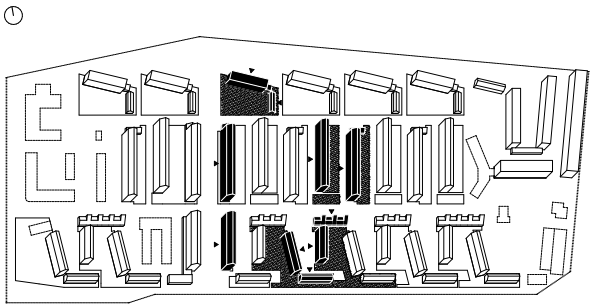

Achterzijde Van Koetsveldstraat, 1957

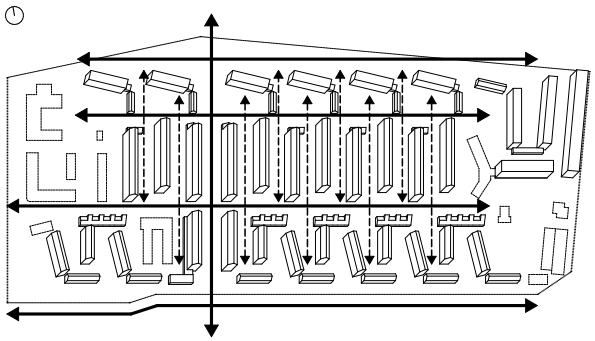
Uitstraling, gebruik en ruimtelijke kwaliteit

2. Bestaande karakteristieken

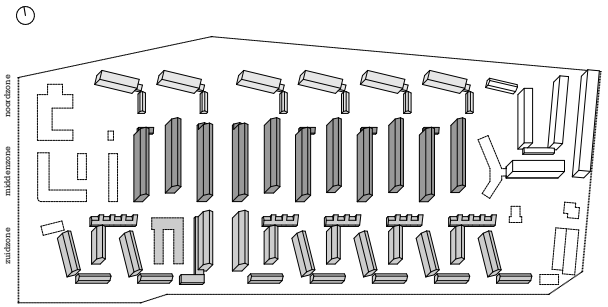
Kenmerkend voor de buurt zijn de lange zichtlijnen en de drie architectonische ensembles: de noord–, midden– en zuidzone. De buurt heeft een groen karakter met een diversiteit aan sferen en een duidelijke hiërarchie van buitenruimtes: van privé tuin, straatgroen en plantsoen tot park. In dit hoofdstuk worden de bestaande kwaliteiten van zowel de buitenruimte als de bebouwing benoemd.

Open verkaveling, stempels en aangrenzend groen

Assen en zichtlijnen

Ensembles (zones)

De opbouw van de buurt

Geheel volgens de uitgangspunten van het AUP is de Van Deysselbuurt opgebouwd volgens het principe van de open verkaveling. Eenvoudige volumes van verschillende omvang herhalen zich langs groene straten. Deze volumes, ook wel stempels, staan in verschillende groepen en vormen bij elkaar. De noordzone bestaat uit haakvormige stempels, de middenzone bevat lange strookbebouwing en de zuidzone omsluit verschillende (open) hoven door middel van een reeks kortere stroken. De ruimte om de gebouwen volgt deze zelfde karakteristieken: van tweezijdig geopend in de noordzone tot langwerpige corridoren in de middenzone en pockets in de zuidzone.

De kwaliteiten van de openbare ruimte

De structuur van de buitenruimte is, ondanks de oorspronkelijke opbouw en duidelijke hiërarchie, met de tijd vervaagd. Het doel is de verschillende kwaliteiten weer zichtbaar te maken.

Lange lijnen

In de buurt vormen de straten de sociale ruggegraat. De Burgermeester van Leeuwenlaan vormt het centrum van de buurt met een boulevardachtig profiel, winkels en haar ontsluitingsfunctie. De Lodewijk van Deysselstraat is de ruggengraat van de buurt met een karakteristiek profiel en potentieel voor attractieve verblijfsruimtes. De Van Moerkerkenstraat is een straat met een breed profiel, gelegen in een lommerrijke omgeving.

Deze straten zijn niet alleen belangrijk voor de ontsluiting van de buurt, maar ook belangrijke zichtlijnen. Deze zichtlijnen zorgen voor ordening en oriëntatie en verbinden de verschillende delen van de buurt met elkaar. De lange lijnen bieden mogelijkheden om plekken te creëren voor verblijf en ontmoeting. Ze spelen daarmee een belangrijke rol voor de sociale cohesie in de buurt.

Diversiteit

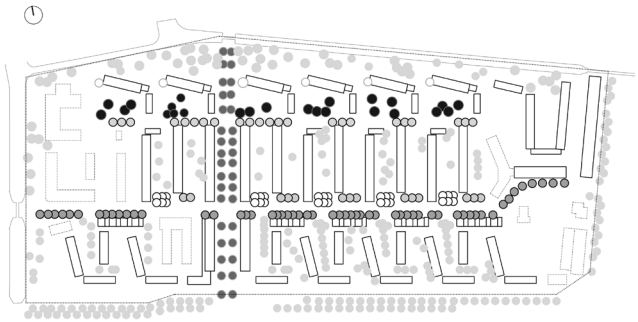
Het aanbod van verschillende ruimtes in de buurt is heel hoog. Naast de lange straten met hun ruime profielen, bieden de tussenstraten juist ruimte voor rust, ontmoeting en spel. De binnentuinen zijn intieme

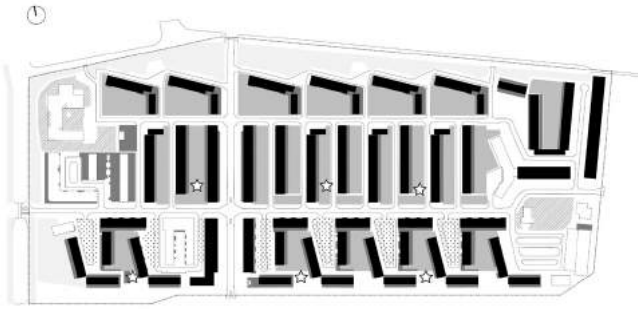
Hoofdassen, hoofdstraten

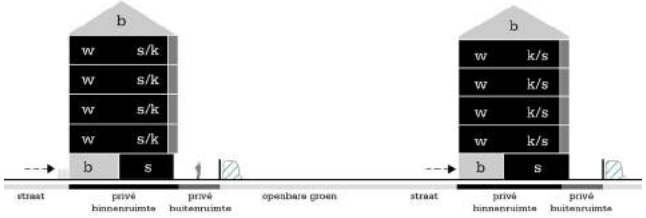
Zichtlijnen, dwarsstraten

Bomentaal

Type ruimtes

Zichtlijnen

plekken voor collectief gebruik. De buitenruimtes van de noordzone bieden veel ruimte en met de bestaande bomen wordt een overgang naar de parkachtige inrichting van het noordelijke rand gevormd. Door het samenspel van ruimte, bomen en watergang ontstaat hier een landschappelijke sfeer.

Het diverse aanbod aan plekken met verschillende kwaliteiten en sferen wordt in de huidige opzet nog niet optimaal benut door de gebruikers. Met de herinrichting van de buurt wordt hier verandering in gebracht.

De sociale achtergrond van de buurtbewoners is divers en hun samenhang groot. Veel van het sociale leven speelt zich buiten af. De straat is een ontmoetingsplek; een plek om buiten te zitten, te observeren en gezien worden. De bebouwing langs de Van Deysselstraat biedt juist ruimte voor functies die dit soort activiteit kan stimuleren en die bewust gebruik maken van de buitenruimte. Naast de lange lijnen met hun mogelijkheid voor reuring zijn juist de plekken waar de tussenstraten zijn verbonden met de lange lijnen ideale plekken voor verblijf of andere functie met een informele inrichting.

Bomentaal

De bestaande bomen spelen een belangrijke rol in de beleving van de buurt. Ze ondersteunen de ordende functie van de lange lijnen en het diverse aanbod aan buitenruimtes. Bij de realisatie van de Westelijke Tuinsteden werden de bomen volgens een bepaalde systematiek geplant, zo ook in de Lodewijk Van Deysselbuurt. Dit wordt de *bomentaal* genoemd. In de buurt zijn ze te herkennen als los accent, soms in een rijtje of in een blok. Ze fungeren als een kamerscherm of vormen laanbeplanting. De lange lijnen worden begeleid door bomen van dezelfde soort. Er ontstaat overzicht en oriëntatie. De bomen in de parkzone aan de noordrand van de buurt staan losser. Er ontstaan vrije ruimtes waar bomen ook als solitair worden gebruikt om bijzondere plekken of zichtverbindingen te benadrukken. In de hoven is ruimte voor een vrijere invulling van postionering en type bomen.

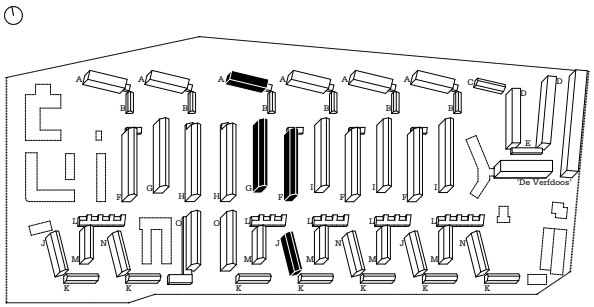
In de toekomstige stedenbouwkundige opzet zal de bomentaal spreken en recht doen aan dit idioom. Door het behouden van de bomentaal wordt gegarandeerd dat de bestaande structuur toekomstbestendig is.

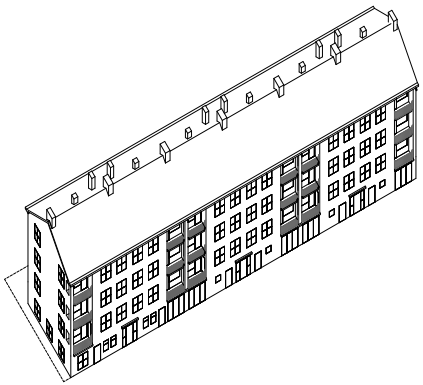
Groen in de buurt

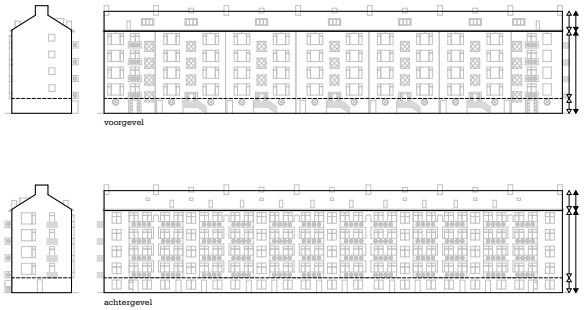
Speelplekken

Overzicht bebouwing

Massa en vorm

Volumeopbouw

De kwaliteiten van de bebouwing

Ondanks dat de buurt wordt gekenmerkt door drie duidelijke zones, met elk zijn eigen stempels, is er toch duidelijke samenhangen te benoemen in de bebouwing. Veel elementen zijn karakteristiek voor de architectuur uit de wederopbouwperiode.

Massa en vorm

Het merendeel van de blokken is met een (traditionele) zadelkap uitgevoerd. Niet alleen de vorm van de kappen komt vrijwel overal voor, ook de helling van de zadelkappen is uniform, namelijk circa dertig graden. De koppen van de bebouwingsstroken zijn rank en slank. Ze vormen markante volumetrische eenheden in de gehele buurt. Ten eerste door de positie van de bebouwingsstroken, bijvoorbeeld bij het om en om inspringen van de koppen aan de Lodewijk van Deysselstraat. Ten tweede door de relatieve geslotenheid van de koppen, waardoor het ranke volume met zadelkap goed leesbaar is.

Eenvoudige volumeopbouw

De oorspronkelijke situatie van de bebouwing uit de midden jaren vijftig kent een herkenbaar, eenvoudig en duidelijk bouwvolume. De bebouwing in de midden– en zuidzone bestaat steeds uit een hoofddeel plus kap, waarbij in het hoofddeel zelfs een onderscheid is te maken tussen een eenlaagse plint en de woonlagen. Deze scheiding is echter subtiel en kenmerkt zich voornamelijk door een onderscheid in type en vorm van ramen en niet zozeer door een afwijkende of contrasterende materialisatie of detaillering. De bebouwing in de noordzone (A–blokken) is nóg eenvoudiger. Hier is zelfs nauwelijks een plint te onderscheiden; het volume reikt eenduidig van maaiveld tot dak. Tijdens renovaties van de G– en I–blokken in de jaren negentig is het onderscheid tussen plint en woonlagen benadrukt door de bekleding van de plinten met tegels.

Spiegeling, repetitie, verticaliteit en orde

De blokken kennen een sterke spiegeling en herhaling in de gevels. De eenheid van de individuele woning wordt daarbij om de centrale as van de portieken gespiegeld. De eenheid die vervolgens hierdoor ontstaat (woning–portiek–woning) wordt allereerst gestapeld en vervolgens gerepeteerd over de gehele lengte van de blokken.

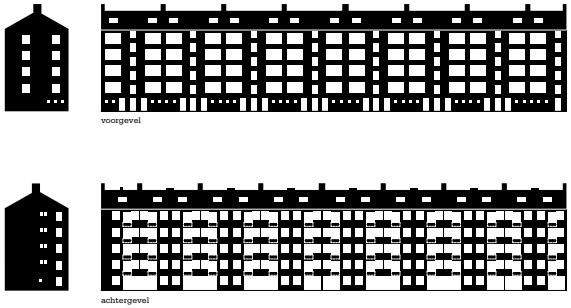
Nauw verwant aan het aspect van een sterke spiegeling en repetitie, kent het gros van de blokken ook een sterke en duidelijke verticale ritmiek. Enkel de A–blokken in de noordzone hebben een sterk constrasterend horizontale geleding in de achtergevels. De voorgevels hebben een verticale structuur, met alle ramen en puien boven elkaar uitgelijnd. Opvallend aan de ritmiek in alle overige blokken is dat deze een zekere hiërarchie bevat. Er zijn duidelijk gevelelementen aan te wijzen die verticaal opgelijnd zijn met elementen op de kappen waardoor deze van een grotere orde zijn.

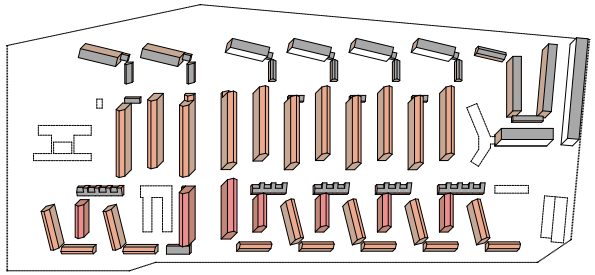
Symmetrie en spiegeling rondom de portiek

Symmetrie en spiegeling

Open/gesloten

Materiaal– en kleurgebruik

Materiaal– en kleurgebruik
In de oorspronkelijk situatie domineerden in de bebouwing baksteen en keramische dakpannen. Het metselwerk was in algemene zin homogeen van kleur (verschillende bruinrode nuances) en ook de dakpannen zaten in het rode spectrum. Een lichte uitzondering daarop is de bebouwing in de noordzone met zijn witte betonnen banden van de zuidgevels en het geelbruine metselwerk van de zij– en noordgevels, en het platte dak. De middenzone had oorspronkelijk een geelbruine toon in het metselwerk met oranje dakpannen. De zuidzone was oorspronkelijk bonter van samenstelling. Een afwisseling van roodbruin metselwerk met rode pannendaken, geelbruin metselwerk met oranje dakpannen en oranjebruine stenen met grijze bitumen daken kenmerkte deze zone.

Na renovaties in de jaren negentig is het materiaal– en kleurgebruik in de buurt veranderd. Zo zijn onder andere de gevels van de G–, I– en H–blokken voorzien van stucwerk op naisolatie, in verschillende (destijds modieuze) beige– en pastelkleuren. Hierdoor is het oorspronkelijke karakter van de buurt qua materialiteit en kleurgebruik aangetast. Er is hierdoor minder samenhang ontstaan in het architectonische beeld.

De in de oorspronkelijke toestand van de bebouwing toegepaste materialen zijn sober en doelmatig. Het ambacht is nog goed af te lezen, maar er zijn zeker ook voorbodes van industriële bouwmethodes. Dit is een kenmerk van vele AUP–buurten. Naast de dominante materialen als baksteen en dakpannen zijn er ook andere materialen die veelvuldig worden gebruikt. (Geprefabriceerd) beton wordt bijvoorbeeld gebruikt voor balkons (zowel balkonplaten als borstweringen), voor lage plinten, gevelbanden, afdekkers en kaders rondom entrees. Qua kleur was dit beton altijd licht, contrasterend met het donkerdere metselwerk.

Kozijnen en deuren werden uit diversere materialen vervaardigd. De meer traditionalistische blokken hadden doorgaans houten kozijnen, en de meer gematigd modernistische H–blokken hadden rankere stalen kozijnen. De kleur was echter altijd licht. Tegenwoordig zijn na renovaties veel kozijnen vervangen, niet altijd met inachtneming van de oorspronkelijke profilering en stijl– en regelverdeling. De raamdorpels zijn bij houten kozijnen keramisch en bij metalen kozijnen van metaal (waterslagen). Ten slotte waren de daklijsten bij de goten oorspronkelijk allemaal van hout en soms voorzien van een eenvoudig ornamentaal (klassiek) profiel.

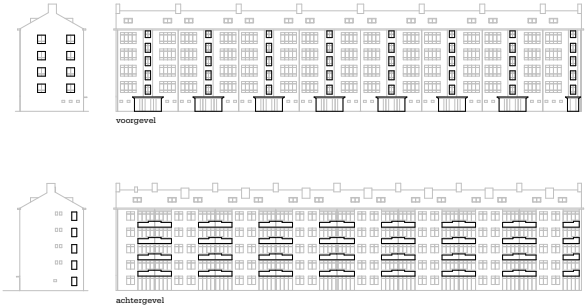
Accent, detail en ornament
De gevels worden op verschillende manieren voorzien van accenten. Accenten zijn opvallende, markante of karakteristieke gevelelementen qua vorm, positie en/of materiaal en kleur. Ze zorgen ervoor dat het oog er naar toe wordt getrokken en dat sommige blokken er zelfs een bepaalde herkenbaarheid en zelfs iconiciteit

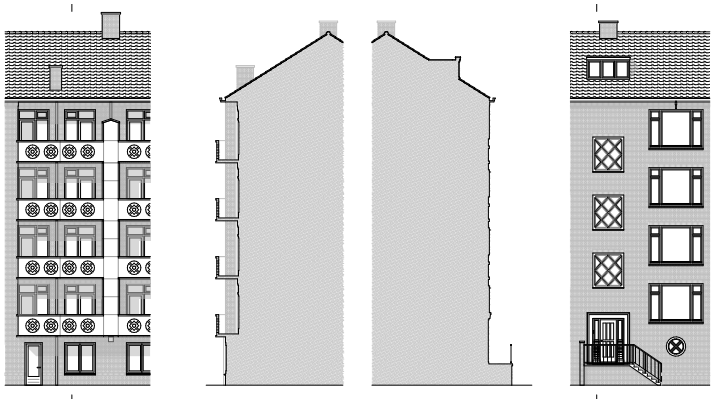
Gevelmaterialisatie en kleurgebruik

Geveldetails

Accenten

Gevelplastiek

door verkrijgen. Voorbeelden van accenten zijn portiekramen, bordestrappen, balkons, überhaupt de collectieve (portiek)entrees en afwijkende ramen in vrijere composities in de kopgevels. Accenten manifesteren zich dus voornamelijk rondom entrees, bij balkons en in kopgevels.

Nauw verwant hieraan is het detail en het ornament. Ten tijde van de wederopbouw was er ruimte en aandacht voor het fijn vormgegeven van architectonische detail en zelfs ornament aan gebouwen, hetzij in zekere mate sober en spaarzaam toegepast. Het zijn met name de traditionalistische blokken die hierin het meest ‘uitbundig’ zijn, zoals de F–blokken. Opvallend hier zijn de markant geruite portiekramen, de kaders rondom de entrees en de geornamenteerde balkons.

Vlakke gevels, doelmatige plastiek

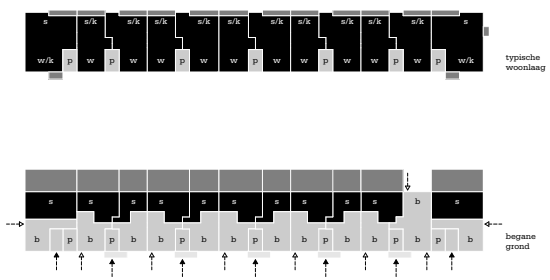
Een belangrijke karakteristiek van de bebouwing in de Van Deysselbuurt is dat openingen in gevels ondergeschikt zijn aan de massa van het volume. Ramen en deuren zijn als het ware uit het volume geponst. De integriteit van het gevelvlak is daardoor leidend en blijft intact. Dit is met name kenmerkend voor de meer traditionalistische blokken in de midden– en zuidzone, passend ook bij de meer traditionele bouwmethode van deze bloktypes. Langsgevels bevatten logischerwijs (of zelfs typerend voor de AUP–architectuur) de meeste openingen, terwijl kopgevels daarentegen overwegend gesloten zijn.

De voornaamste dieptewerking in de gevels wordt ten eerste gevormd door de buitenruimtes (balkons en loggia’s) die uitsteken ten opzichte van het gevelvlak dan wel verdiept zijn aangebracht. Balustrades, banden en kaders zijn de elementen die hier meer profilering en reliëf aan geven, waardoor de gevels een meer uitgesproken plasticiteit verkrijgen. Ten slotte gaat de aandacht naar de entrees door kaders, bordestrappen en/of luifels.

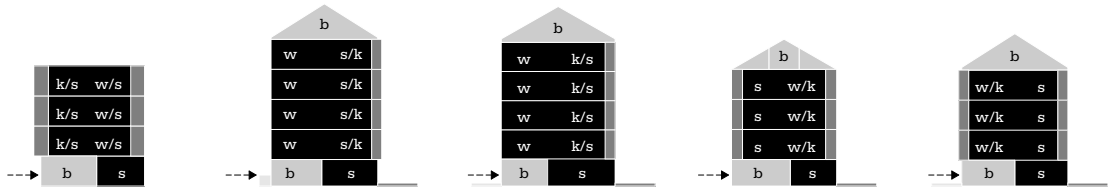
Een aspect dat nauw verbonden is met de snelle en goedkope bouwmethodes uit de wederopbouwperiode, is het feit dat in gevels, afgezien van enkele doelmatig ingezette elementen, nauwelijks sprake is van een sterke plasticiteit. Veel en vooral diepe gevelsprongen zijn immers complex en kosten meer geld. De gevels zijn eerder lichtrimpelige oppervlakken in plaats van uitdrukkingen van zware massa’s. Dit wordt het duidelijkst kenbaar in de behandeling van de raamneggen. Deze zijn minimaal, slechts enkele centimeters. Kozijnen zitten dus echt ondiep in de gevels. De kozijnen zelf hebben vaak wel weer een sterke profilering (bijvoorbeeld een houtblokprofiel), hetgeen de gebouwen een subtiele plasticiteit en verfijning geeft. Zelfs na renovaties en vervanging van kozijnen, zijn deze karakteristieken veelal behouden in de huidige situatie.

Gevelplastiek door balkons

Toegang en domeinen

Oriëntatie en domeinen
Hoewel de gebouwen als losse eenheden zijn vormgegeven, is er toch altijd een duidelijke ‘voorzijde’ aan te wijzen met (bijna alle) entrees aan de straat, en een ‘achterzijde’ gelegen aan tuinen. Ramen, deuren en puien bij buitenruimtes geven aanleiding om grotere openingen te maken. Zo ook de woonkamers, die vaak herkenbaar zijn door hun grote ramen. Slaapkamers hebben vaak weer kleinere openingen. De woningplattegrond wordt hierdoor leesbaar gemaakt in de gevels. Dit is kenmerkend voor de wederopbouwarchitectuur en met name die van het AUP.

Collectieve bergingen op de begane grond worden aangeduid door hooggeplaatste kleine raampjes, die de straatgevels op plintniveau, afgezien van de entrees, een zeer gesloten indruk geven. Het gebruik van tuinen wordt beperkt doordat er veelal slaapkamers aan zijn gesitueerd (als onderdeel van beneden–bovenwoningen). Balkons zijn vaak krap waardoor deze minder uitnodigen tot ‘verblijf’.

De in de jaren negentig gerenoveerde bebouwing

Lodewijk van Deysselstraat, links de ingang van het Henric van Veldekehof, 1953

Van Deyssels kwaliteit: nu en later

3. Hoofdeisen

De hoofdeisen komen direct voort uit het Stedenbouwkundig Plan en uit de belangrijkste aspecten van de analyse van de bestaande karakteristieken in het vorige hoofdstuk. Deze drie hoofdeisen zijn een interpretatie van de ruimtelijke kwaliteiten en geven op hoofdlijnen richting aan de uitwerking van nieuwe plannen, voor zowel de bebouwing als de ruimte daartussen. De spelregels, in hoofdstuk 4, zijn op hun beurt weer opgehangen aan de hoofdeisen. De hoofdeisen en spelregels zijn randvoorwaardelijk.

Overzicht

Samenvattend overzicht van de hoofdeisen en spelregels. Uitgebreidere toelichting op de spelregels en specifiekere onderliggende regels volgt in de hierna volgende hoofdstukken.

3 hoofeisen

1

De architectonische en morfologische samenhang binnen de drie zones wordt behouden en benadrukt.

2

De nieuwe bebouwing ontleent zijn inspiratie aan de oorspronkelijke architectuur in de buurt.

3

De verschillende domeinen in de buurt zijn helder en de overgangen tussen privé, collectief en openbaar zijn zodanig vormgegeven dat openheid wordt gegarandeerd.

6 spelregels

A1

Karakteristieken openbare ruimte / De inrichting van de openbare ruimte houdt rekening met de opbouw van de buurt en benadrukt haar eenheid.

A2

Domeinen / In de Van Deysselbuurt wordt ingezet op een groene inrichting, een levendige openbare ruimte en het stimuleren van eigenaarschap door bewoners.

B1

Aansluiting maaiveld en kwaliteit buitenruimtes / De nieuwe bebouwing is goed verbonden met het maaiveld. Buitenruimtes zijn met aandacht en in nauwe samenhang met de strookbebouwing ontworpen.

B2

Massa en vorm / De nieuwe bebouwing in de midden– en zuidzone ontleent zijn morfologische karakteristieken en uitstraling aan de oorspronkelijke bebouwing, maar herinterpreteert deze op hedendaagse wijze.

B3

Gevelkarakteristieken / De nieuwe bebouwing kent overwegend een verticale, repeterende gevelsystematiek. Bovendien kent de nieuwe bebouwing een alzijdige vormgeving, passend bij de open strokenverkaveling van de wijk.

B4

Kleur, materiaal en detaillering / De materialisering en het kleurgebruik voegen zich in de bestaande (oorspronkelijke) architectuur van het ensemble.

Hoofdeis 1

De architectonische en morfologische samenhang binnen de drie zones wordt behouden en benadrukt.

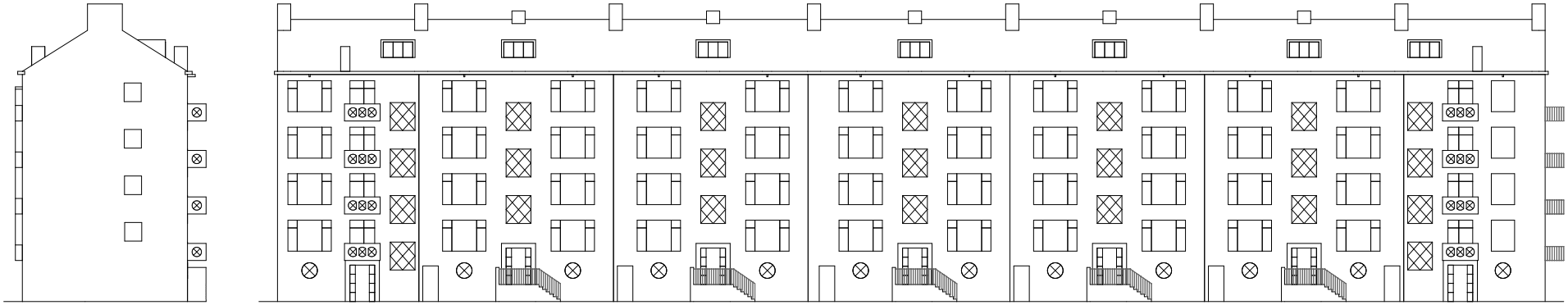

Architectonische eenheden:
bebouwing met dezelfde kleur
is in principe allemaal gelijk met
minimale verschillen.

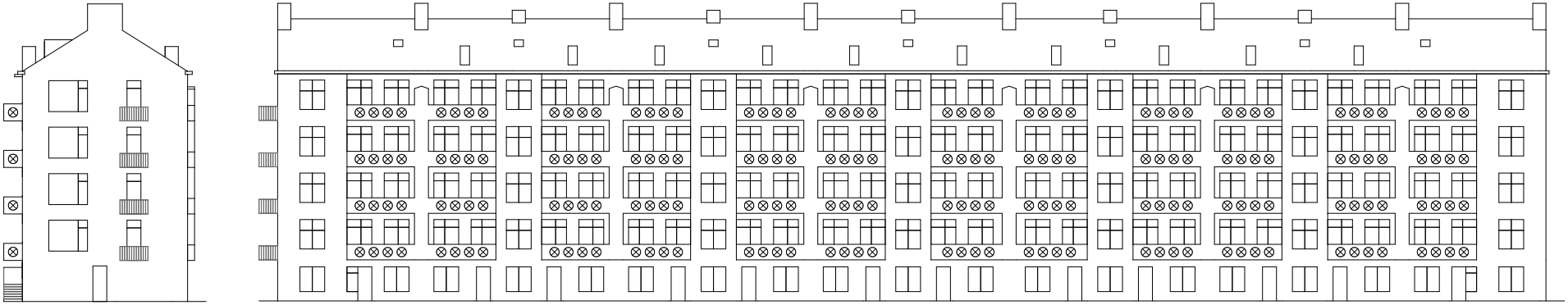
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O

Hoofdeis 2

De nieuwe bebouwing ontleent zijn inspiratie aan de oorspronkelijke architectuur in de buurt.

voorgevel

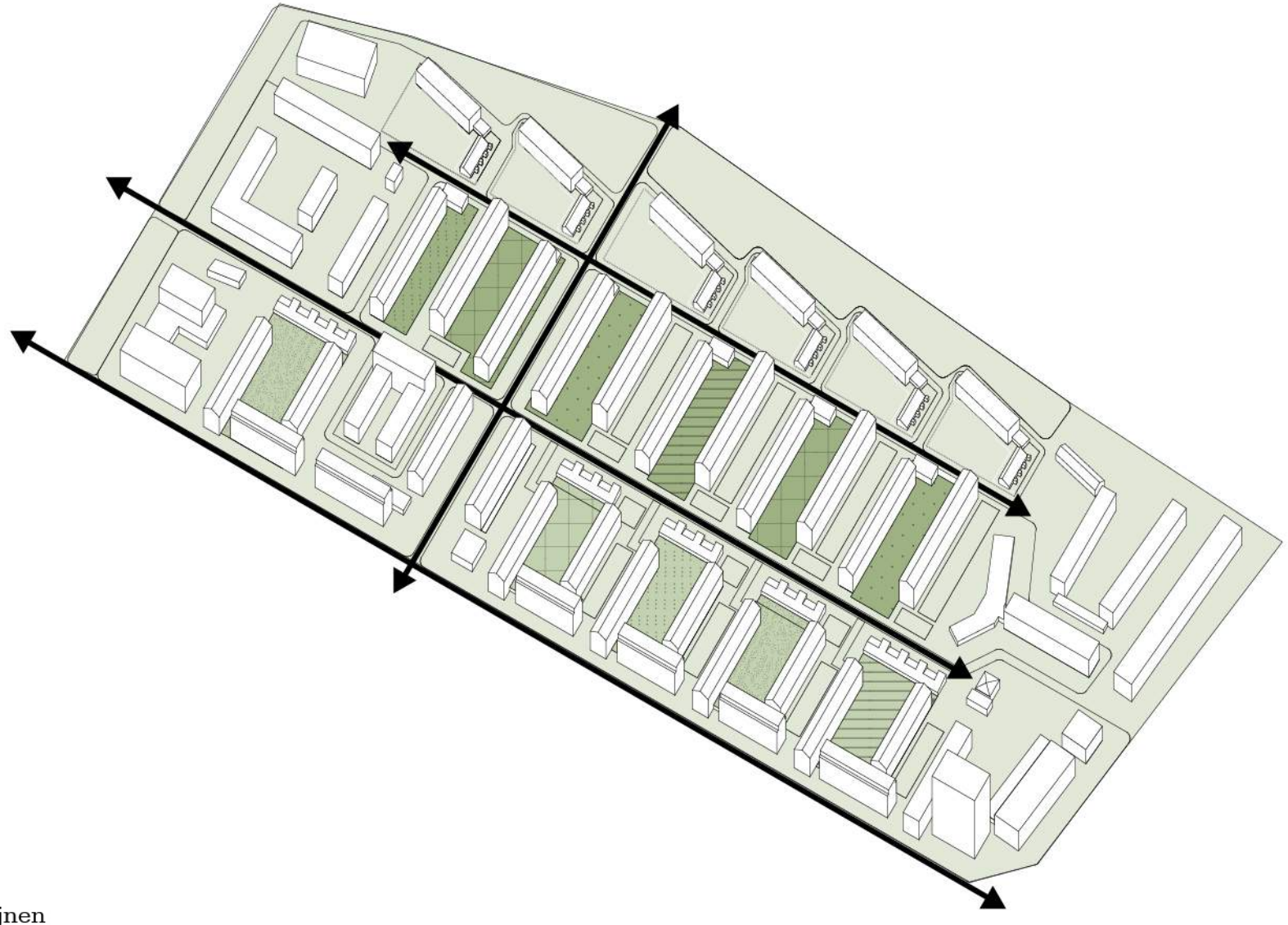

achtergevel

Gevelaanzichten bloktype F, 1954, A. Eibink

Hoofdeis 3

De verschillende domeinen in de buurt zijn helder en de overgangen tussen privé, collectief en openbaar zijn zodanig vormgegeven dat openheid wordt gegarandeerd.

↔ lange lijnen

openbare ruimte

hoven - groen ingericht en toegankelijk

hoven - groen ingericht

Speelplaats Hugo Verriesthof, 1956

Borging van de ruimtelijke kwaliteit

4. Spelregels

Aan de hand van de hierna volgende spelregels wordt de ruimtelijke uitstraling van de toekomstige buurt geborgd. Deze spelregels zijn gebaseerd op de hoofdeisen en het stedenbouwkundig plan. Ze zijn integraal opgesteld, maar vanuit praktisch oogpunt in twee delen gesplitst: deel A licht de regels voor de ruimte tussen de bebouwing toe en deel B duidt de regels met betrekking tot de bebouwing.

A. De ruimte tussen de bebouwing

Spelregels

Spelregel A1

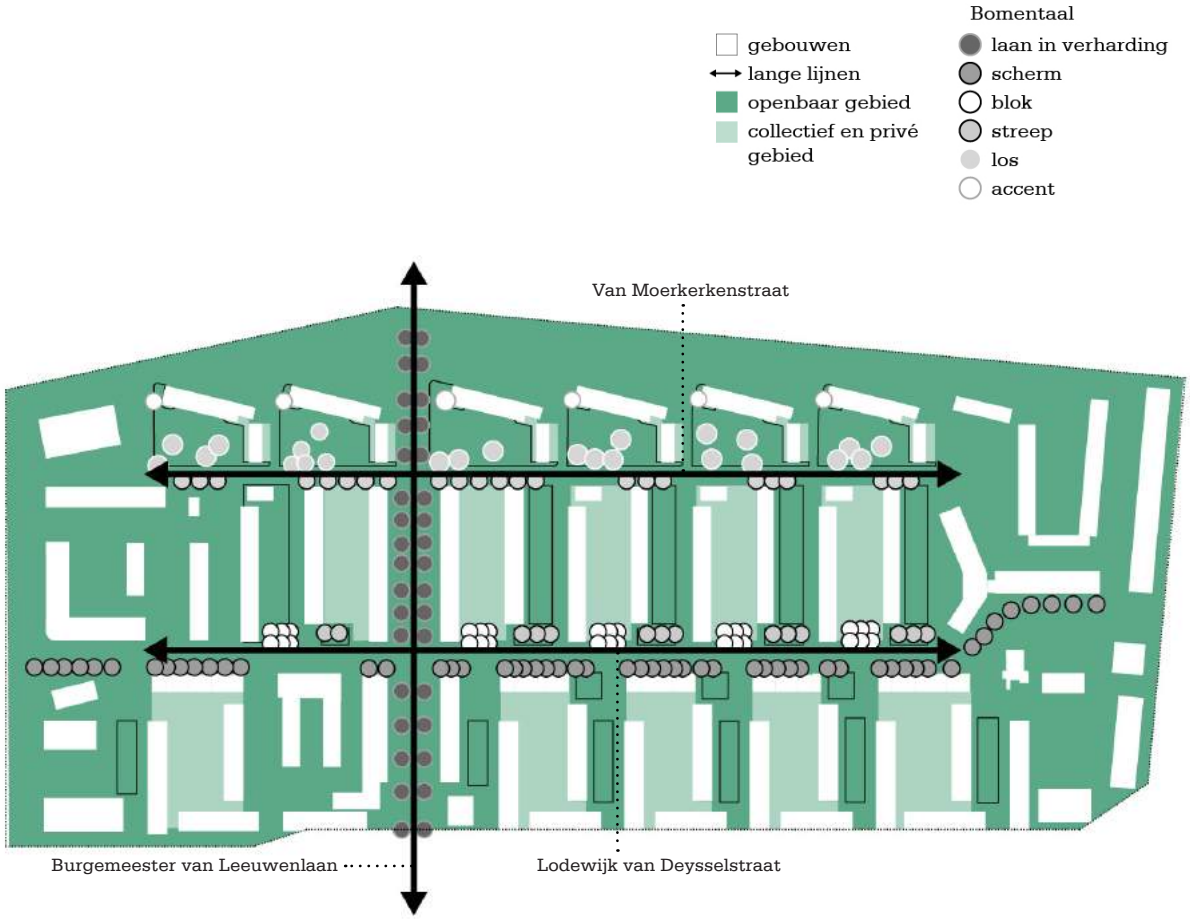
Karakteristieken openbare ruimte / Kenmerkend voor de buurt zijn de lange lijnen. Deze ordenen het gebied en moeten dusdanig vormgegeven worden. Daarnaast vormen de ten op zichte van elkaar verspringende ruimtes tussen de gebouwen een netwerk van openbare ruimtes met de Lodewijk van Deysselstraat als sociale ruggengraat van de buurt. De inrichting van de openbare ruimte houdt rekening met deze opbouw en benadrukt de eenheid van de buurt.

Onderliggende regels

De opbouw van de buurt met de drie zones en de ruimtes van woonstraten en binnentuinen wordt beschermd. De opbouw wordt ondersteund door de plaatsing van bomen zoals beschreven in de Bomentaal van Nieuw–West. Elke lange lijn krijgt, gebaseerd op de bestaande kwaliteiten, een eigen karakter toegekend om als structurerend element herkenbaar te zijn. Met de herinrichting van de openbare ruimte moet een fijnmazig netwerk van plekken ontstaan welke divers zijn in hun functie en samenhangend wat betreft vormgeving en materiaalgebruik. Ontmoeting wordt gestimuleerd door plekken in te richten met voldoende sociale controle en een grote kans op interactie.

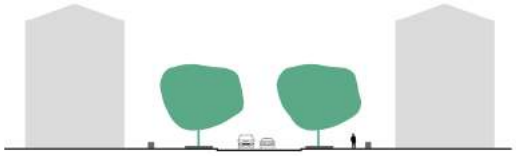
1. De herkenbaarheid van de ‘lange lijnen’ wordt gewaarborgd door éénduidige straatprofielen. Dit zijn de Van Moerkerkenstraat, Lodewijk van Deysselstraat en Burgemeester Van Leeuwenlaan, waarbij elke ‘lange lijn’ zijn eigen profiel/uitstraling heeft;
2. In het beplantingsplan wordt rekening gehouden met de bomentaal, zoals toegepast in de buurt. Bomen worden geplaatst volgens de principes uit de *bomentaal*: accent, streep, blok, scherm of los
3. Er is eenheid in de openbare ruimte: alle inrichtingselementen (straatmeubilair) behoren tot dezelfde familie. Inrichtingselementen worden geplaatst op logische plekken.

4. Rondom openbare verblijfsplekken zijn hekken niet toegestaan. Indien noodzakelijk kunnen speeltuinen een hek krijgen, hoogte is in relatie tot de doelgroep te kiezen.

Z.o.z.

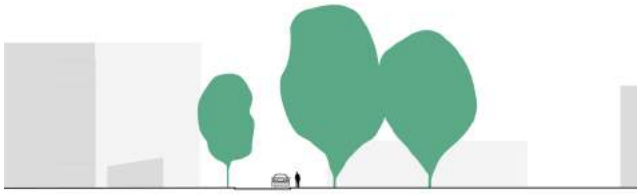
Profielen ‘lange lijnen’

Burgermeester van Leeuwenlaan
Lommerijke laan met brede trottoirs en ruimte voor ontmoeting:
– Symmetrisch profiel;
– twee rijen bomen (tilia/linde);
– brede trottoirs met ruimte voor beplantingsstrook;
– voortuinen met groene uitstraling (zie spelregel 2) met uitzondering van de winkelplint zonder margezone;
– langsparkeren (in plaats van het huidige haaks parkeren).

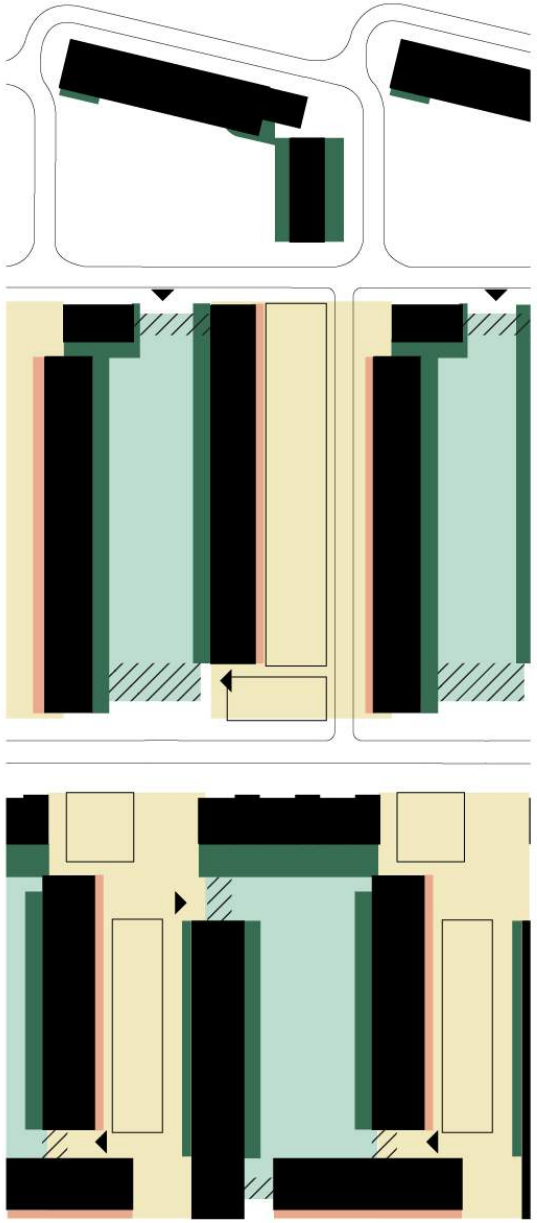
Lodewijk van Deysselstraat
Buurtstraat en ruggengraat van de buurt, ruimte voor verblijf en reuring in de openbare ruimte:
– Asymmetrisch profiel;
– breed trottoir met verblijfsplekken en rij bomen (alnus/els) als scherm aan de zuidkant;
– smaller trottoir met verblijfsplekken en bomen (alnus/els) als blok en streep aan de noordkant;
– geen voortuinen of margezone;
– langsparkeren.

Van Moerkerkenstraat
Buurtstraat met een groene uitstraling:
– Asymmetrisch profiel;
– bebouwing aan de zuidkant en open groene hoven aan de noordkant;
– breed trottoir met rij bomen (ulmus x hollandica/ Hollandse iep) aan de zuidkant, smal trottoir en losse bomen (Populus x canadensis/Canadese populier) in open groenvlakken aan de noordkant;
– langsparkeren.

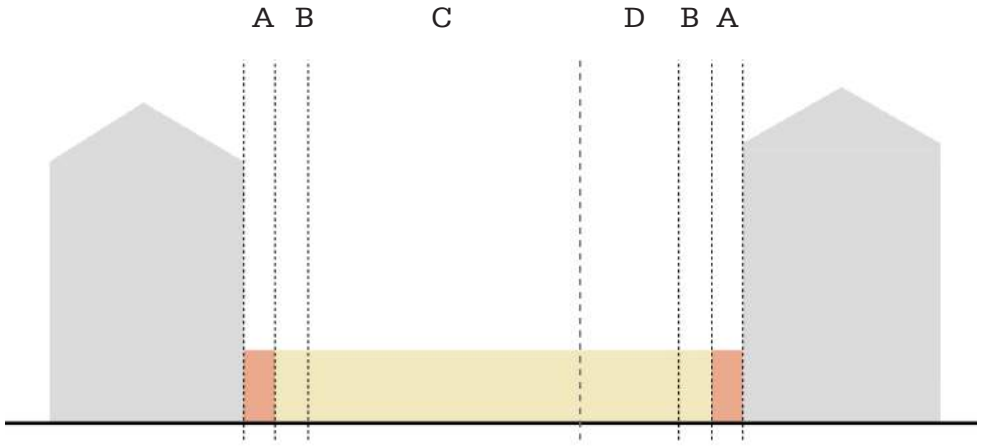
Spelregel A2

Domeinen / In de Van Deysselbuurt wordt ingezet op een groene inrichting, een levendige openbare ruimte en het stimuleren van eigenaarschap door bewoners. Daarvoor dienen de collectieve en openbare domeinen als zodanig herkenbaar te zijn. Er is bijzondere aandacht voor de overgangen van openbaar, collectief en privé gebied.

Onderliggende regels – openbare woonstraten middenzone en zuidzone
De inrichting van de straten moet het groene karakter van de buurt weerspiegelen. Doel is om ontmoetingen in het voorbijgaan te stimuleren, met name op de trottoirs en in de margezones.

1. De woonstraten krijgen een groene inrichting: beplanting moet gelaagd, divers en (meestal) inheems en oplossingen voor de wateropgave en maatregelen voor verhogen van de natuur–inclusiviteit worden geïntegreerd in het groen.
2. Toepassen van margezones langs de gebouwen. Deze is minimaal 0,8m en maximaal 1,6m diep. Dit kan licht afwijkend vormgegeven worden door middel van beplanting, andere bestrating en/of legpatroon.
3. Bij het toepassen van voortuinen dient de erfafscheiding meeontworpen te worden met de bebouwing, max. hoogte 0,8m.
4. Parkeerplekken aan de zijde van het groen dienen integraal meeontworpen te worden met het groen en zijn niet gesitueerd op de hoeken van de straat.

Woonstraat – schematische doorsnede

A margezone
Creëert afstand naar de woning, verzacht de overgang privé–openbaar; geen erfafscheiding en geen hoogteverschil.

B stoep
Biedt ruimte voor ontmoeting, spel en beweging. Verlichting op afstand van de bebouwing.

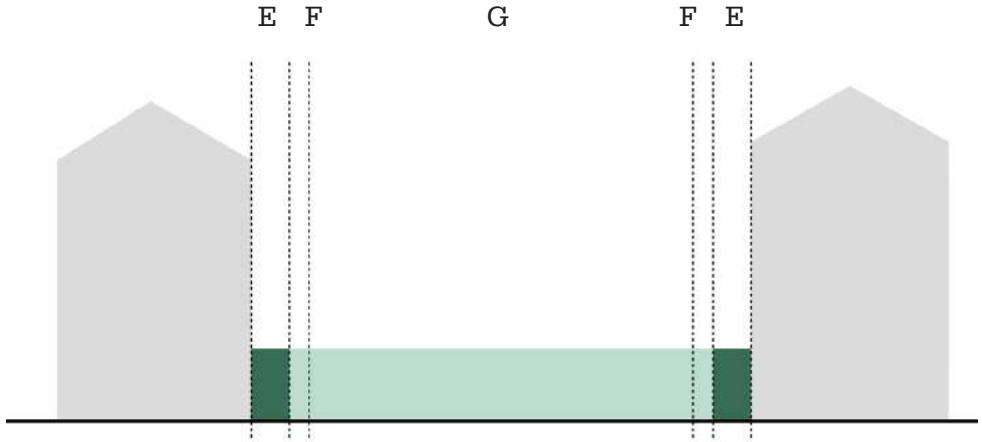
C groen / beplanting
Draagt bij aan een gezonde leefomgeving en een natuurinclusieve inrichting:
– Gebruik bomen conform Bomentaal;
– wateropgave;
– speelaanleidingen mogelijk mits geïntegreerd in het groen.

D straat
Woonstraat:
– Fiets op straat;
– langsparkeren.

E privétuin
Privé buitenruimte met visuele verbinding met de collectieve tuin.

F overgangszone privé–collectief
Onderdeel van de collectieve tuin, creëert afstand naar de privé buitenruimte:
– Meeontworpen met de collectieve tuin;
– beplanting of in combinatie met een gebouwd element;
– max. hoogte 0,8m.

G collectieve tuin, middenzone
Groene uitstraling, inrichting stimuleert collectief gebruik:
– Openbaar toegankelijk;
– erfafscheiding dient transparant te zijn en ondergeschikt aan de groene inrichting.

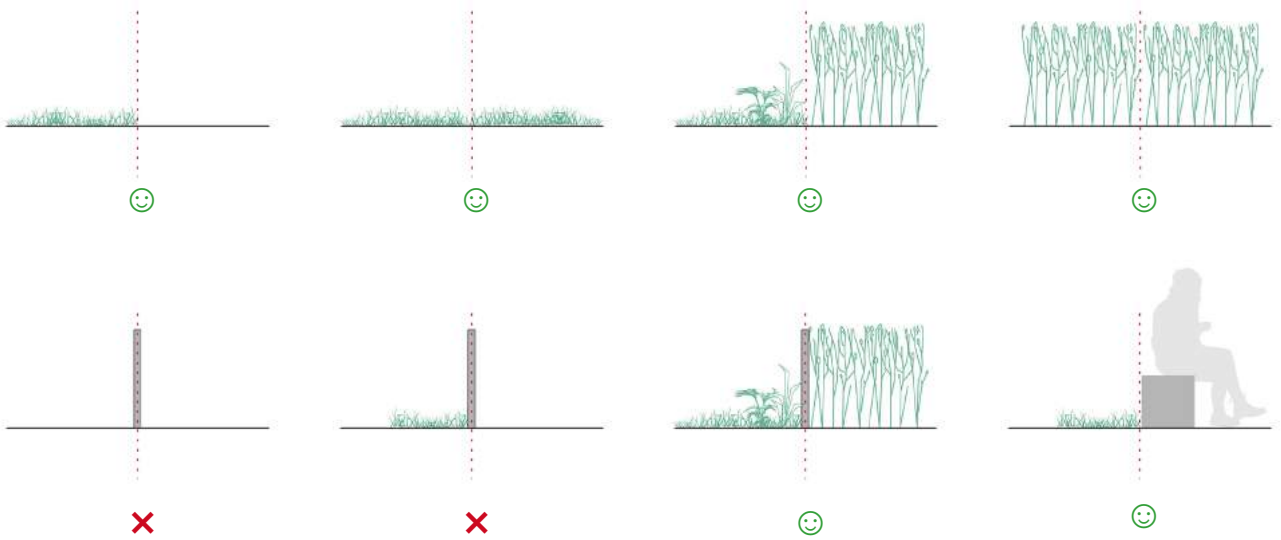
Hof – schematische doorsnede

Onderliggende regels – collectieve hoven
De hoven dienen een groene uitstraling te hebben en ze zijn zichtbaar vanuit de openbare ruimte. De hoven zijn onderdeel van het gebouwensemble en lopen van gevel tot gevel en vormen elk een groen geheel. Hierin zijn verschillende zones en functies mogelijk. De hoven worden voor collectief gebruik ingericht.

1. De hoven van de middenstrook zijn openbaar toegankelijk en doorwaadbaar in noord–zuidrichting. De hoven van de zuidzone zijn niet openbaar, waarbij het integreren van parkeren mogelijk is.
2. De aangrenzenden gebouwen hebben elk tenminste een collectieve toegang naar de hoven. Deze dient in samenhang en integraal meeontworpen worden.
3. Eventueel gebouwde elementen dienen het collectieve belang en mogen doorzichten en zichtlijnen niet belemmeren.
4. Privétuinen hebben een maximale diepte van 3,0m (met uitzondering van de zuidzone). Er dient een groene overgang en individuele toegangen naar de collectieve tuin ontworpen te worden als onderdeel van het gehele tuinontwerp.
5. Bij zowel gebouwd parkeren als parkeren op maaiveld geldt: groene uitstraling met lage beplanting, struiken en meerstammige bomen (derde orde).

Onderliggende regels – overgang collectief naar openbaar gebied
De scheiding tussen openbaar en collectief dient transparant en onderdeel van de groene inrichting te zijn. Doorzicht vanuit de openbare ruimte moet worden gewaarborgd.

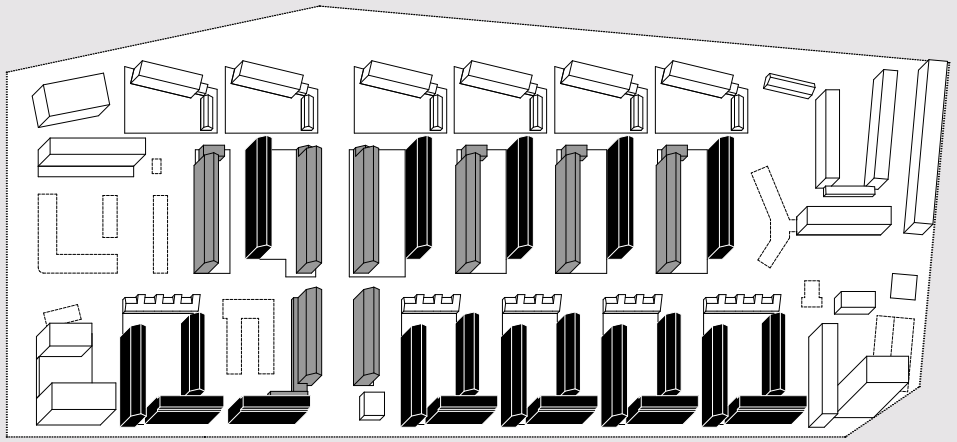
1. De overgang wordt vormgegeven door laag-groeiende beplanting.
2. Indien een hekwerk of andere fysieke scheiding wordt toegepast dient deze vormgegeven te worden in relatie tot de architectuur van de aan-grenzende bebouwing.
3. De maximale hoogte is 1,0m; uitzondering als het een grens betreft tussen privé en openbaar met max. hoogte 2,0m.
4. Scheiding in vorm van een zitrand of pergola is toegestaan.
5. De scheiding dient geplaatst te worden tussen het groen, zodat er geen harde scheiding ontstaat tussen openbaar en collectief en deze scheiding opgaat in het groen, dan wel de architectuur van de aangrenzende bebouwing.

Overgang collectief naar openbaar – schematische weergave

B. De bebouwing

Spelregels

spelregels van toepassing op bebouwing midden- en zuidzone
in nauwe samenhang met bestaande bebouwing

Spelregel B1

Aansluiting maaiveld en kwaliteit buitenruimtes / De nieuwe bebouwing is goed verbonden met het maaiveld door voldoende actieve (woon)functies in de plint en herkenbare en logisch geplaatste entrees. Buitenruimtes zijn met aandacht en in nauwe samenhang met de strookbebouwing ontworpen.

Onderliggende regels

1. Hoofdentrees liggen aan de lange zijdes van de nieuwe strookbebouwing aan de (tussen)straten. Om voor bewoners een aantrekkelijke route naar de (gemeenschappelijke) binnenhoven te creëren, steken de hoofdentrees door naar deze binnenhoven.
2. Entrees – zowel de individuele voordeuren van grondgebonden woningen als die van collectieve entrees (portieken dan wel galerijen) – zijn herkenbaar en vormgegeven met extra details en verbijzonderingen. Ze dragen bij aan het meer open maken van de plinten en sociale controle op straat.
3. Collectieve bergingen voor fietsen, scooters, scootmobiels e.d. liggen inpandig gepositioneerd nabij de hoofdentree(s).
4. Individuele bergingen worden in de middenzone inpandig opgelost. In de zuidzone mogen deze in de binnenhoven worden gepositioneerd.
5. Entrees van parkeervoorzieningen (enkel van toepassing voor de zuidzone) zijn achter de rooilijn gesitueerd en integraal meeontworpen in het gevelontwerp.
6. Buitenruimtes (balkons, loggia's) worden voornamelijk aan de lange zijdes van de strookbebouwing gepositioneerd, maar zijn ook mogelijk op de koppen. Daarvoor lenen zich met name de zuidgeoriënteerde koppen. Buitenruimtes worden ingezet om het gebouw plasticiteit te geven en passen in de ritmiek van de gevels.

7. Balkons en loggia's zijn met aandacht vormgegeven en verfijnd afgewerkt. Ze waarborgen ook de privacy van bewoners en voorkomen teveel inkijk.
8. Aan de tuinen op de begane grond zijn actieve binnenruimtes gekoppeld, zoals woonkamers en keukens.

Verdiepte buitenruimtes, privacy

Buitenruimtes op de koppen

Spelregel B2

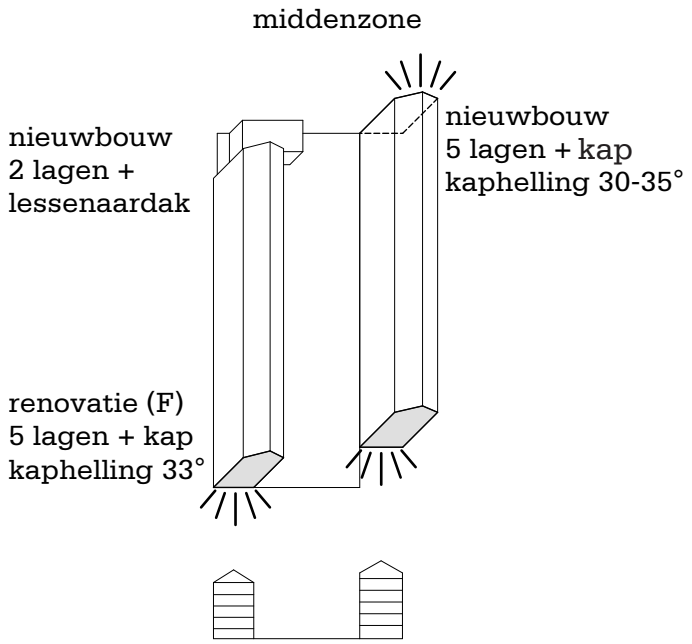
Massa en vorm / De nieuwe bebouwing in de midden– en zuidzone ontleent zijn morfologische karakteristieken en uitstraling aan de oorspronkelijke bebouwing, maar herinterpreteert deze op hedendaagse wijze.

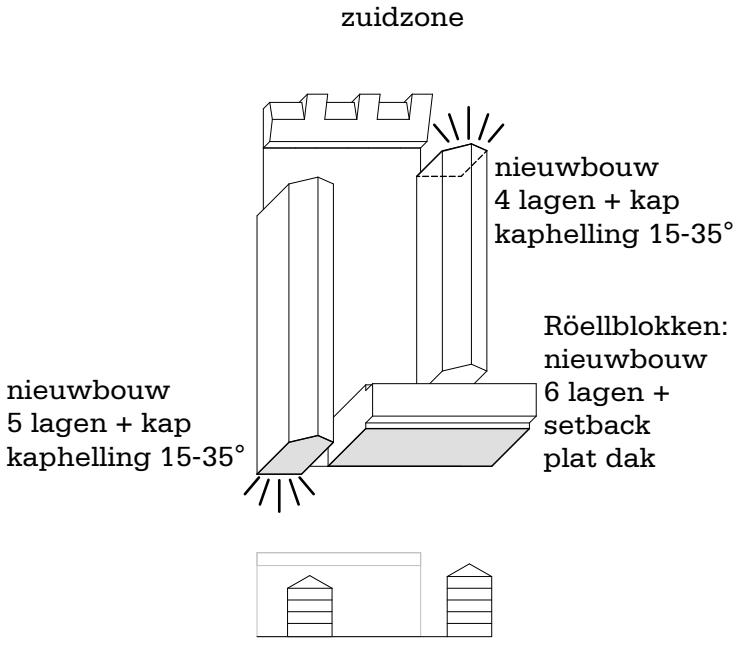
Onderliggende regels

1. De nieuwe bebouwing neemt de karakteristieken van de bestaande en te slopen bebouwing uit de buurt over. De nieuwe blokken zijn dus langwerpige, smalle bebouwingsstroken. De koppen hebben een ranke, verticale verhouding. De richtlijn voor de verhoudingen tussen bebouwing en ruimte blijft de cultuurhistorisch bepaalde maat van 2:3. De nieuwe bebouwing manifesteert zich als eenvoudige en helder leesbare volumes.
2. In de middenzone worden balkons aan de straatzijde achter het gevelvlak geplaatst. Aan de hofzijdes zijn ze geïntegreerd of steken maximaal 1,6m uit. Aan de straatzijde van de koppen mogen ze ook maximaal 1,6m uitsteken, echter altijd als architectonische verbijzondering. Galerijen worden zowel aan de voor– als achterzijde geïntegreerd in het volume.
3. In de zuidzone zijn aan de hofzijdes zowel uitkragende galerijen als ook uitkragende balkons mogelijk (beide maximaal 1,6m). Aan de straatzijde steken balkons maximaal 1,6m uit (en altijd als architectonische verbijzondering). Galerijen zijn daar echter volledig geïntegreerd. Voor de bebouwingsstroken parallel aan de Burgemeester Röellstraat (Röellblokken) gelden andere regels: balkons kragen daar overal maximaal 0,8m uit. Zie bijlage ‘Uitgangspunten voor herontwikkeling noordzijde Burg. Röellstraat’, gemeente Amsterdam.
4. De nieuwe bebouwing in de midden– en zuidzone

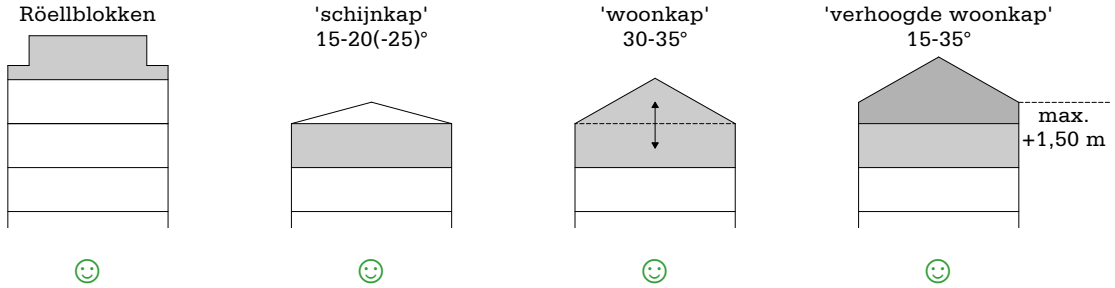
wordt afgetopt met zadeldaken, met uitzondering van de Röellblokken, die worden afgetopt met een setback en plat dak. In de middenzone hebben kappen een helling van circa 30 graden. In de zuidzone kan er gekozen worden voor een hellingshoek tussen de 15 en 35 graden. Per zone hebben de kappen een uniforme hellingshoek.

5. De kappen kunnen op verschillende manieren worden uitgevoerd. Ze kunnen fungeren als woonkap, eventueel met knieschot (verhoogde woonkap) of als een schijnkap. Bij de laatste optie is een kleinere hellingshoek logisch.
6. De setbacks van de nieuwe Röellblokken zijn duidelijk onderdeel van de onderbouw. Dit is terug te zien in de materialisering en detaillering.
7. Plinten zijn één– of tweelaags. Uitkragende galerijen en balkons zijn mogelijk vanaf de derde bouwlaag (tweede verdieping). In het geval van een (verhoogde) woonkap, zijn zowel galerijen als buitenruimtes niet toegestaan ter hoogte van de goot. Dit is wel toegestaan bij de Röellblokken.
8. De bebouwing dient altijd als afzonderlijke volumes leesbaar te blijven; dit geldt in het bijzonder voor de zuidzone. Verder tekenen kopgevels zich duidelijk af en zijn markant.
9. Het eventueel verbinden van volumes door middel van galerijen en/of luchtbruggen is toegestaan, mits deze verbindingen rank vormgegeven worden, voldoende terugliggen ten opzichte van het hoofd-volume en de visuele verbinding met het binnenhof gewaarborgd blijft.

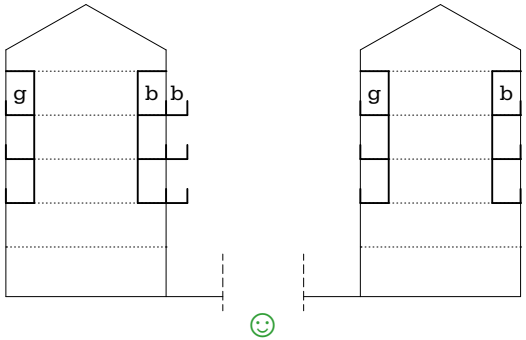
dakvorm

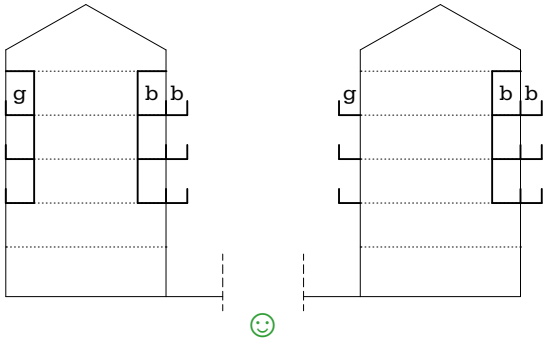
10. Bijgebouwen, afsluitingen e.d. liggen te allen tijden terug ten opzichte van de hoofdvolumes.
11. Voor schaduw– en reliëfwerking in de gevels steken dakranden (goten) voldoende uit ten opzichte van de gevel en zijn bovendien zichtbaar op de kopse kanten van de kopgevels.
12. Dakkapellen zijn ondergeschikt aan het dakvlak. Maximaal 50% van de daklengte wordt ingenomen door dakkapellen. Het dakvlak blijft intact; er is voldoende ‘vlees’ aan de boven– en onderkant van de dakkapellen. Dakkapellen zijn toegestaan aan zowel de voor– als achterkant van de bebouwingsstroken. Dakkapellen zijn alleen toegestaan bij kappen met hellingen van minimaal 30 graden. Om de contouren van de volumes leesbaar te houden blijven dakkapellen op ruim voldoende afstand van de uiteinden van de strookbebouwing.
13. Dakkapellen dienen in overeenstemming te zijn met de ritmiek van de onderste lagen. Eén dakkapel per beuk is voor de hand liggend. Lange, aaneengeschakelde dakkapellen zijn niet toegestaan. Dakkapellen zijn eenvoudig en terughoudend van vorm, en rank gedetailleerd.
14. Dakloggia’s zijn alleen toegestaan indien ze worden vormgegeven als ware het dakkapellen die aan de bovenzijde zijn geopend voor lucht en aan de voorzijde zijn voorzien van glas.
15. Dakramen zijn ondergeschikt aan het gehele dak en worden opgevat als kleine puncties in het dakvlak.

galerijen en buitenruimtes

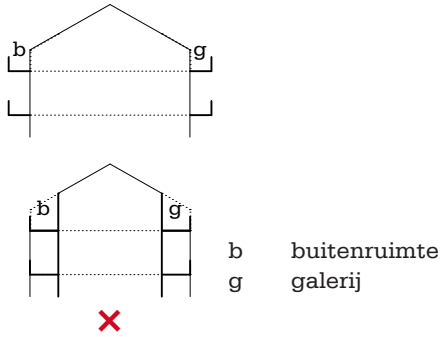
middenzone

zuidzone (bebouwing met kap)

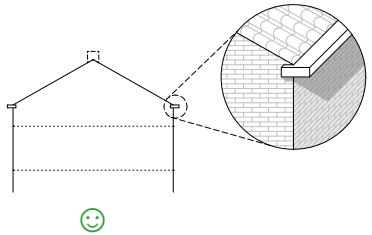

midden- en zuidzone (bebouwing met kap)

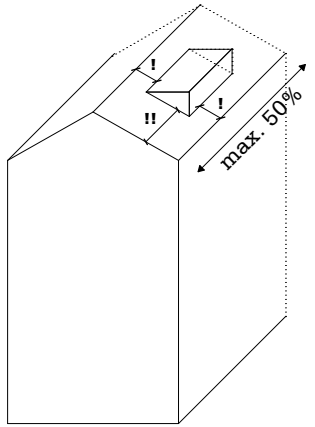

16. Liftopbouwen, uitlopen van installaties (aan– en afzuigkanalen etc.) zijn zoveel mogelijk gebundeld en/of geïntegreerd in de dakkapellen. Ze doen mee in de ritmiek van de gevels en dakkapellen.
17. Zonnepanelen en andere duurzaamheidsvoorzieningen zijn op passende wijze geïntegreerd in of op de daken. Bij voorkeur zijn ze geplaatst daar waar ze zo min mogelijk zichtbaar zijn.

dakrand (dakgoot)

daklandschap

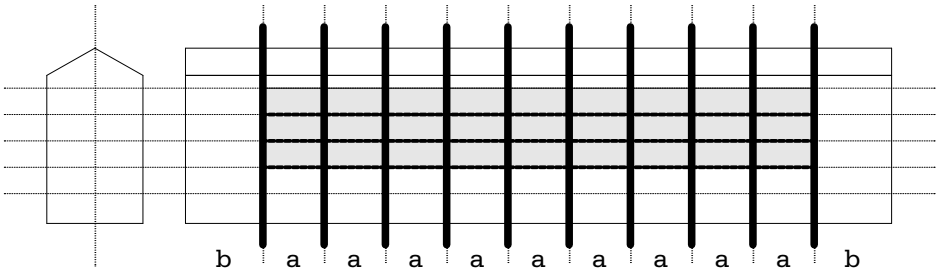
Spelregel B3

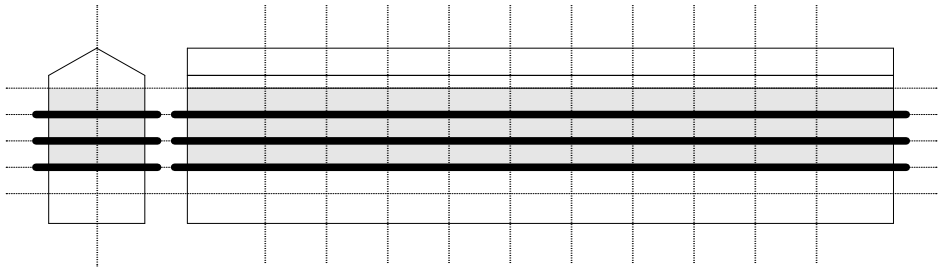
Gevelkarakteristieken / De nieuwe bebouwing kent overwegend een verticale, repeterende gevelsystematiek. De ‘pandsgewijze’ gevelgeleding van de bestaande portieketageflats is een essentiële karakteristiek en wordt doorgezet in de nieuwe bebouwing. Bovendien kent de nieuwe bebouwing een alzijdige vormgeving (voor– en achterkanten zijn even belangrijk), passend bij de open strokenverkaveling van de wijk.

Onderliggende regels

1. Bij de langsgevels van de nieuwe bebouwing overheerst verticale ritmiek; ze kennen een sterke herhaling en spiegeling van beuken (herkenbare wooneenheden). Daarmee refereren ze aan de in de buurt zo karakteristieke ‘pandsgewijze’ gevelgeleding: de herhaling van de eenheid woning–portiek–woning in de langsgevels, bijeengehouden door de algehele vorm van de volumes van de strookbebouwing. Uitzondering op deze regel zijn de Röellblokken. Deze kennen namelijk een overwegend horizontale gevelindeling.
2. De hierboven beschreven ritmiek wordt opgespannen tussen de koppen van de strookbebouwing, die afwijkende beuken vormen, bijvoorbeeld in het ritme b–a–a–...–a–a–b. Symmetrie is echter niet per se vereist.
3. Gevelelementen in de langsgevels zoals ramen, deuren, balkons e.d. worden hoofdzakelijk boven elkaar uitgelijnd, zodat een sterke verticale ritmiek in de gevels ontstaat. Op de kopgevels is dit minder belangrijk.
4. Om de volumes duidelijk afleesbaar te houden, lopen galerijen nooit over de gehele lengte van de langsgevels, en al helemaal niet overhoeks; ze blijven op ruim voldoende afstand uit de hoeken van de bebouwing. Overhoekse buitenruimtes zijn ook niet toegestaan.
5. Om te voorkomen dat de horizontaliteit teveel gaat domineren in de gevels (met uitzondering van de Röellblokken), dienen galerijen en buitenruimtes

ritmiek (bebouwingsstroken met kap)

visueel opgebroken te worden, bijvoorbeeld door middel van penanten op het ritme van de beuk of woning.

6. Verticale ontsluiting zoals liften, hoofd– en vluchttrappenhuizen wordt binnen het volume opgelost.
7. De verhoudingen van gevelopeningen hebben een relatie met de achterliggende (woon)functie. De woningplattegrond wordt hierdoor kenbaar gemaakt in de gevel.
8. Plinten (ook op de kopgevels) worden in tegenstelling tot de bestaande bebouwing veel meer open uitgevoerd. Dit geldt ook voor de plinten op de koppen. Tegelijkertijd is er aandacht voor de balans tussen het 'ogen op straat'–principe en privacy. Het onderscheid tussen plint en woonlagen daarboven dient echter merkbaar te blijven. Dit wordt bewerkstelligd door een afwijkende compositie en maat van gevelelementen zoals ramen, entrees etc.
9. Entrees, buitenruimtes en trappenhuizen vormen de belangrijkse accenten in de gevels. Zij zijn het meest gedetailleerd en/of voorzien van ornament.
10. Het gevelvlak blijft altijd als vlak leesbaar: ramen worden bijvoorbeeld opgevat als gaten in de muur en rondom blijft er voldoende 'vlees' over om de algehele volumes leesbaar en herkenbaar te houden.

Concentratie van detail en plastiek rondom entrees

Alzijdig gevelbeeld: voor– en achterkanten

Onderscheid tussen plint en woonlagen daarboven

Herhaling eenheid woning–portiek–woning en verticaliteit (Descartesstraat)

Spelregel B4

Kleur, materiaal en detaillering / De materialisering en het kleurgebruik voegen zich in de bestaande (oorspronkelijke) architectuur van het ensemble. Verder kent de nieuwe bebouwing een verfijnde, doch eenvoudige detaillering. De vlakheid van de gevel wordt tot uitdrukking gebracht, niet de massa ervan. Het toepassen van gevelplastiek is zeker mogelijk, maar wordt spaarzaam en doelmatig ingezet.

Onderliggende regels

1. De materialisatie van de nieuwe bebouwing conformeert zich aan die van de bestaande (oorspronkelijke) bebouwing in de buurt, namelijk: hoofdzakelijk steenachtige materialen zoals baksteen, keramische dakpannen en spaarzame accenten in metselwerk en/of (geprefabriceerd) beton. Ook het kleurenpalet voegt zich naadloos in de (oorspronkelijke) situatie: rood– en bruintinten voeren de boventoon. In algemene zin geldt dat materialen worden toegepast die mooi verouderen..
2. Plastiek wordt spaarzaam maar doelmatig ingezet, op strategische plaatsen, bijvoorbeeld rondom entrees, bij daklijsten, buitenruimtes en speciale ramen. Elementen die hiervoor kunnen worden aangewend, zijn balkons, erkers, kaders, banden, luifels etc. Het gaat om plastisch detail in het gevelvlak. Diepte en massa worden niet of nauwelijks gesuggereerd; wel de ‘vlakte’ van de gevel.
3. Gevels worden opgetrokken in baksteenmetselwerk. Om de eenheid van de noord–, midden– en zuidzone te waarborgen, dient elke repeterende bebouwingsstrook binnen elke stempel eenzelfde kleur metselwerk te krijgen.
4. Bakstenen hebben een handvorm–karakter. Metselwerkverband en voeg sluiten aan op de rest van de wijk (oorspronkelijke toestand). Metselwerk wordt verbijzonderd rond entrees, buitenruimtes en dergelijke andere ‘speciale’ momenten in de gevels.
5. Zadeldaken worden belegd met keramische dakpannen.

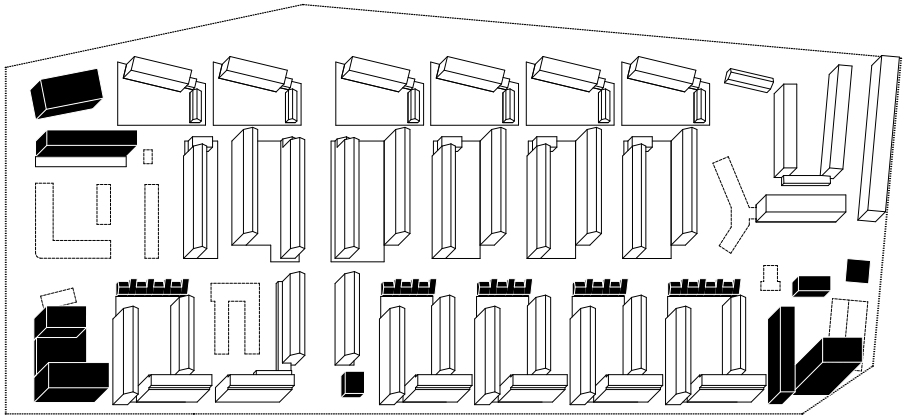
6. De setbacks van de bebouwingsstroken parallel aan de Röellstraat worden in hetzelfde materiaalprincipe als de onderbouw opgetrokken. Hiermee wordt de homogeniteit van het volume gewaarborgd.
7. Kleur wordt terughoudend toegepast en bij voorkeur wordt gebruik gemaakt van verzadigde tinten.
8. Dakranden (goten) zijn licht van kleur. De kleur van dakkapellen is terughoudend.
9. Gevelelementdetails zoals balkonplaten, dorpels, kaders e.d. worden gemaakt van architectonisch (geprefabriceerd) beton, metselwerk, natuursteen of andere duurzame (steenachtige) materialen.
10. De vlakheid van de gevel, een zo wezenlijke karakteristiek van de bestaande en oorspronkelijke bebouwing in de buurt, wordt ook in de nieuwe bebouwing tot uitdrukking gebracht. Gevelopeningen zoals bijvoorbeeld ramen en deuren hebben ondiepe negges. De kozijnen zelf hebben echter juist veel profiel. Diepe negges zijn daarmee echter niet uitgesloten, maar worden logisch en doelmatig toegepast rondom ‘speciale’ momenten in de gevels. Hiermee wordt een levendig en verfijnd gevelbeeld verkregen.
11. Hemelwaterafvoeren worden zorgvuldig mee ontworpen, en bovendien in een bewuste ritmiek in de gevels.
12. Plaatmaterialen met zichtbare bevestigingen zijn uitgesloten.
13. Duurzaamheidsvoorzieningen zijn op passende wijze in het architectonisch ontwerp geïntegreerd.

Plastiek wordt verkregen door bijvoorbeeld balkons

Overige bebouwing

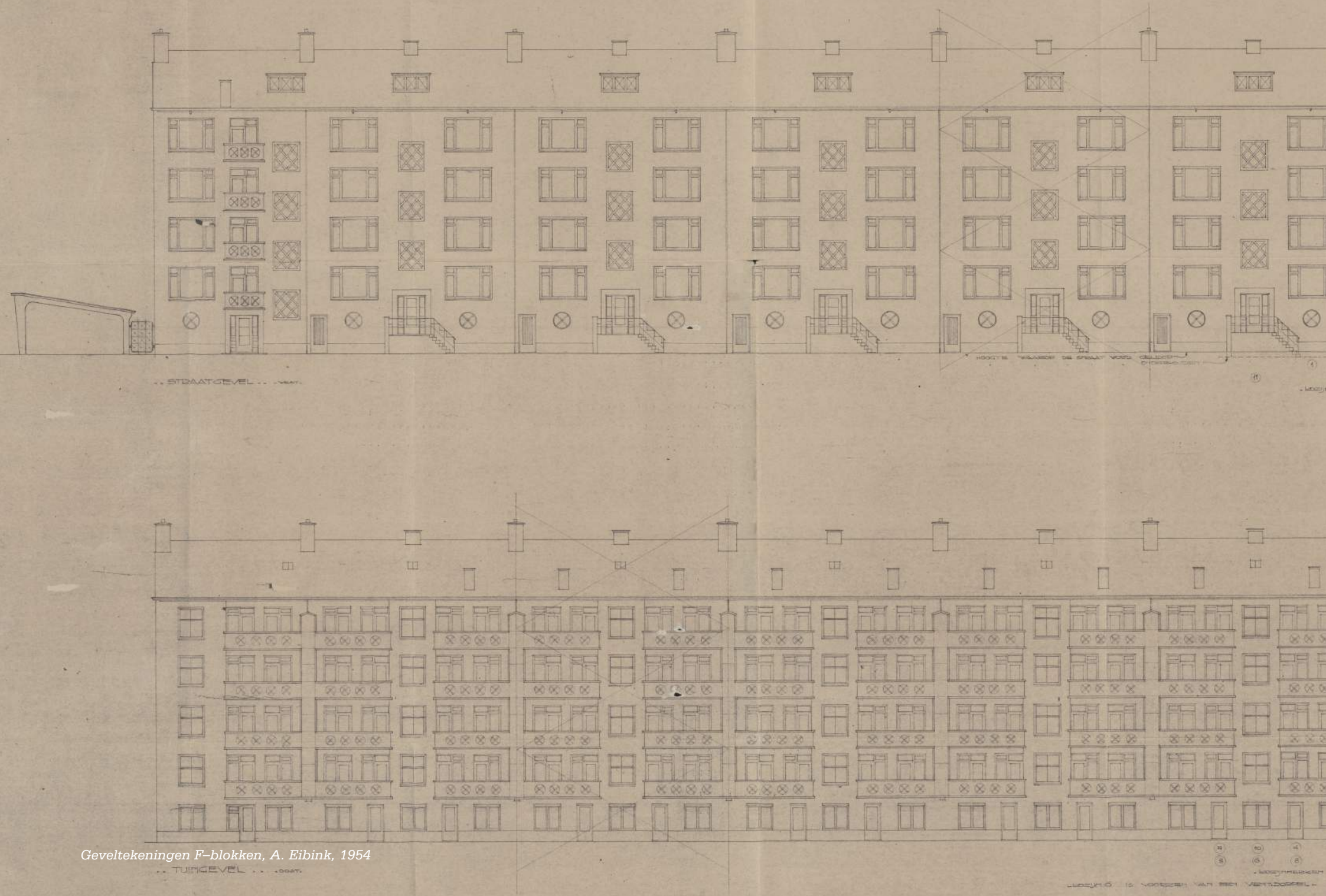
De te herbestemmen L–blokken aan de Lodewijk van Deysselstraat en alle overige nieuwbouwlocaties en transformaties voegen zich in het beeld zoals wordt opgeroepen in de opgenomen spelregels van dit beeldkwaliteitsplan, de oorspronkelijke AUP–karakteristieken in de buurt en de algemene welstandseisen. Renovatie dient hoogwaardig uitgevoerd te worden met als doel, behoud en herstel van het oorspronkelijke beeld, passend bij de hoge erfgoedwaardering.

spelregels van toepassing op overige bebouwing (specials)

Lodewijk van Deysselstraat, jaren vijftig

Geveltekeningen F–blokken, A. Eibink, 1954

Analysetekeningen van de bebouwing en de ruimte ertussenin

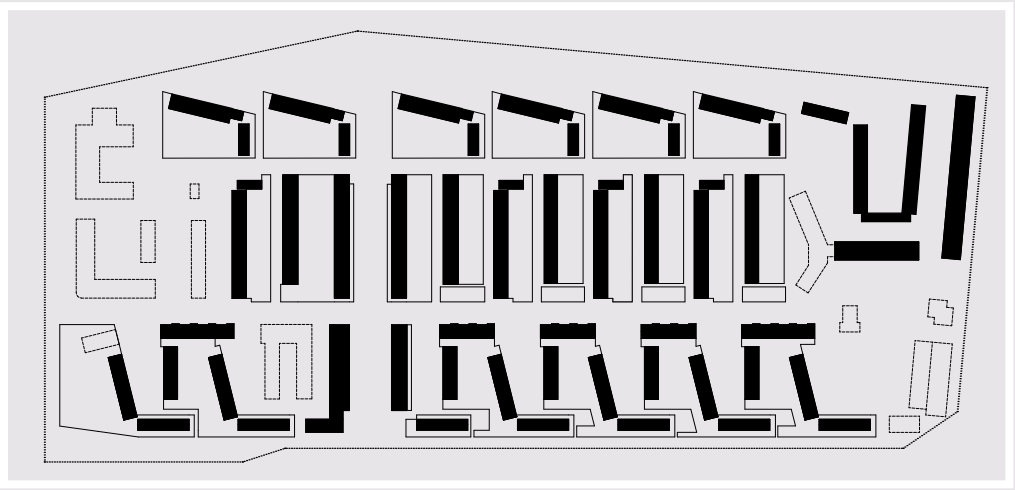
Bijlage

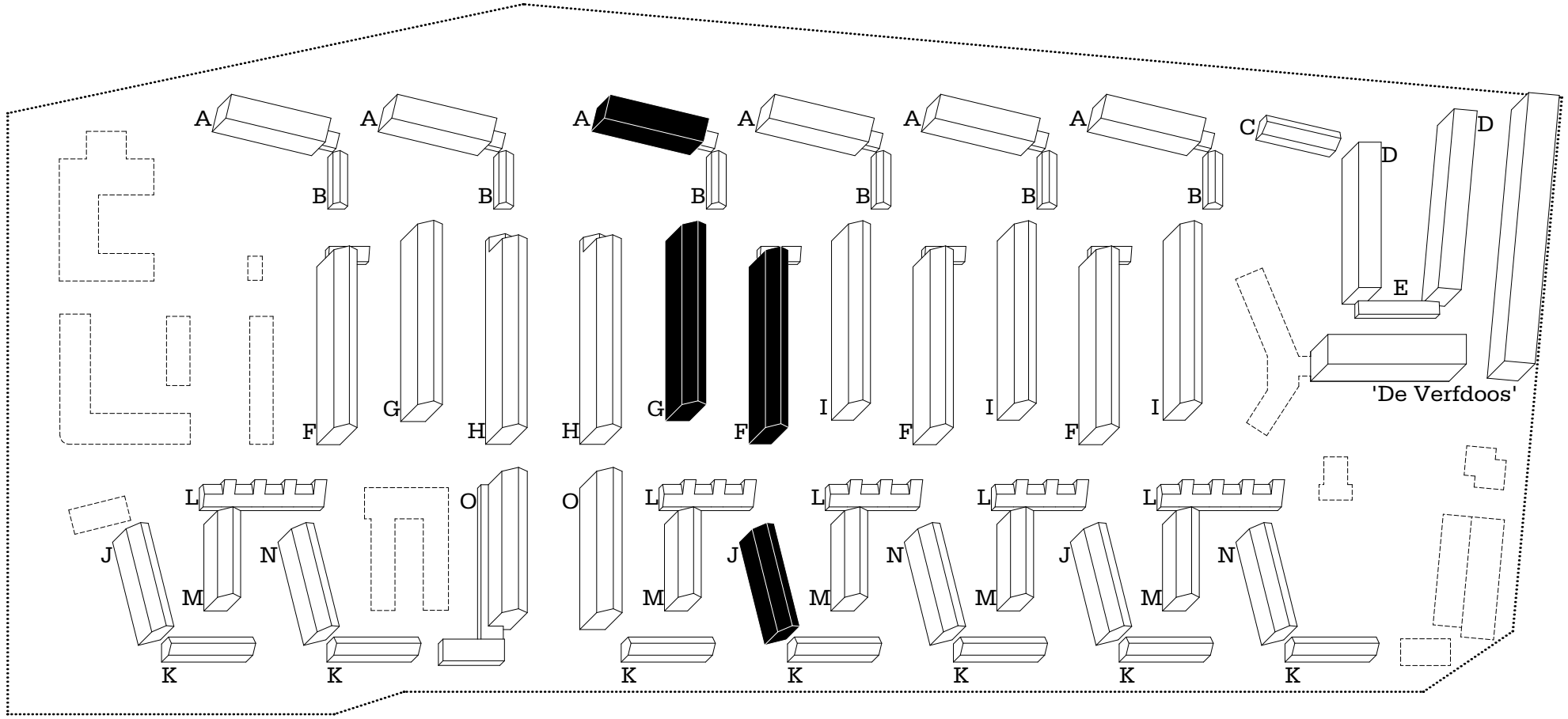
De analyse van zowel de bebouwing als de ruimte tussen deze bebouwing is systematisch opgezet en kan gevat worden in een matrix (zie hiernaast). Allereerst zijn in de analysemethode twee tijdsgewrichten opgezet: het verleden en het heden. Het verleden beslaat de oorspronkelijke toestand bij oplevering van de buurt en haar gebouwen in de jaren ‘50 tot aan de jaren ‘60. Met het heden wordt de huidige toestand van de buurt bedoeld, zoals men deze nu, nog voor eventuele sloop, nieuwbouw en transformatie, aantreft. Op de andere as van de matrix worden vier schaalniveaus onderscheiden: variërend van groot, het niveau van de buurt, via twee tussenschalen naar de schaal van de gebouwen zelf. Deze schaalniveaus helpen de analyse focus te geven. Bepaalde aspecten zijn bijvoorbeeld alleen relevant op bepaalde schaalniveaus, voor andere moet meer inzoomd worden. De twee domeinen (bebouwing en de ruimte tussen de bebouwing) waar deze analyse over gaat, de vier schaalniveaus en de analyse van de toekomst en het heden worden gereflecteerd in de analysetekeningen.

	Verleden	Heden
De buurt		
Dwars door de buurt		
Rondom de gebouwen		
De gebouwen		

De buurt

Schaalniveau 1

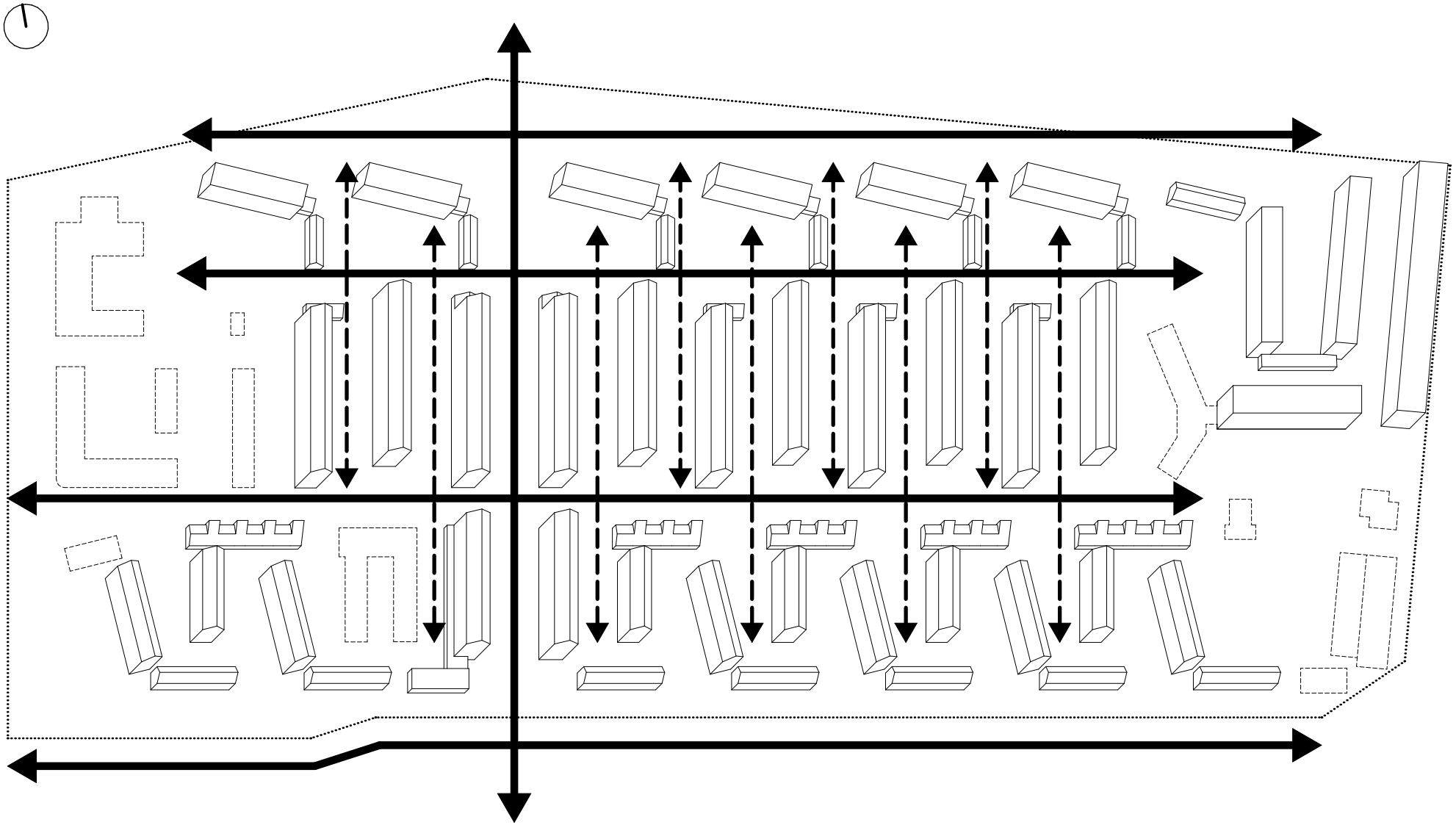

bebouwing woningbouwverenigingen
overige bebouwing
casus (gedetailleerde) analyse

Overzicht bebouwing buurt en cases analyse

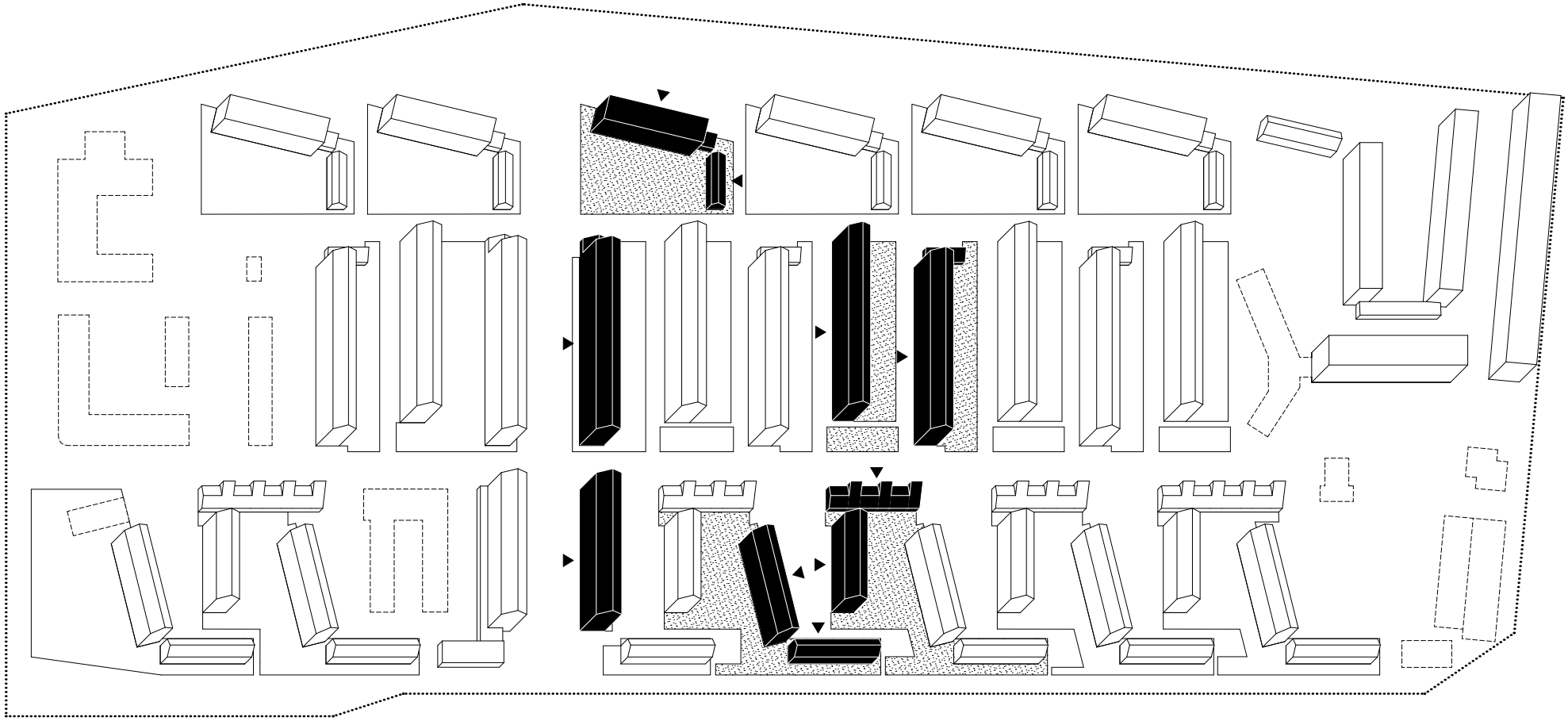
Van Deysselbuurt

bloktype	*architect*	*oorspr. w.b.v.*	*jaar oplevering*
A, B	C. de Geus	Het Oosten	1954
C, D	L. Peters	Het Oosten	"
E (garages)	W.B. Ouëndag	Onze Woning	"
F	A. Eibink	AWV	"
G, I	W.B. Ouëndag	Onze Woning	"
O	W.B. Ouëndag	Het Oosten	"
H	Zanstra, Giesen & Sijmons	Onze Woning	"
J, K, N	J. Brouwer	Patrimonium	"
L, M	J. Bot	Patrimonium	"
'De Verfdoos'	A. Warners	AWV	"

Analyse assen en zichtblijnen

Van Deysselbuurt

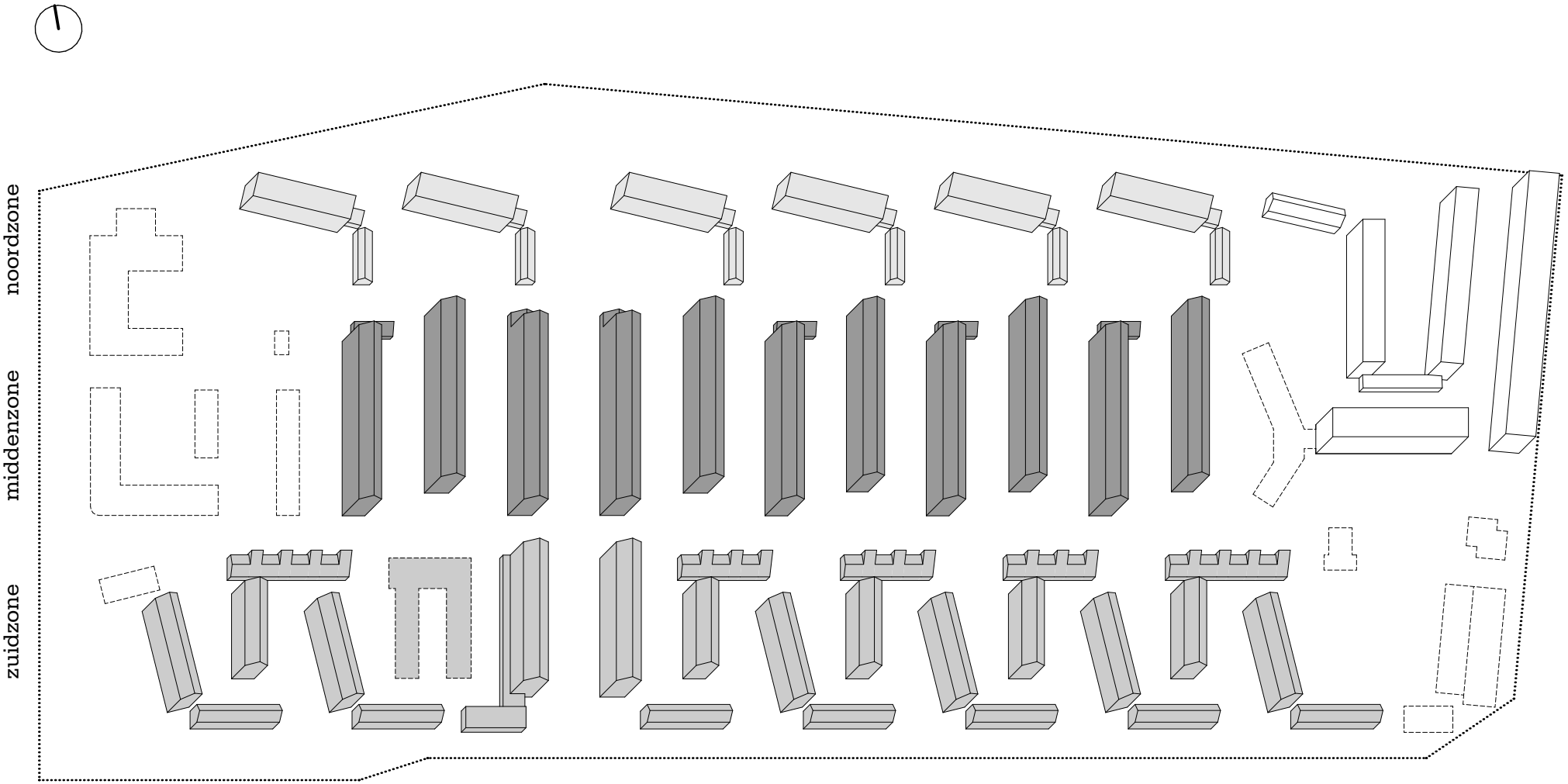

▶ entreezijde bebouwing

aangrenzende groenvoorziening

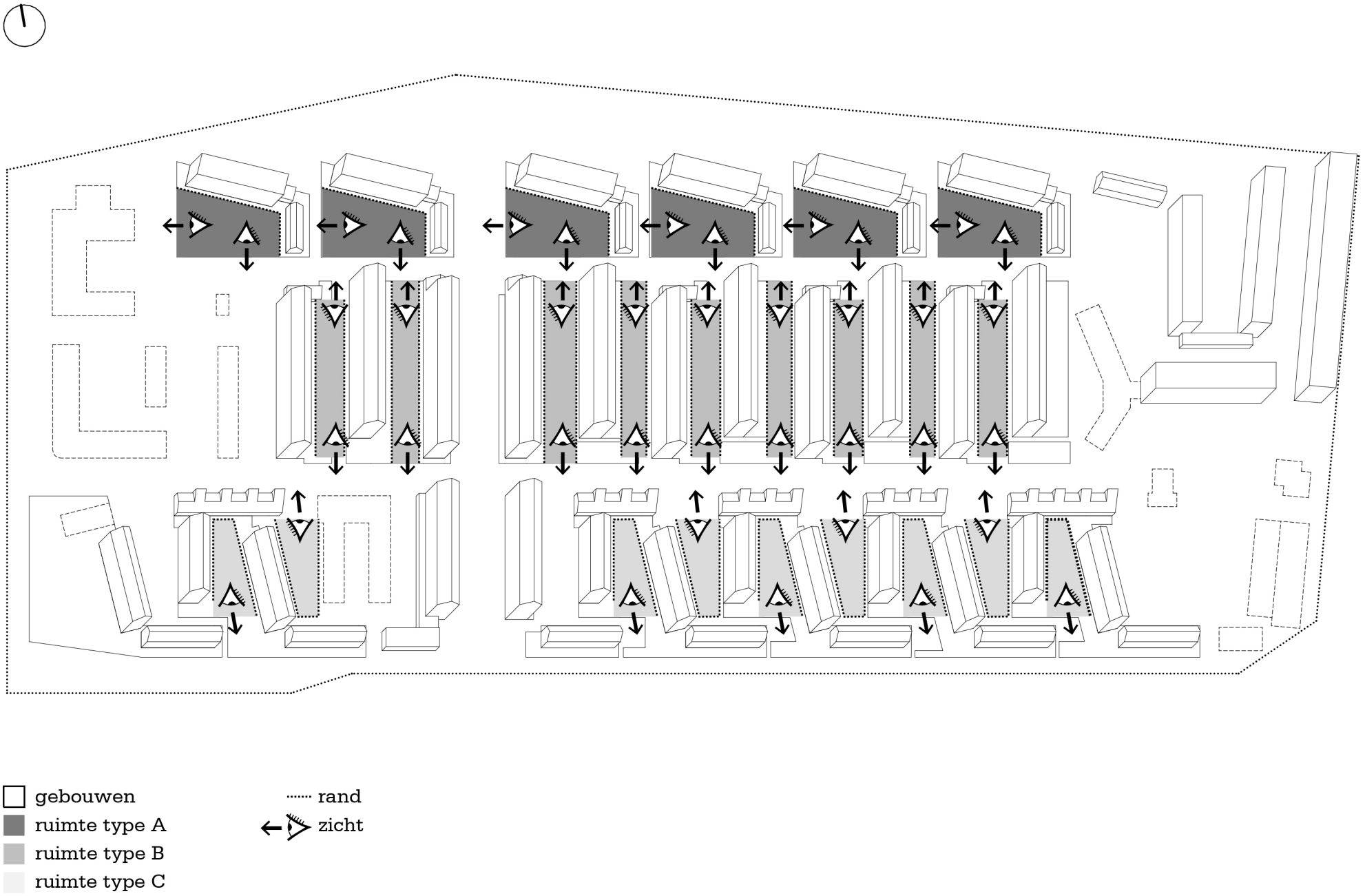
repeterende verkavelingseenheid bebouwing (stempel)

Analyse relatie verkavelingseenheden bebouwing (stempels) en aangrenzend groen

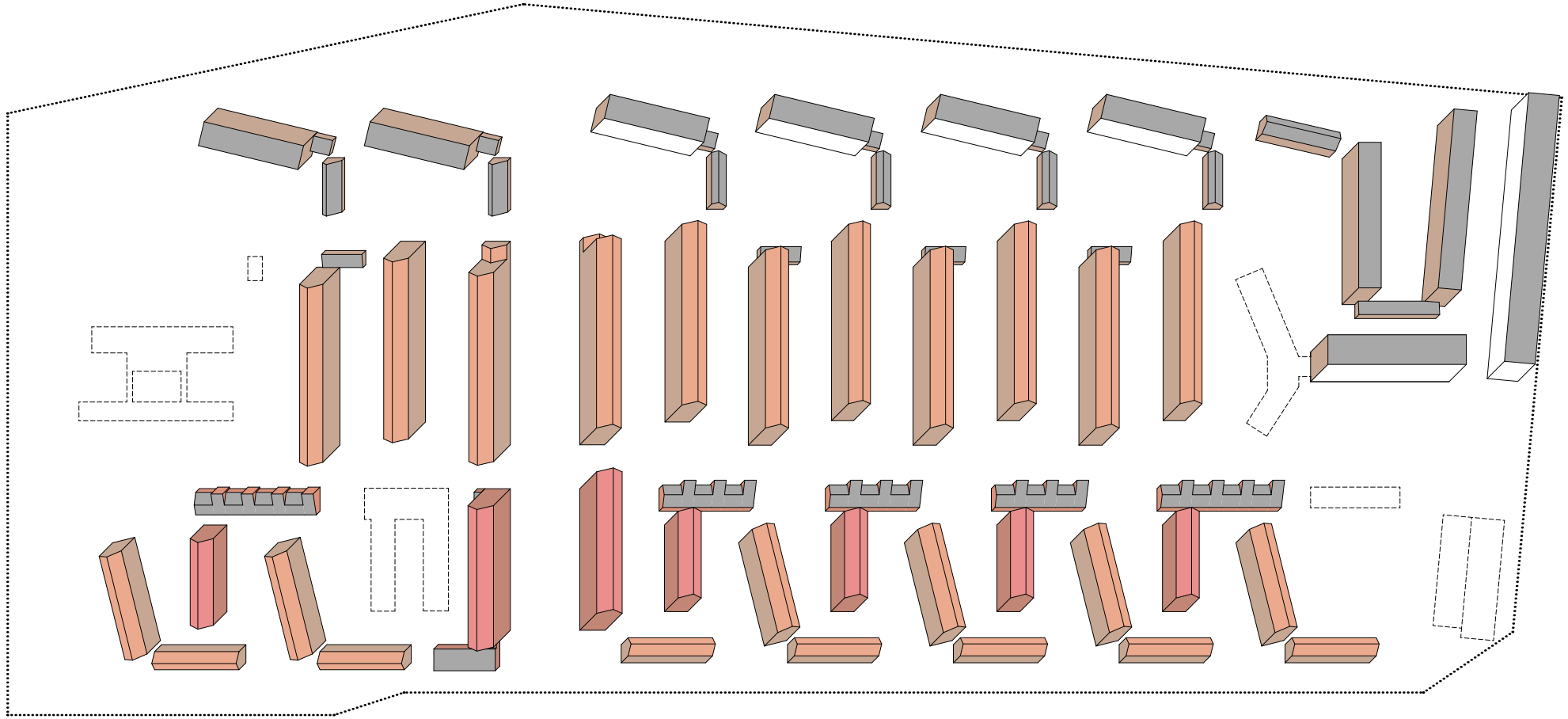
Analyse ensembles (stroken)

Van Deysselbuurt

Analyse buitenruimtes, vorm en richting

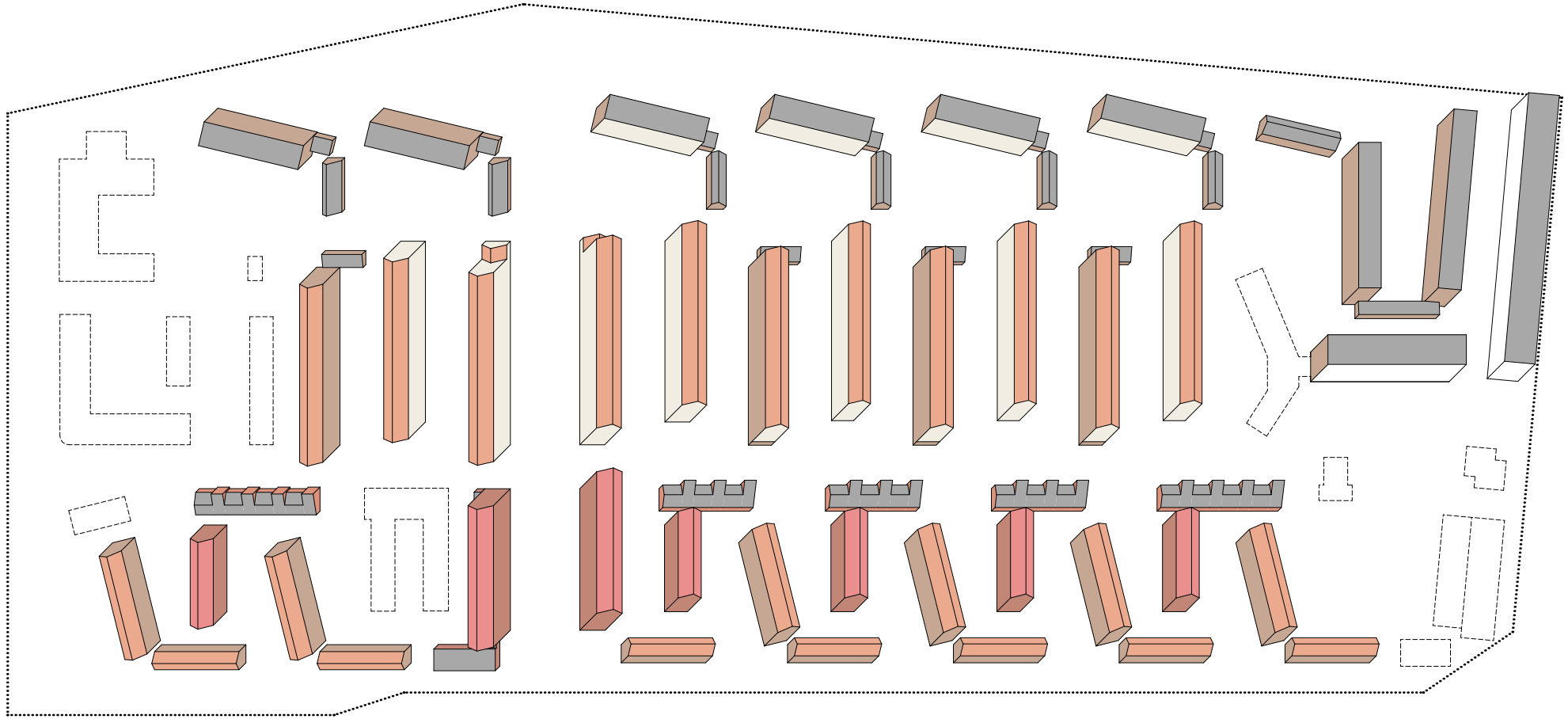
Van Deysselbuurt

dakpan oranje
dakpan rood
dakpan/bitumen grijs
beton wit
stucwerk/beton crème
baksteen geelbruin
baksteen oranjebruin
baksteen roodbruin

Analyse kleur en materiaal bebouwing, verleden

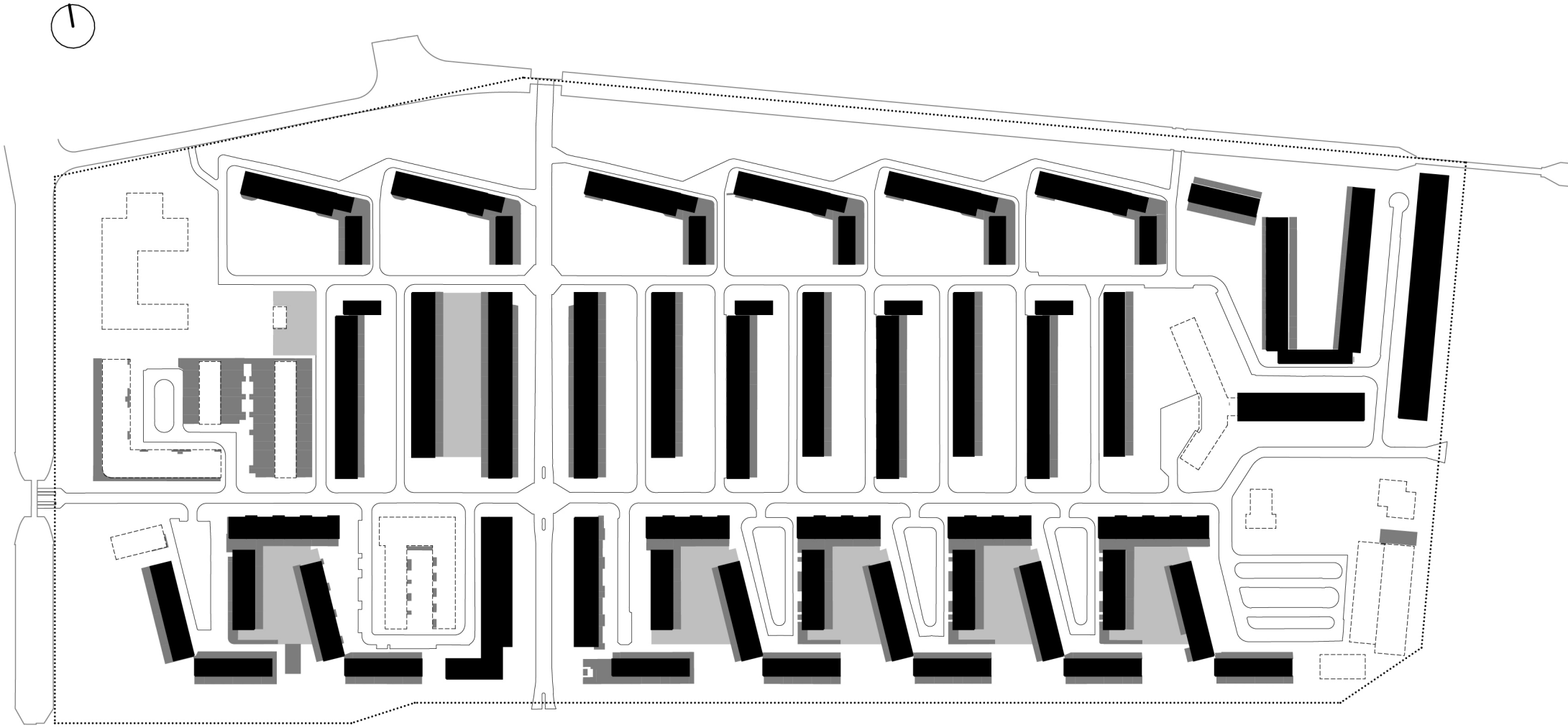
Van Deysselbuurt

dakpan oranje
dakpan rood
dakpan/bitumen grijs
beton wit
stucwerk/beton crème
baksteen geelbruin
baksteen oranjebruin
baksteen roodbruin

Analyse kleur en materiaal bebouwing, heden

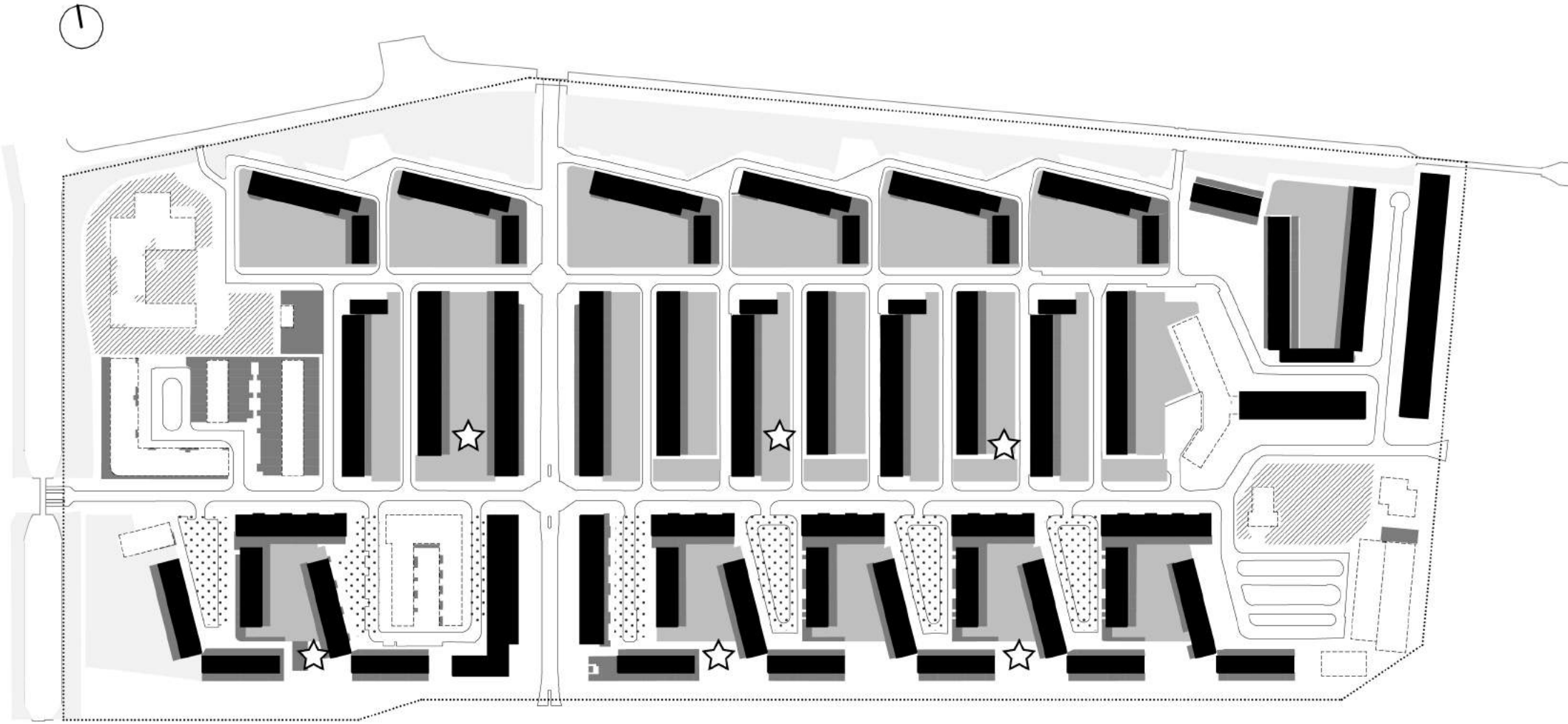
Van Deysselbuurt

openbaar
collectief
privé
gebouwen

Analyse buitenruimtes, domeinen

Van Deysselbuurt

Analyse buitenruimtes, gebruik

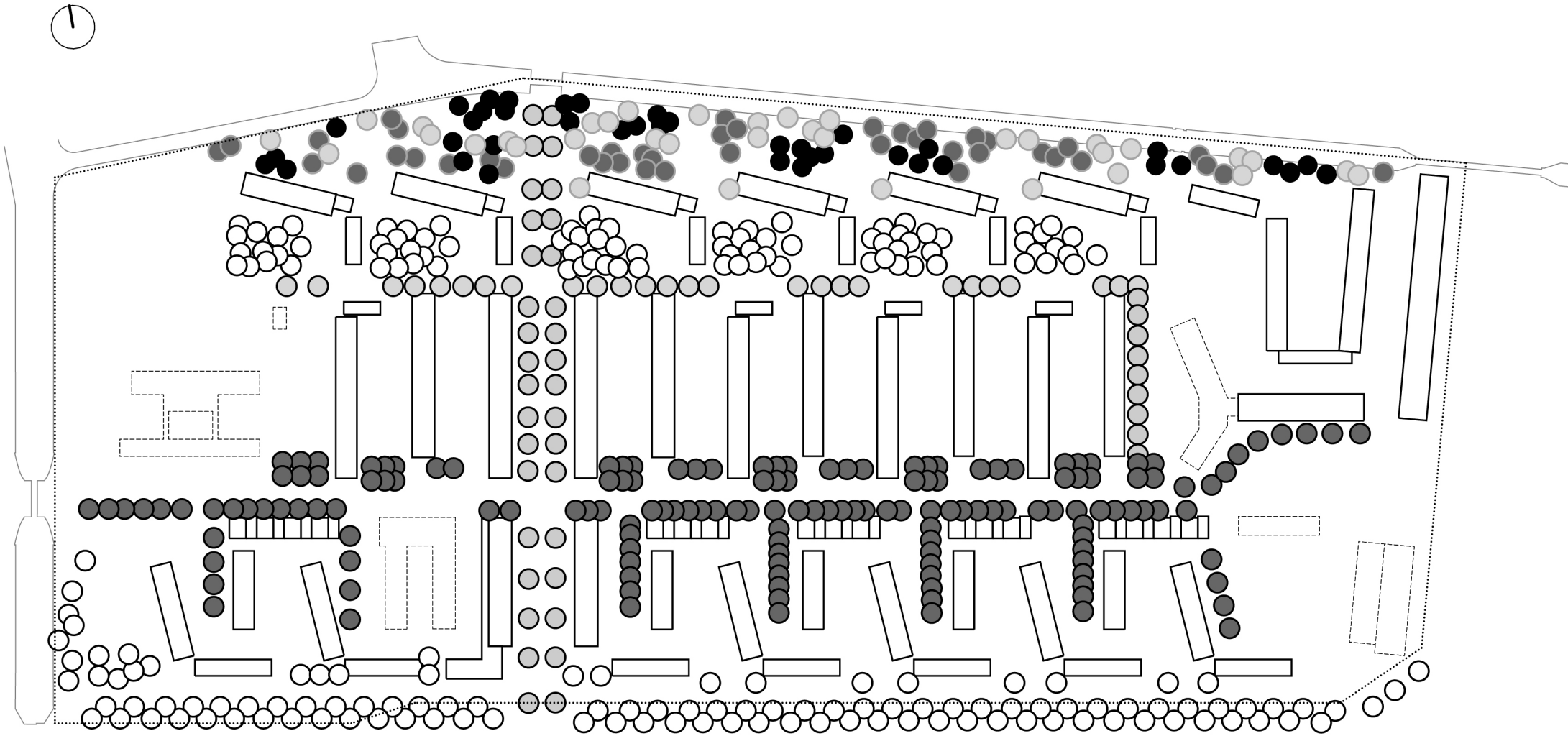
Van Deysselbuurt

laan in verharding
scherm
blok
streep
los
accent

Analyse boomentaal

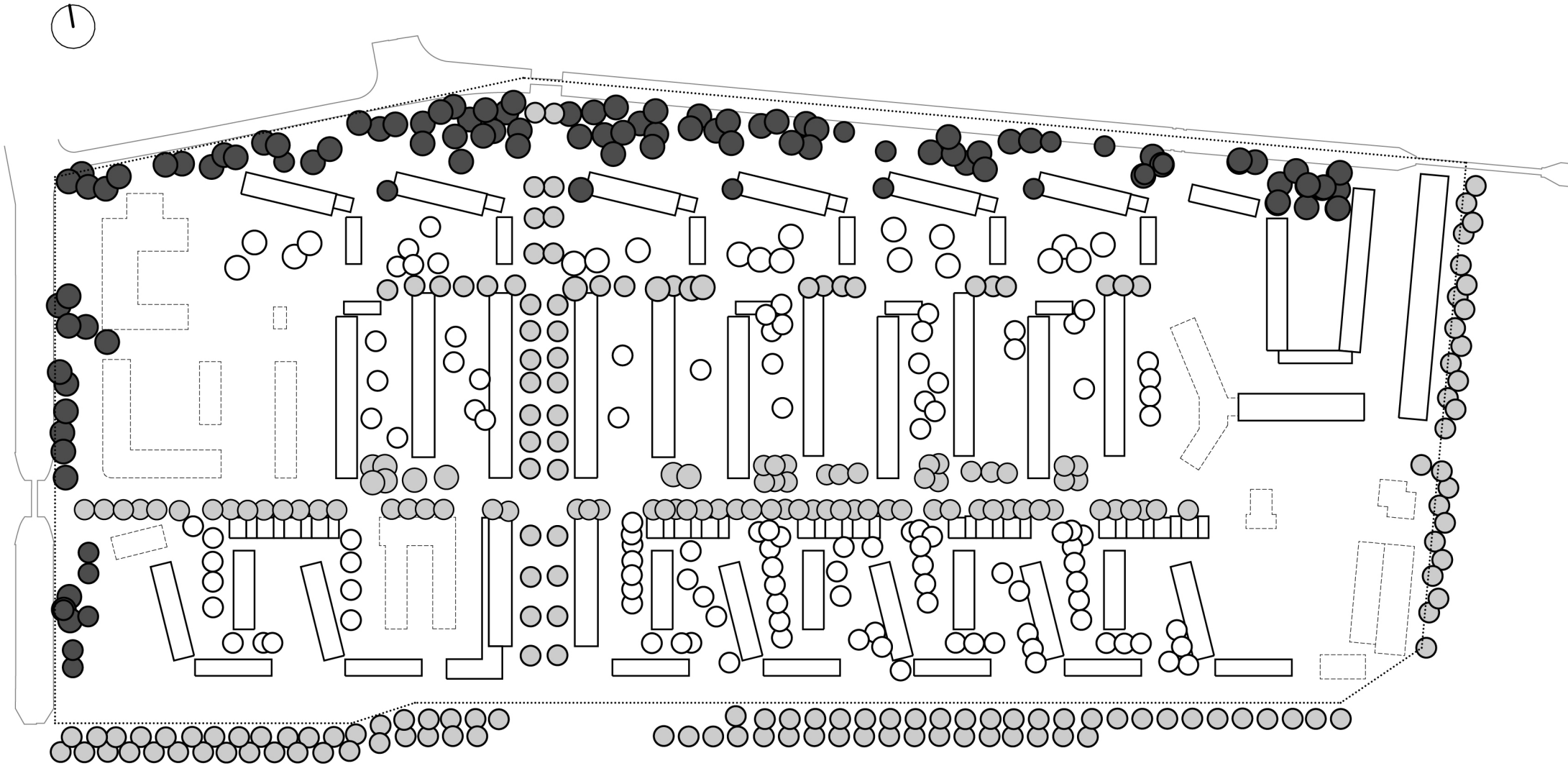
Van Deysselbuurt

Tilia / linde
Populus / populier
Alnus / els
Fraxinus / es
Acer / esdoorn
Ulmus / iep

Analyse boomsoorten, verleden

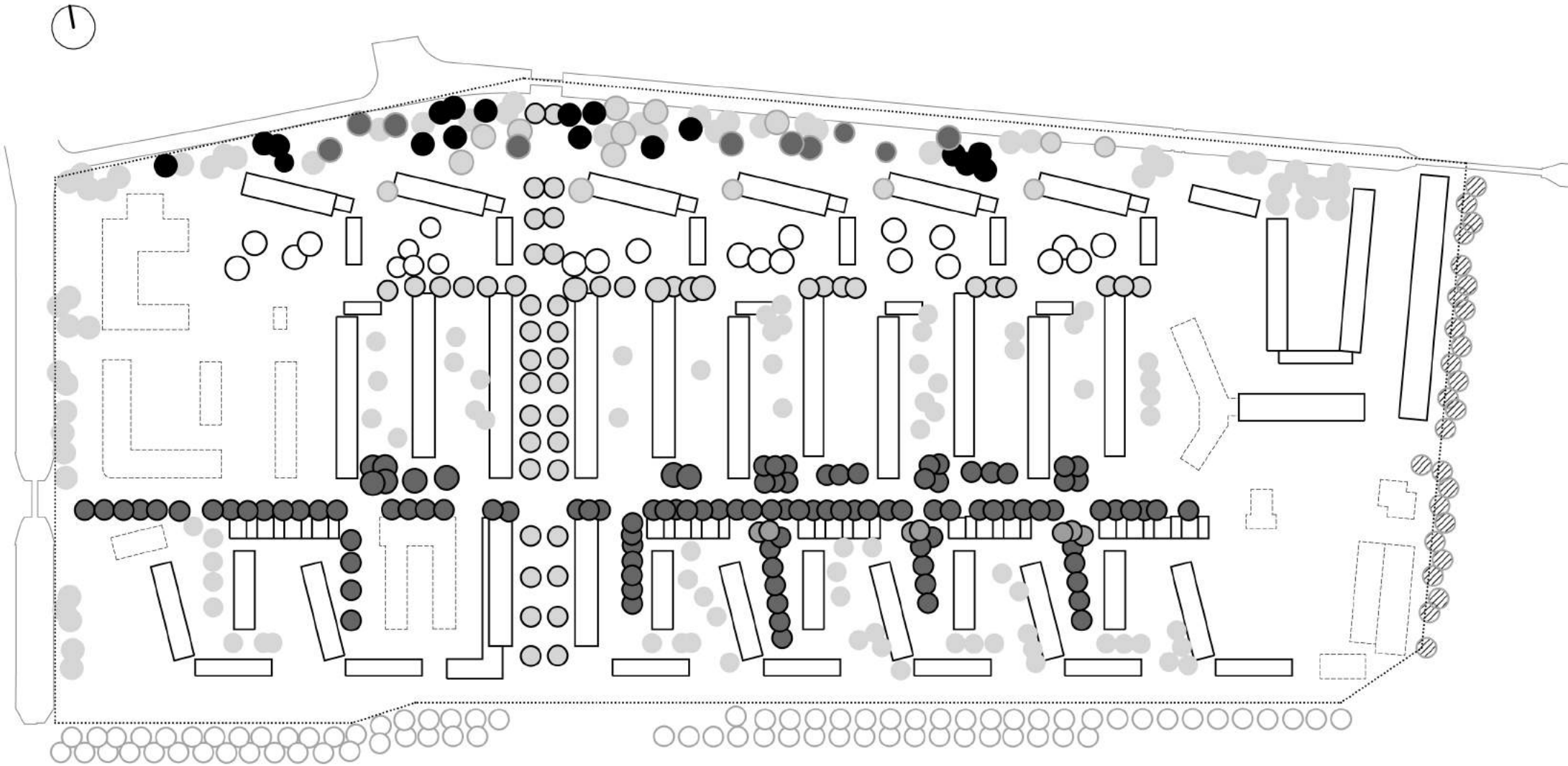
Van Deysselbuurt

in het park
losse bomen
in de straat

Analyse boomstructuur, heden

Van Deysselbuurt

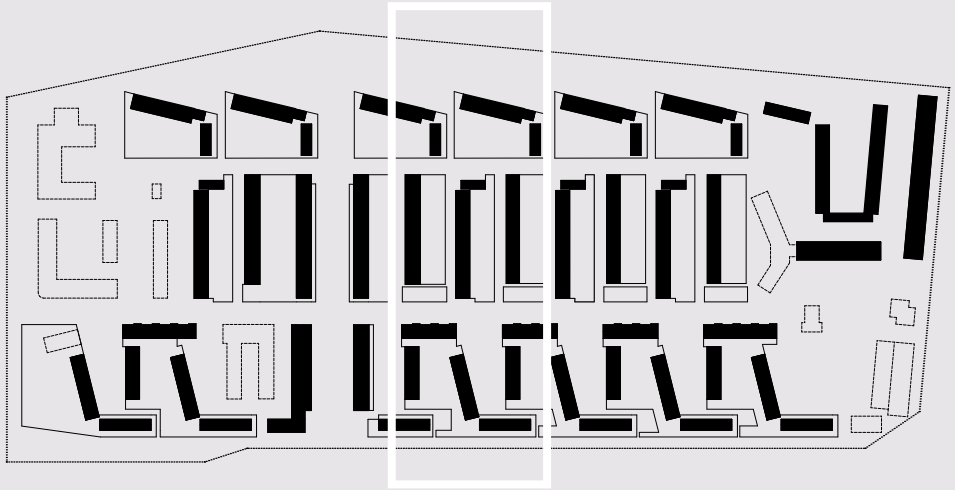
- Tilia / linde
- Populus x canadensis / canadese populier
- Alnus / els
- Liriodendron / tulpenboom
- Fraxinus excelsior / gewone es
- Acer / esdoorn
- Ulmus × hollandica / hollandse iep
- Quercus cerris / moeseik
- Platanus hispanica / gewone plataan
- overig

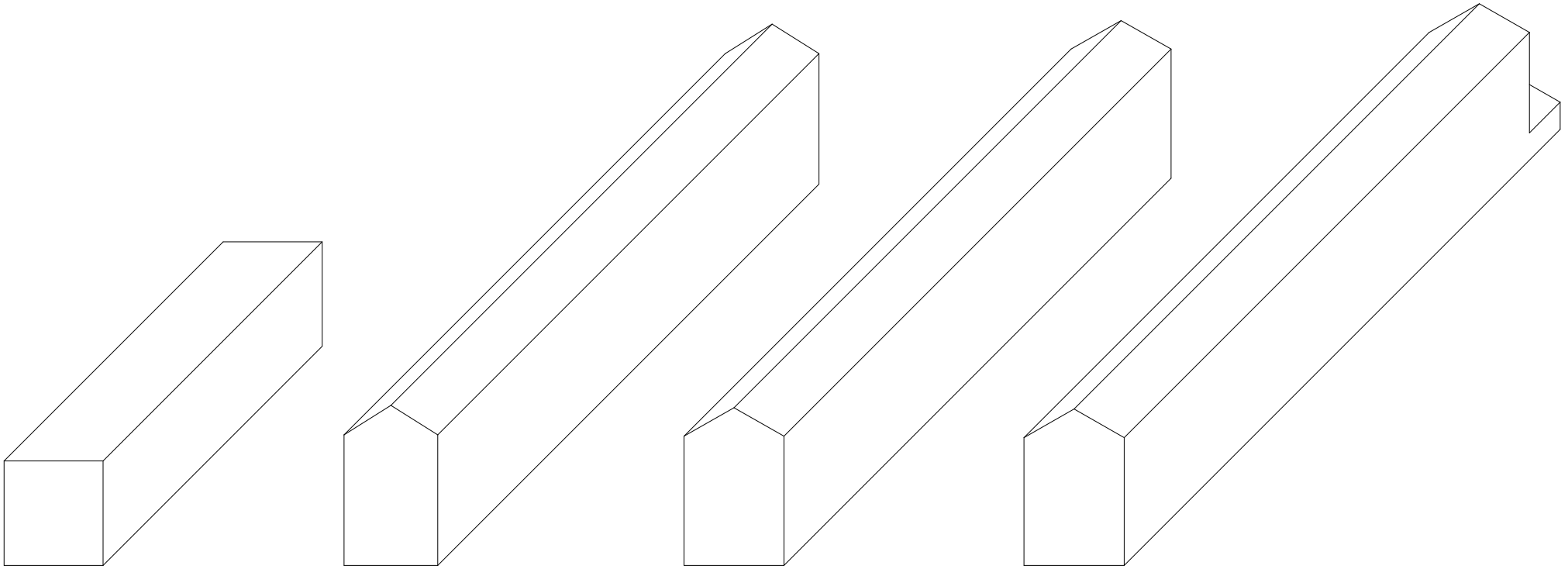
Analyse boomsoorten, heden

Van Deysselbuurt

Dwars door de buurt

Schaalniveau 2

bloktype A

4 lagen
plat dak

bloktype F

5 lagen + kap
kaphelling 33°

bloktype G

5 lagen + kap
kaphelling 30°

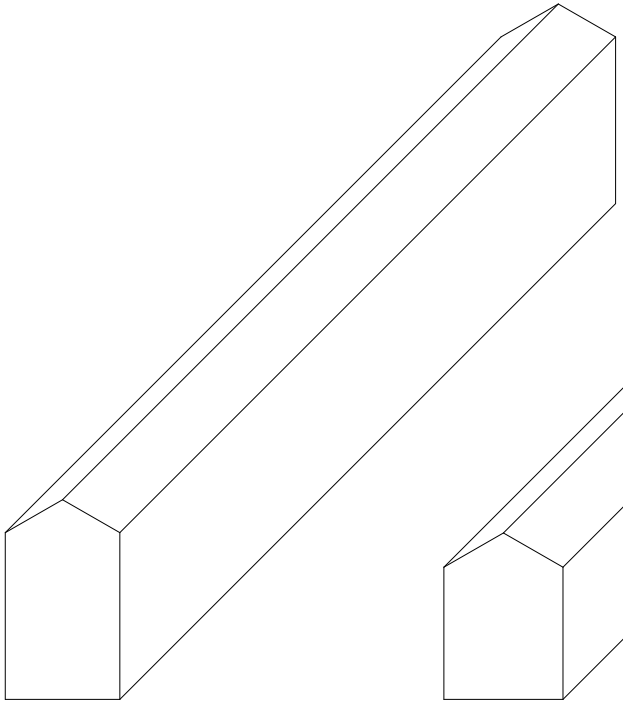
bloktype H

5 lagen + kap
kaphelling 30°

noordzone

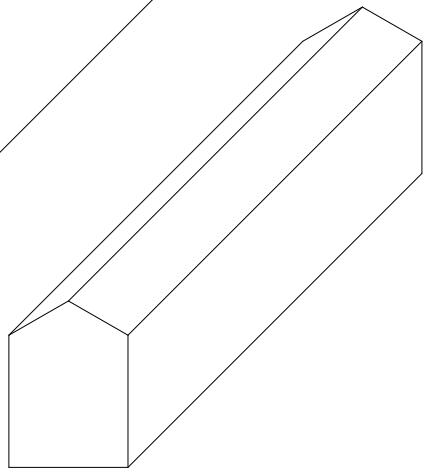
middenzone

Analyse volume

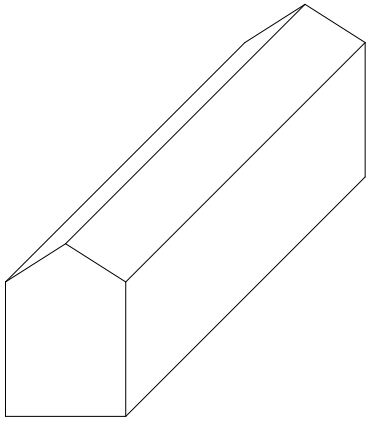
bloktype I

5 lagen + kap
kaphelling 30°

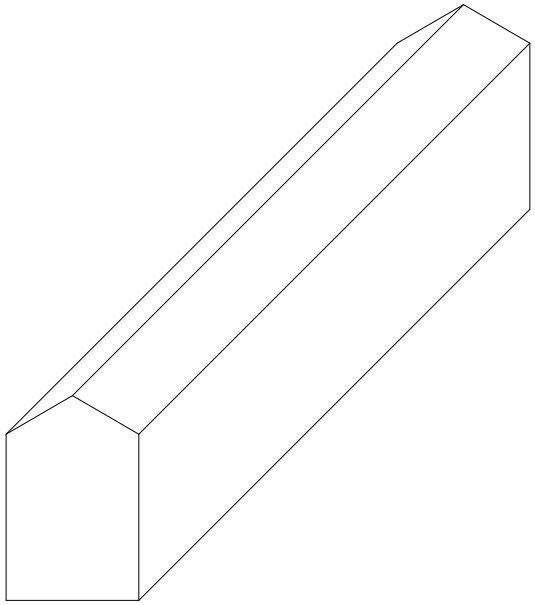
bloktype J, N

4 lagen + kap
kaphelling 30°

bloktype M

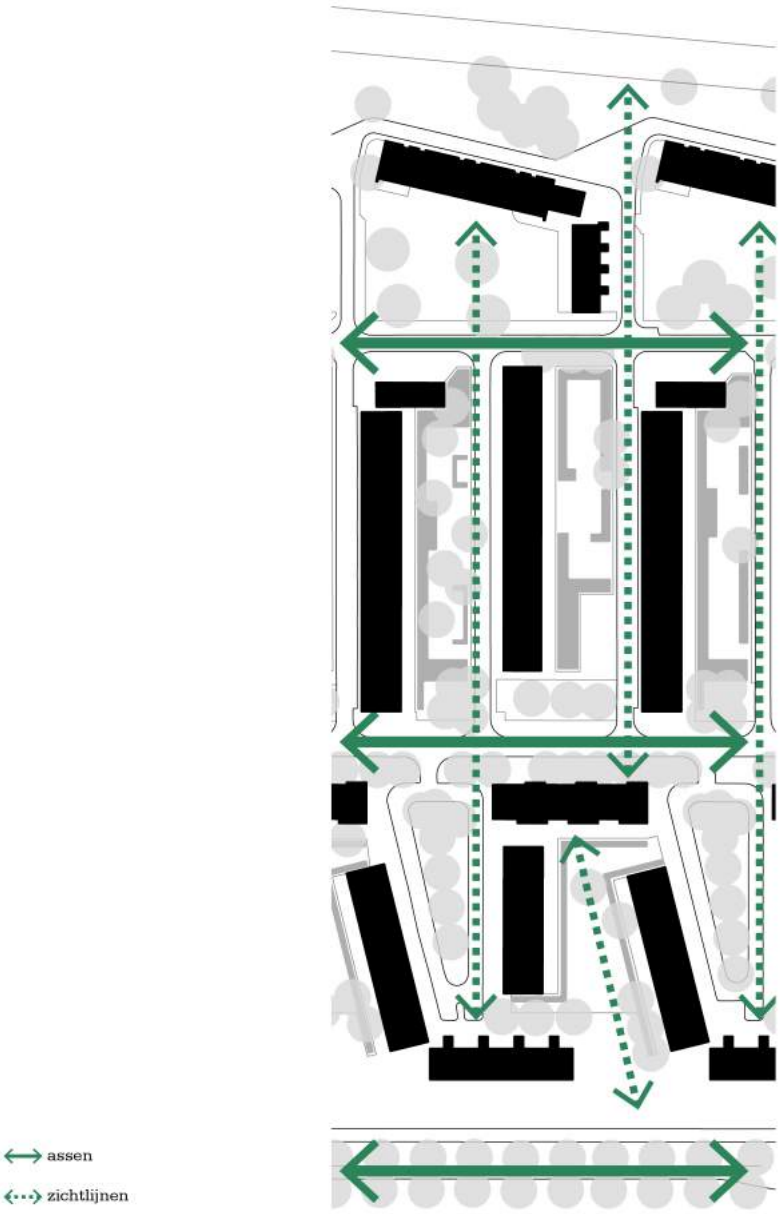
4 lagen + kap
kaphelling 32°

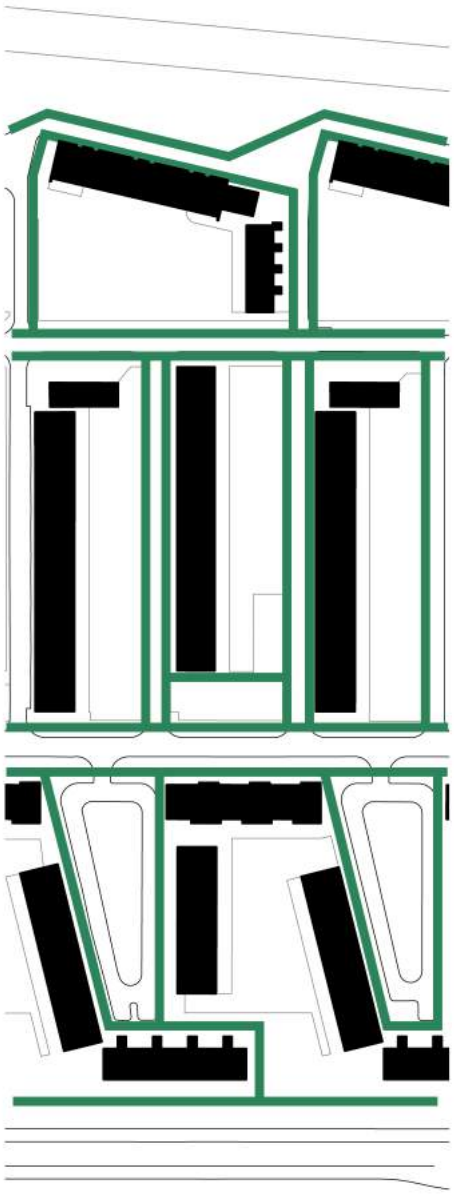
bloktype O

5 lagen + kap
kaphelling 30°

zuidzone

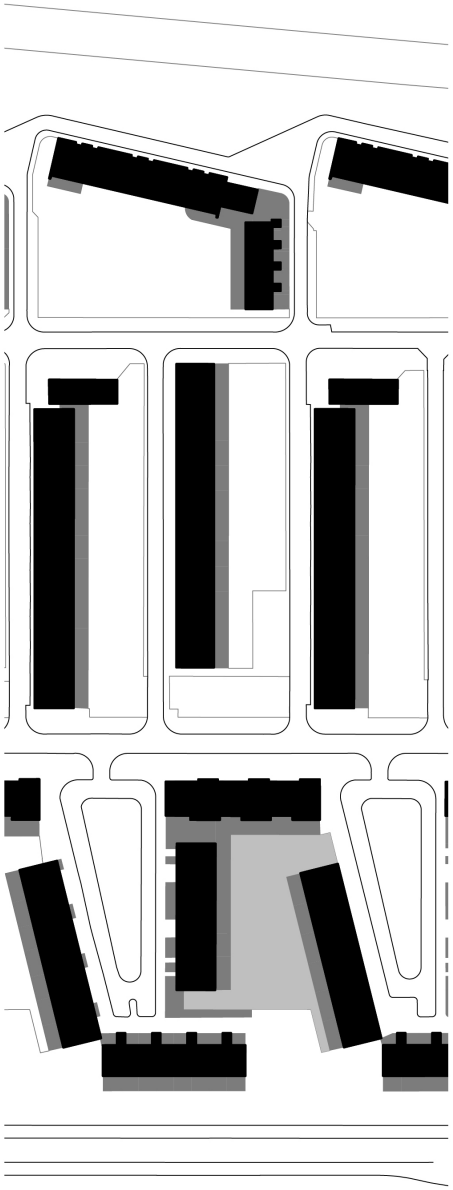

Analyse lijnen

Analyse looproutes

Dwarsdoorsnede buurt

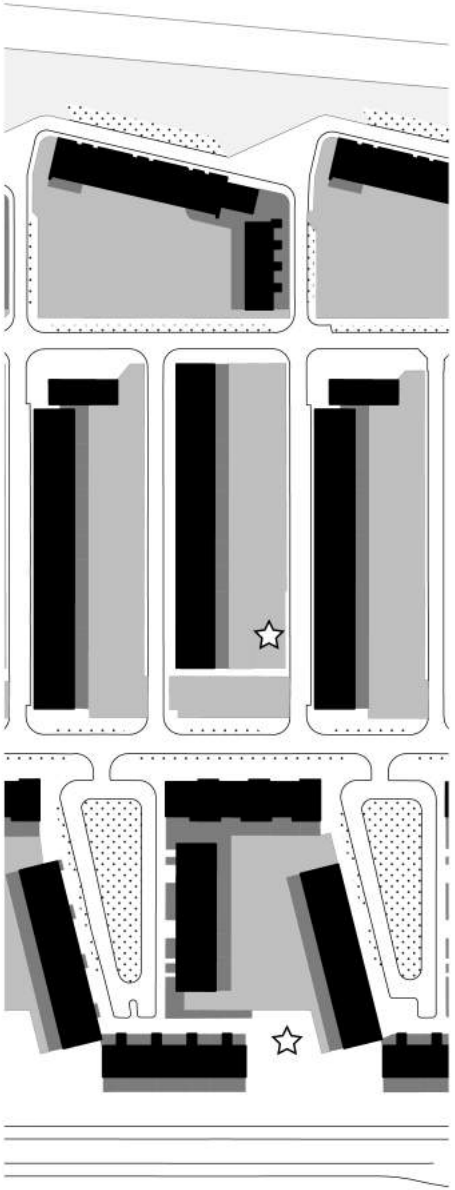

openbaar
collectief
privé
gebouwen

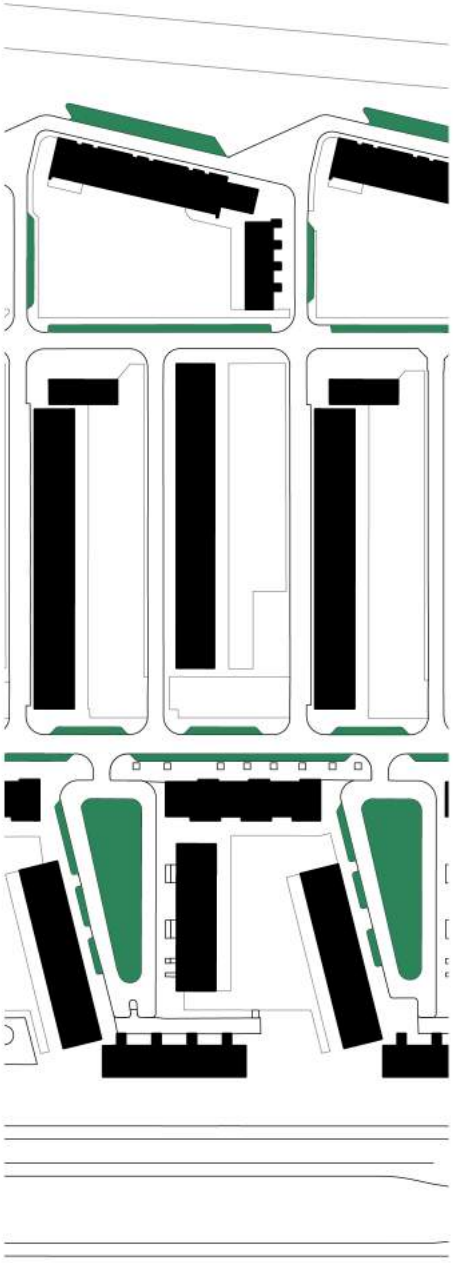
Analyse domeinen

straat & trottoir
parkzone
groen
tuin
parkeerzone
speeltuin
gebouwen

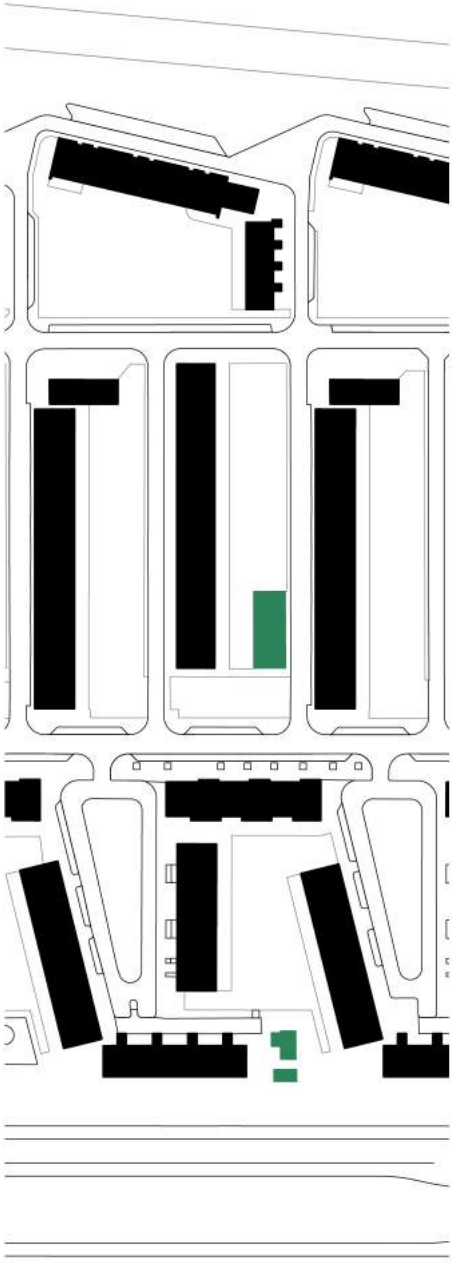
Analyse type ruimtes

Dwarsdoorsnede buurt

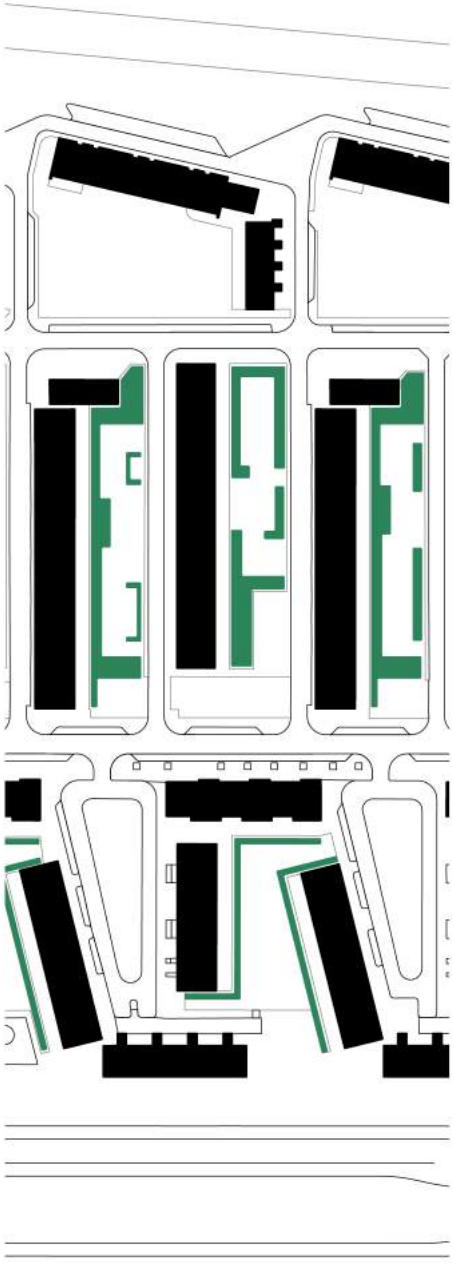

Analyse gebruik, parkeren

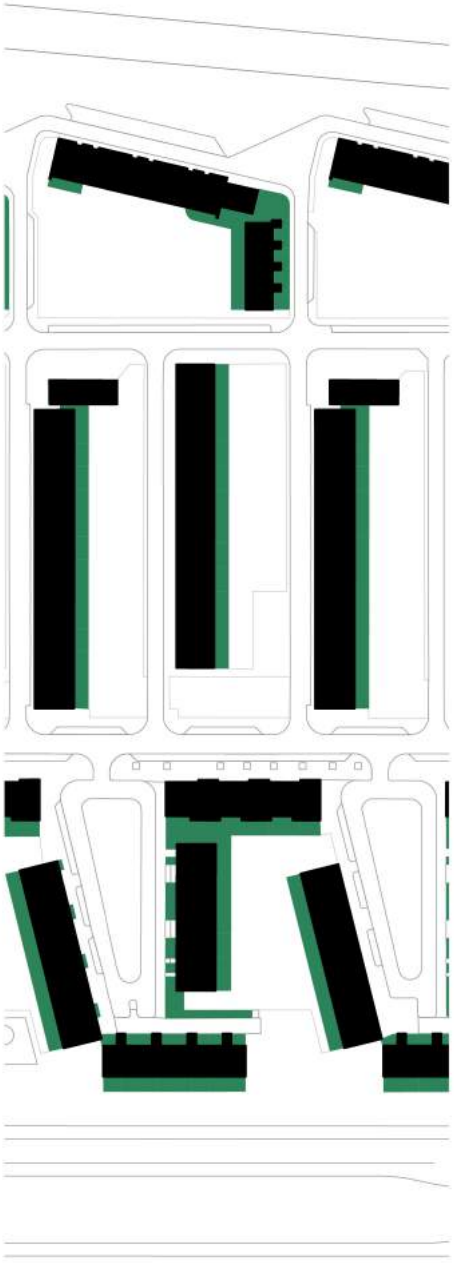

Analyse gebruik, spel

Dwarsdoorsnede buurt

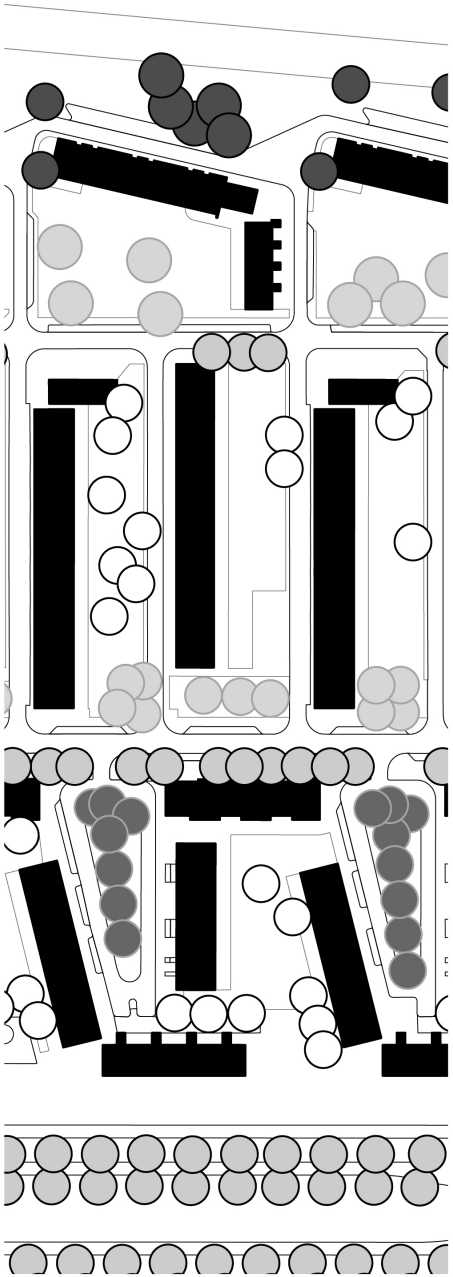

Analyse gebruik, beplanting

Analyse type gebruik, tuinieren

Dwarsdoorsnede buurt

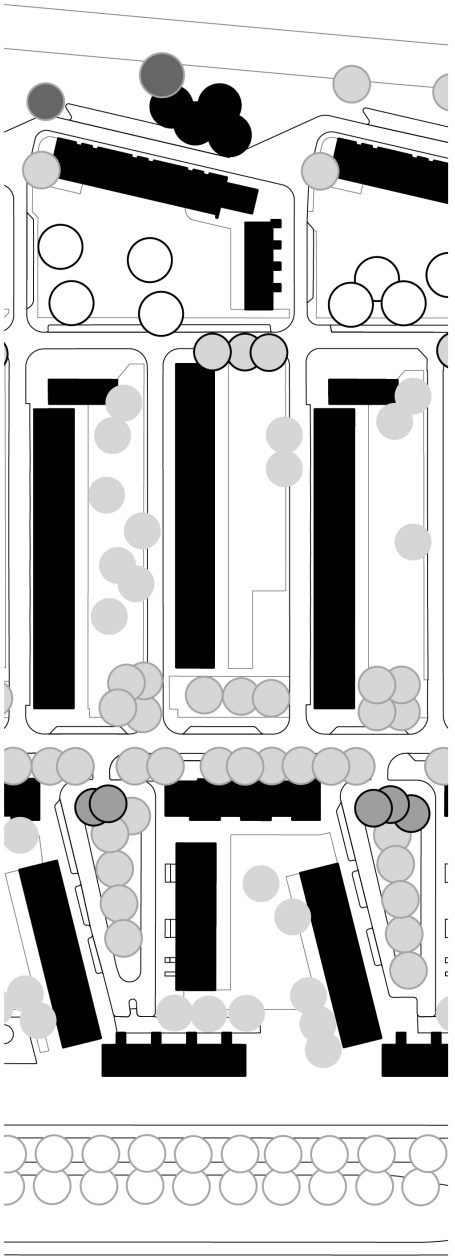

losse bomen (parkzone)
losse bomen (hof)
blok /groep
parallel aan de straat
in de parkeerzones

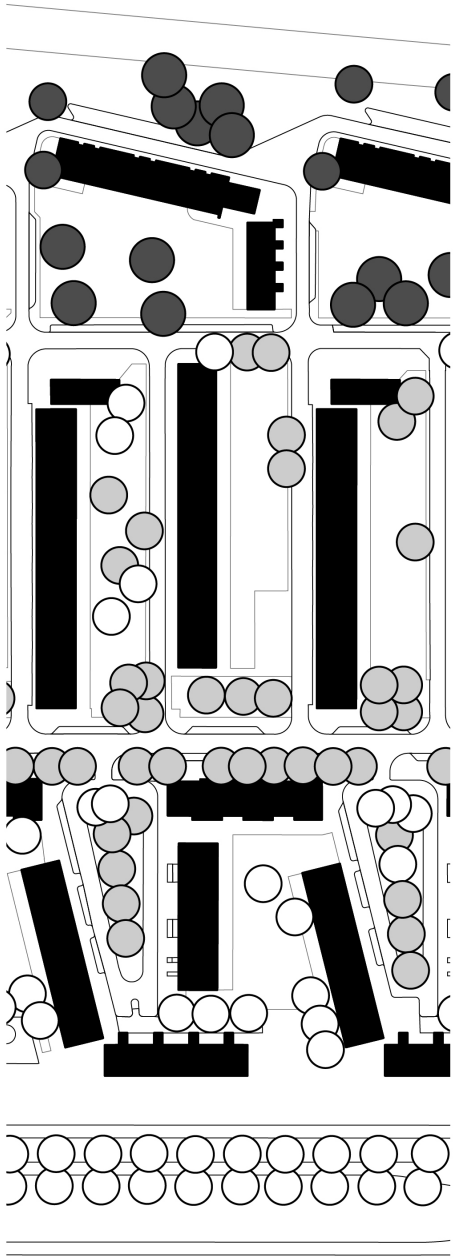
Analyse boomstructuur

Tilia / linde
Populus x canadensis / canadese populier
Alnus / els
Liriodendron / tulpenboom
Fraxinus excelsior / gewone es
Acer / esdoorn
Ulmus x hollandica / hollandse iep
Quercus cerris / moeseik
overig

Analyse boomsoorten

Dwarsdoorsnede buurt

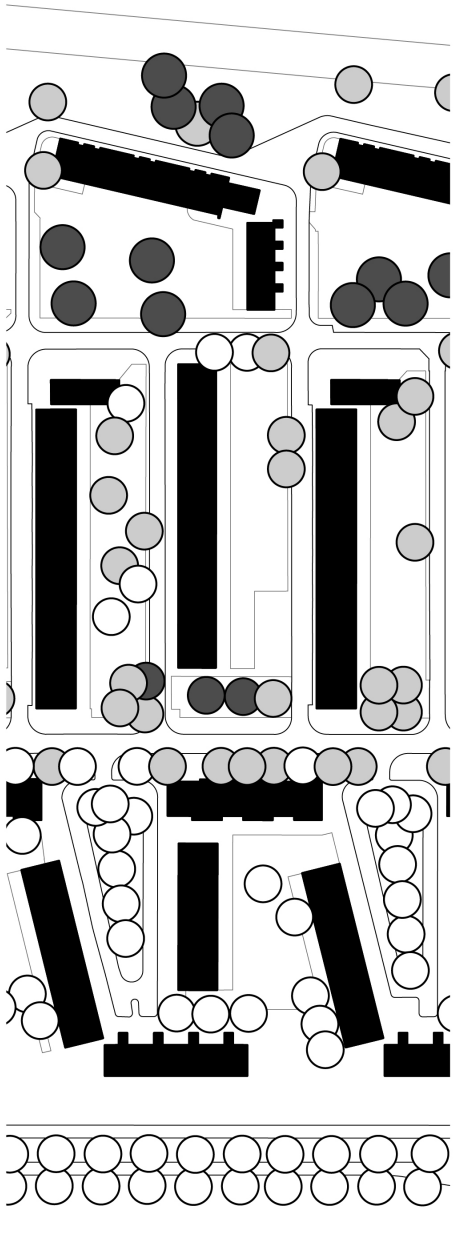

geplant tot 1970

geplant tussen 1970 en 1990

geplant tussen 1990 en nu

Analyse leeftijd bomen

18m of hoger

12m tot 18m

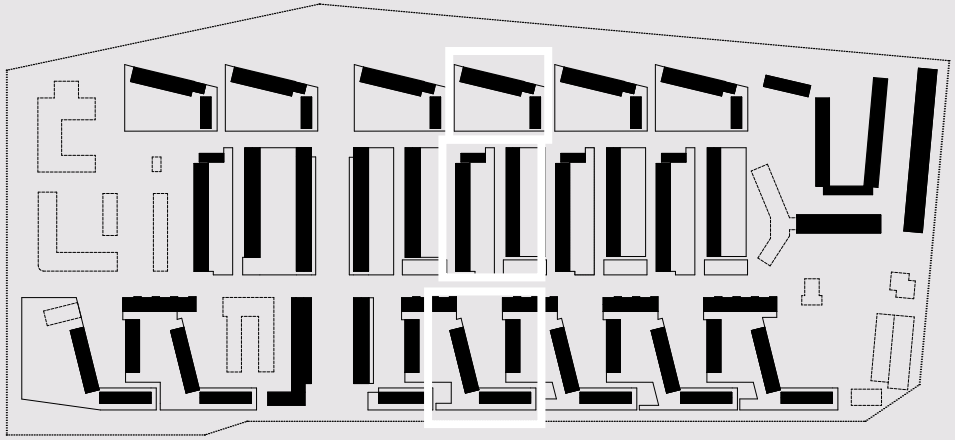
tot 12m

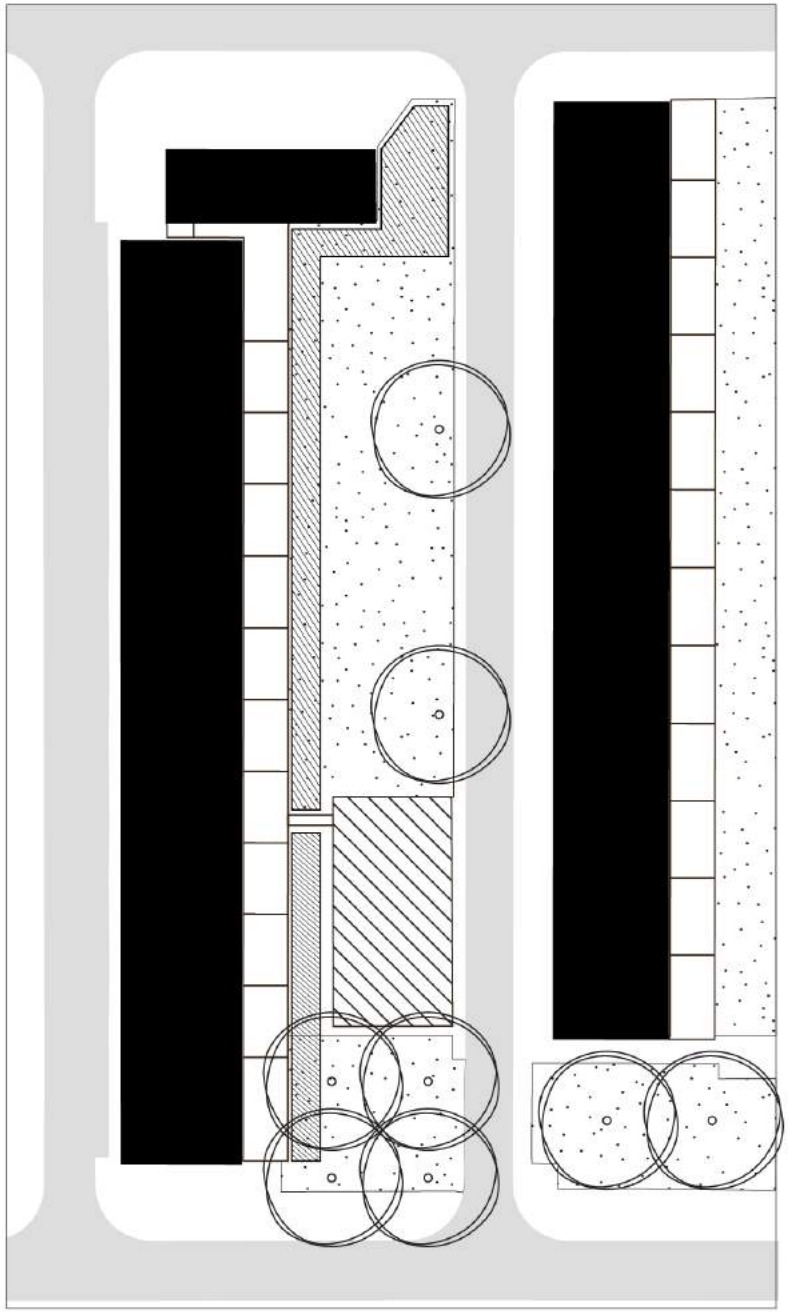
Analyse boomhoogtes

Dwarsdoorsnede buurt

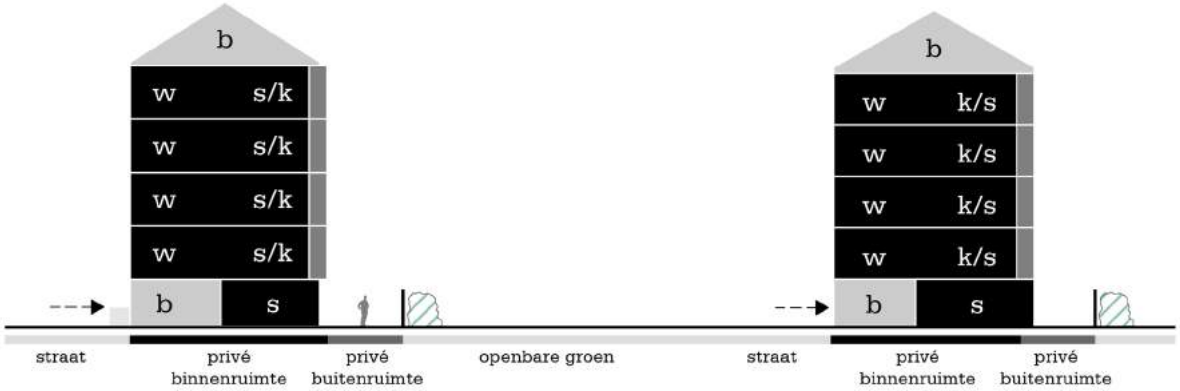
Rondom de gebouwen

Schaalniveau 3

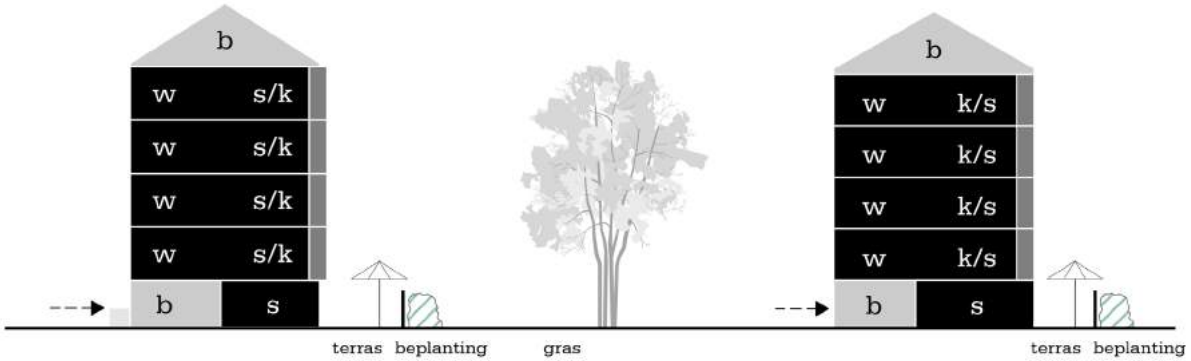

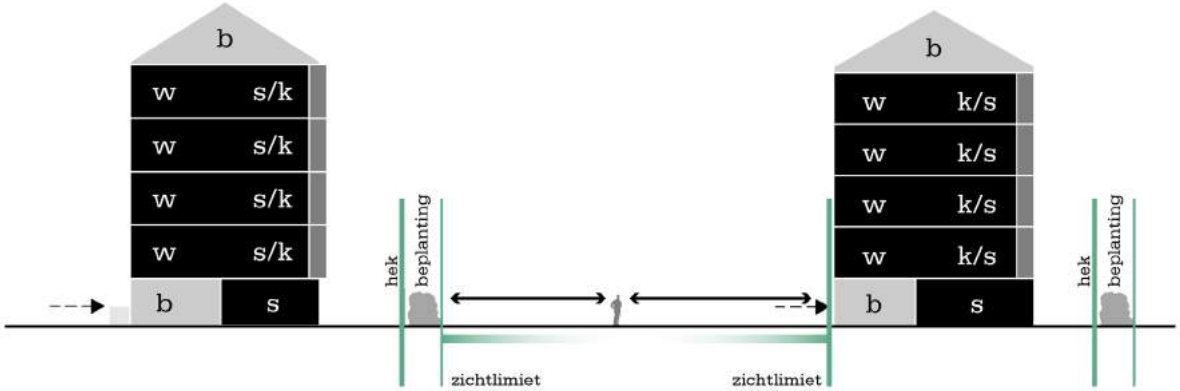
Analyse stempel middenzone

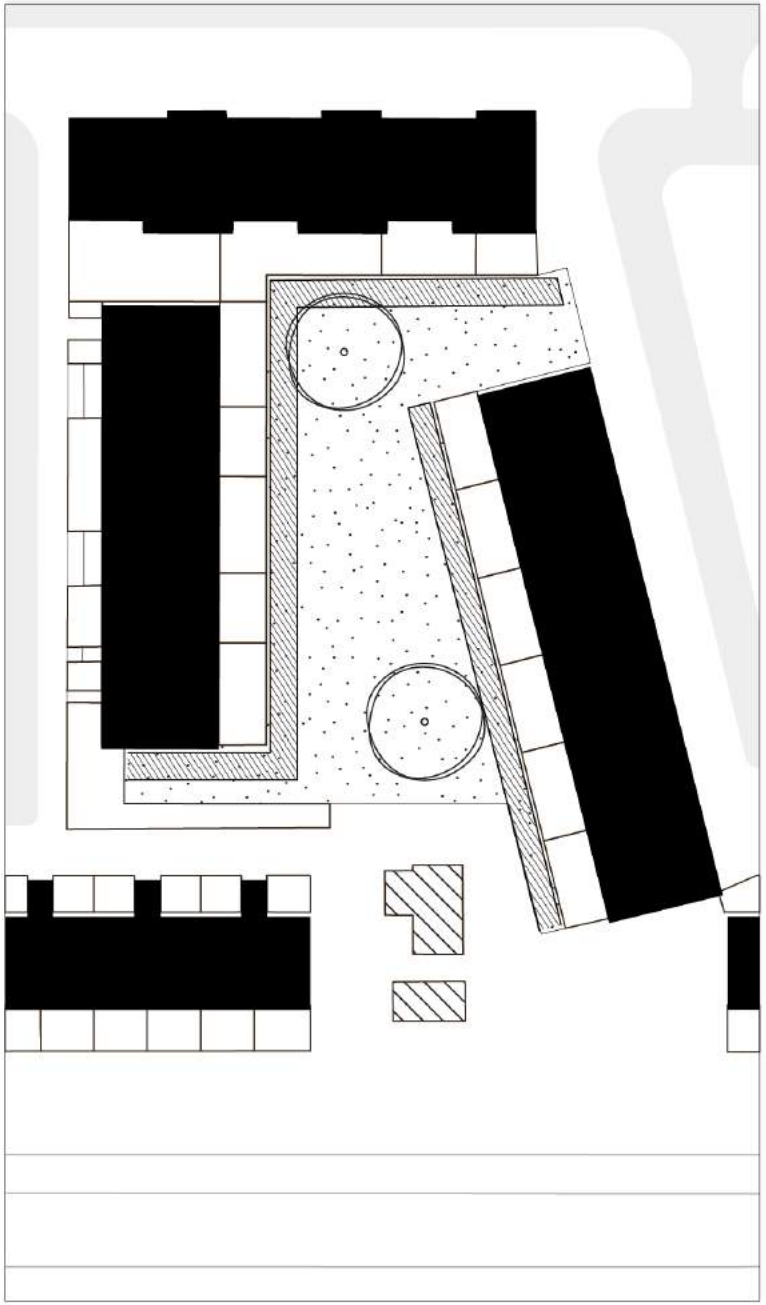
type ruimtes

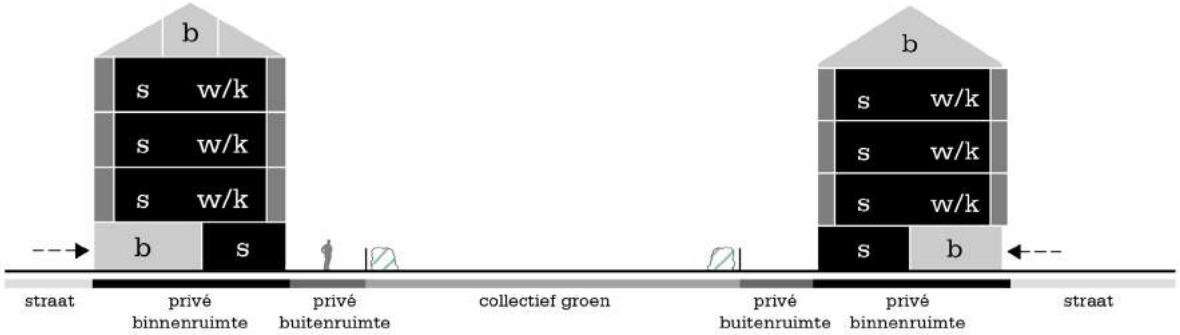
gebruik ruimtes

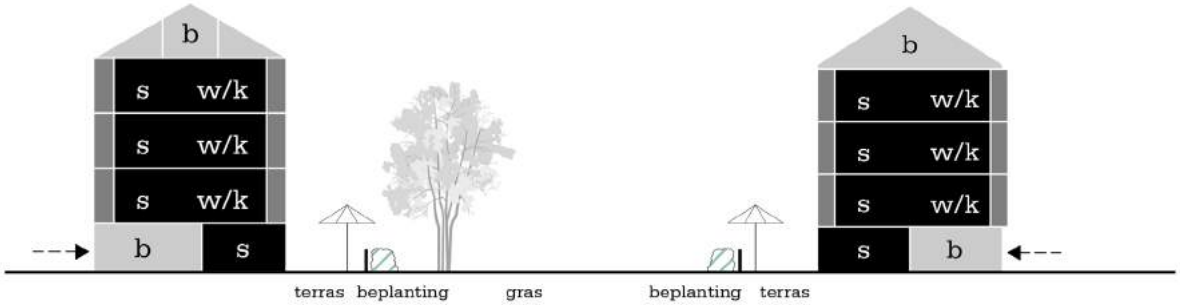
zichtlijnen

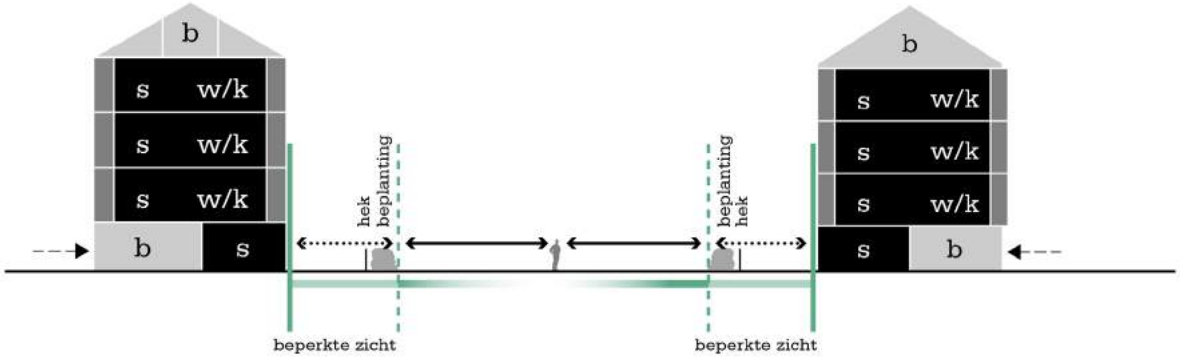
Analyse stempel zuidzone

type ruimtes

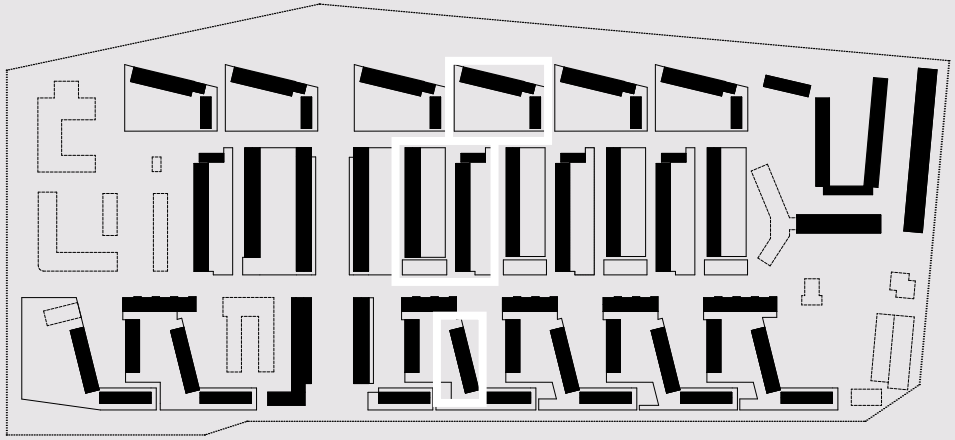
gebruik ruimtes

zichtlijnen

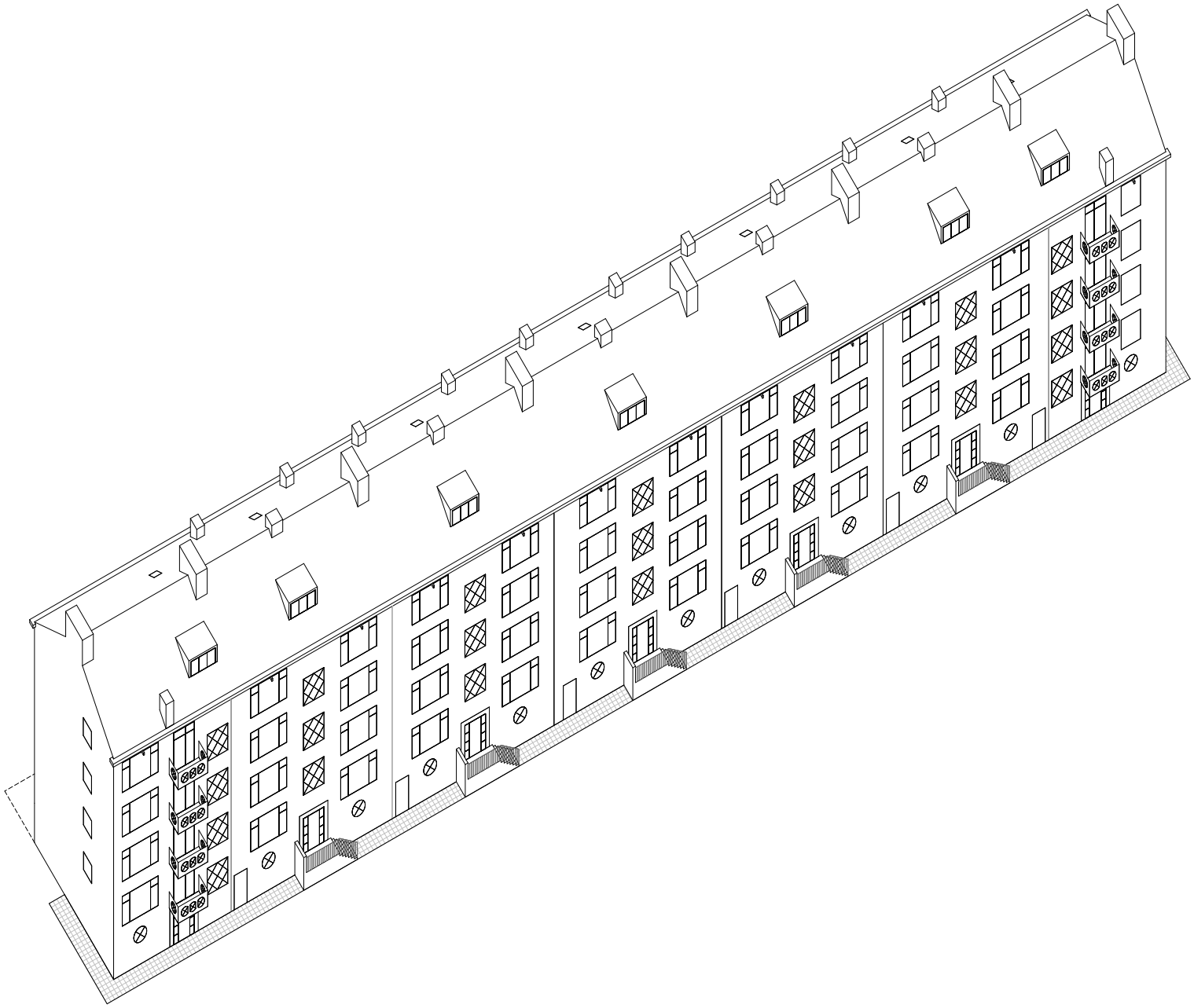
De gebouwen

Schaalniveau 4

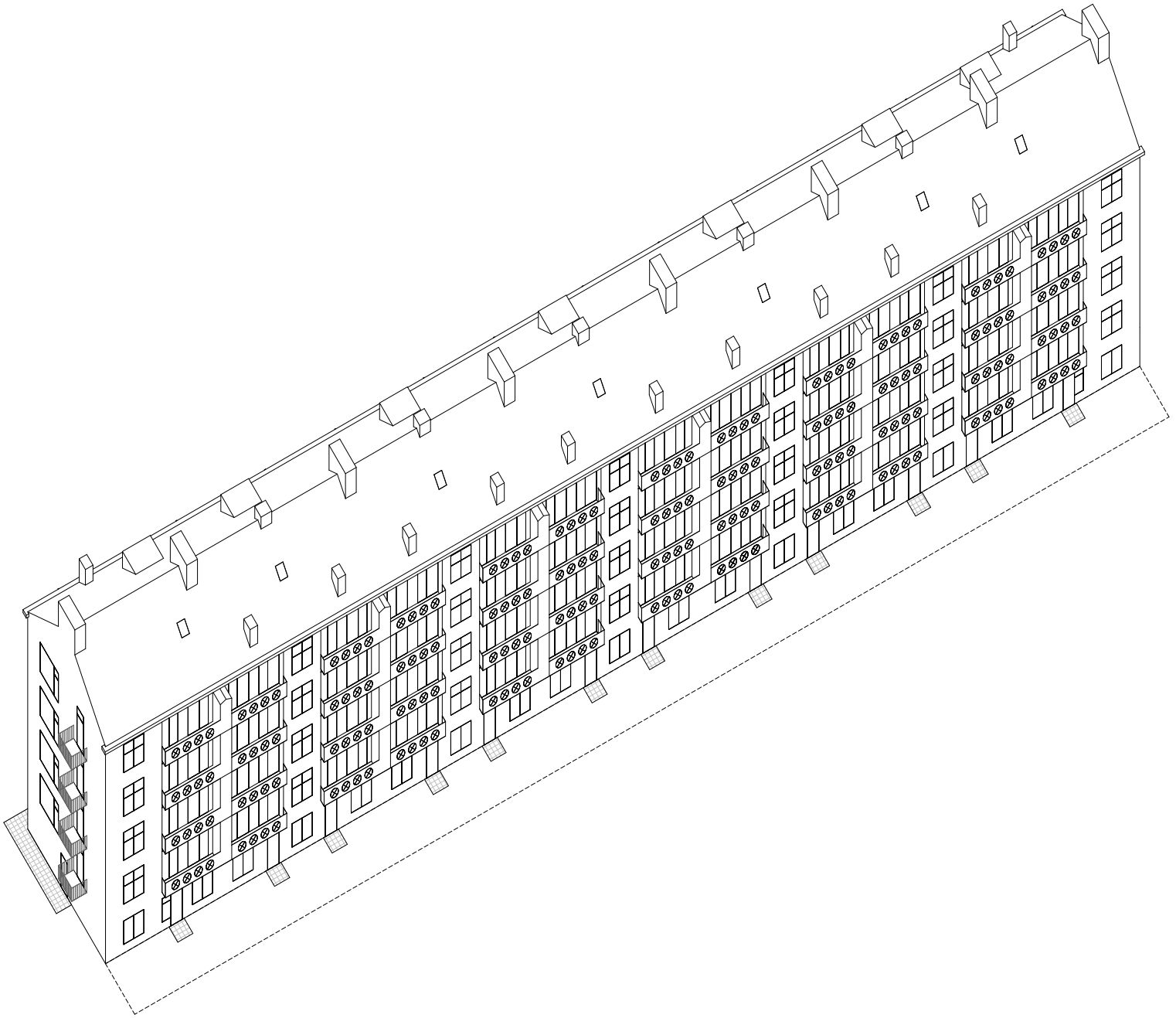

Bloktype F, 2021

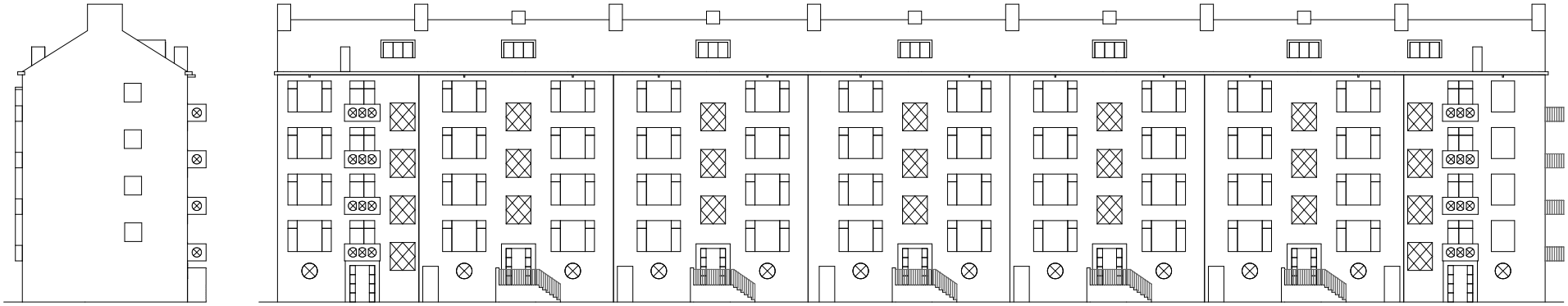
Axonometrie

Bloktype F, 1954, A. Eibink

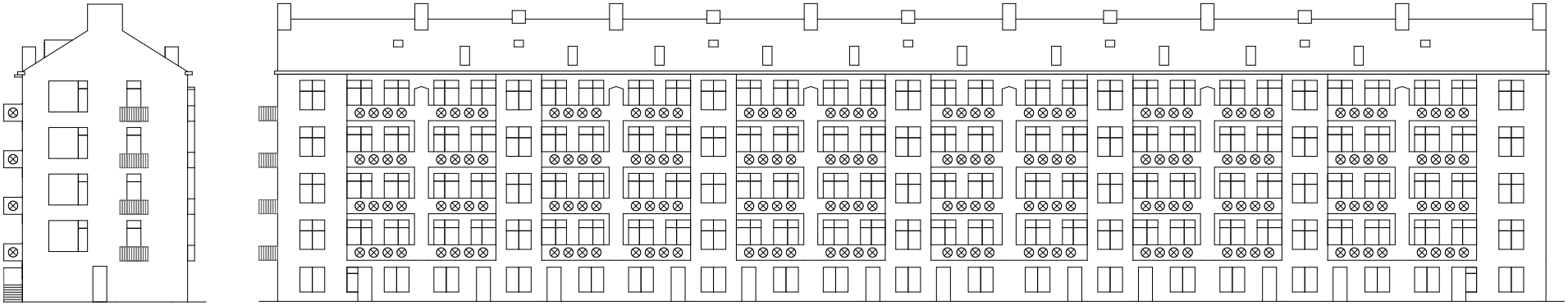

Axonometrie

Bloktype F, 1954, A. Eibink

voorgevel

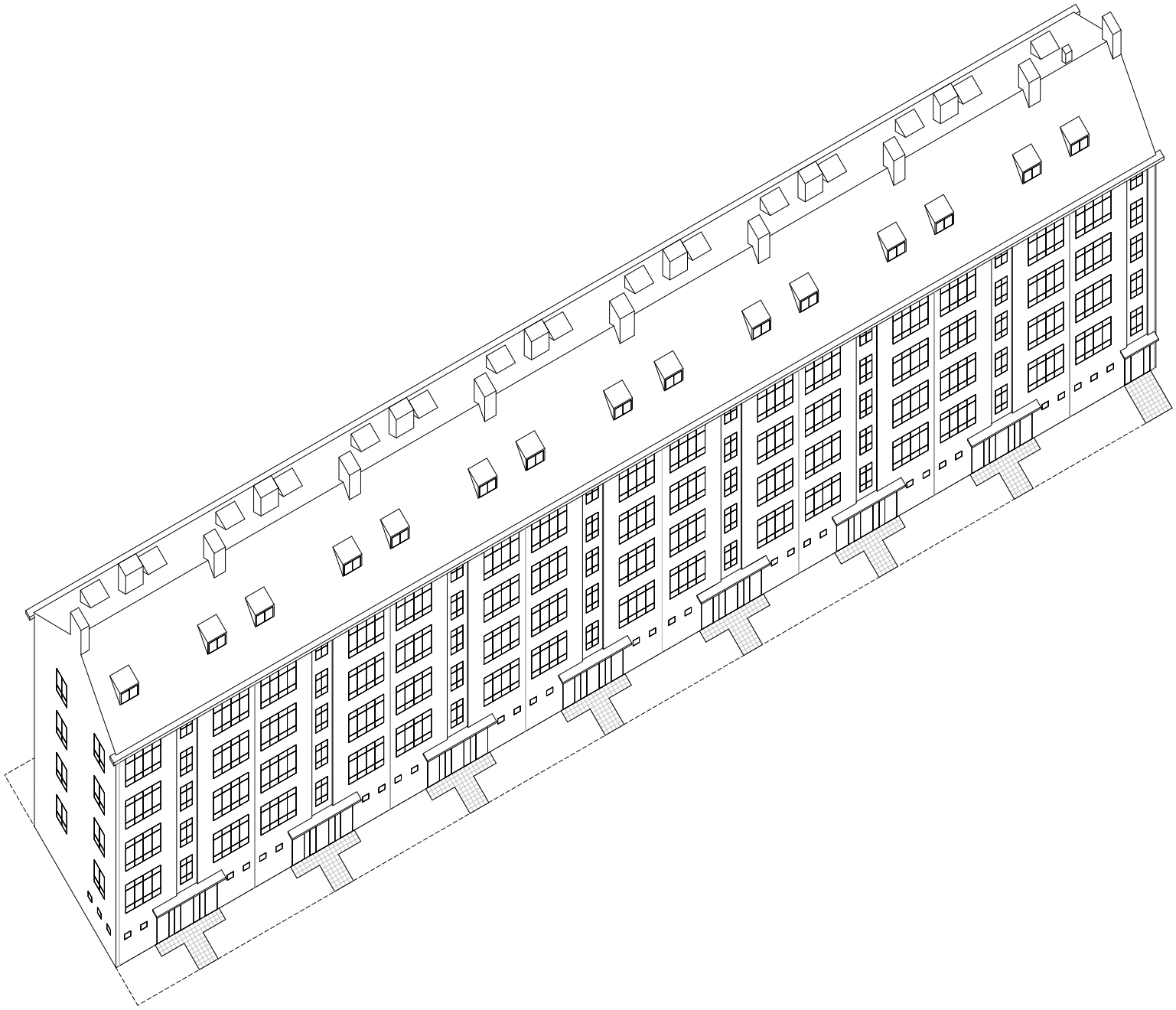
achtergevel

Gevelaanzichten

Bloktype F, 1954, A. Eibink

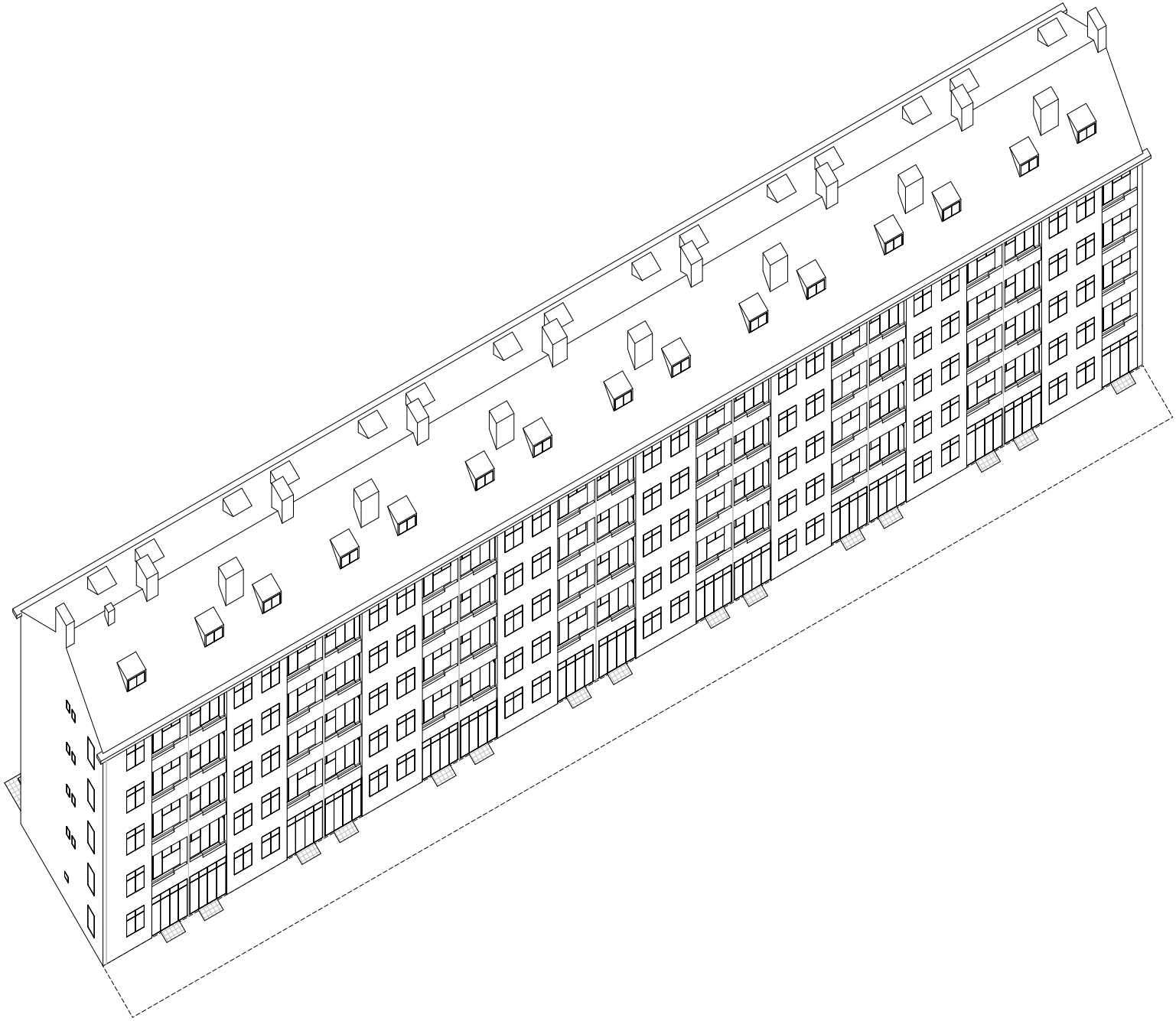

Bloktype G, 2021

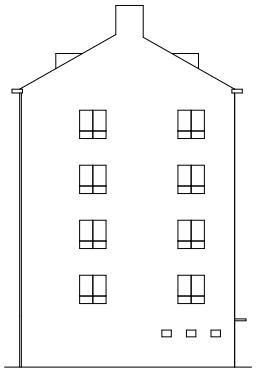
Axonometrie

Bloktype G, 1954, W.B. Ouëndag

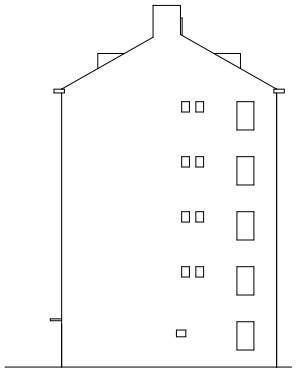
Axonometrie

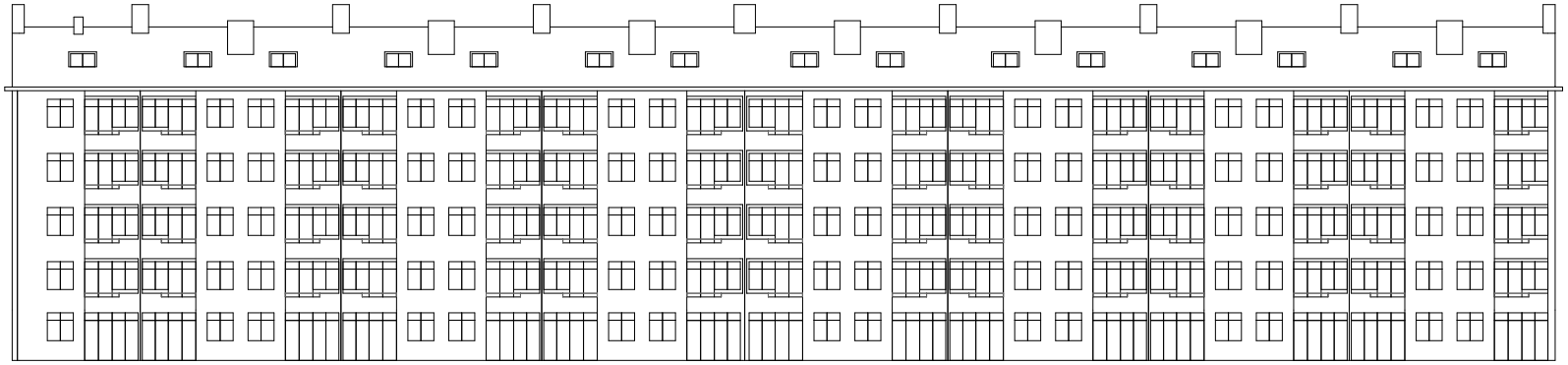
Bloktype G, 1954, W.B. Ouëndag

voorgevel

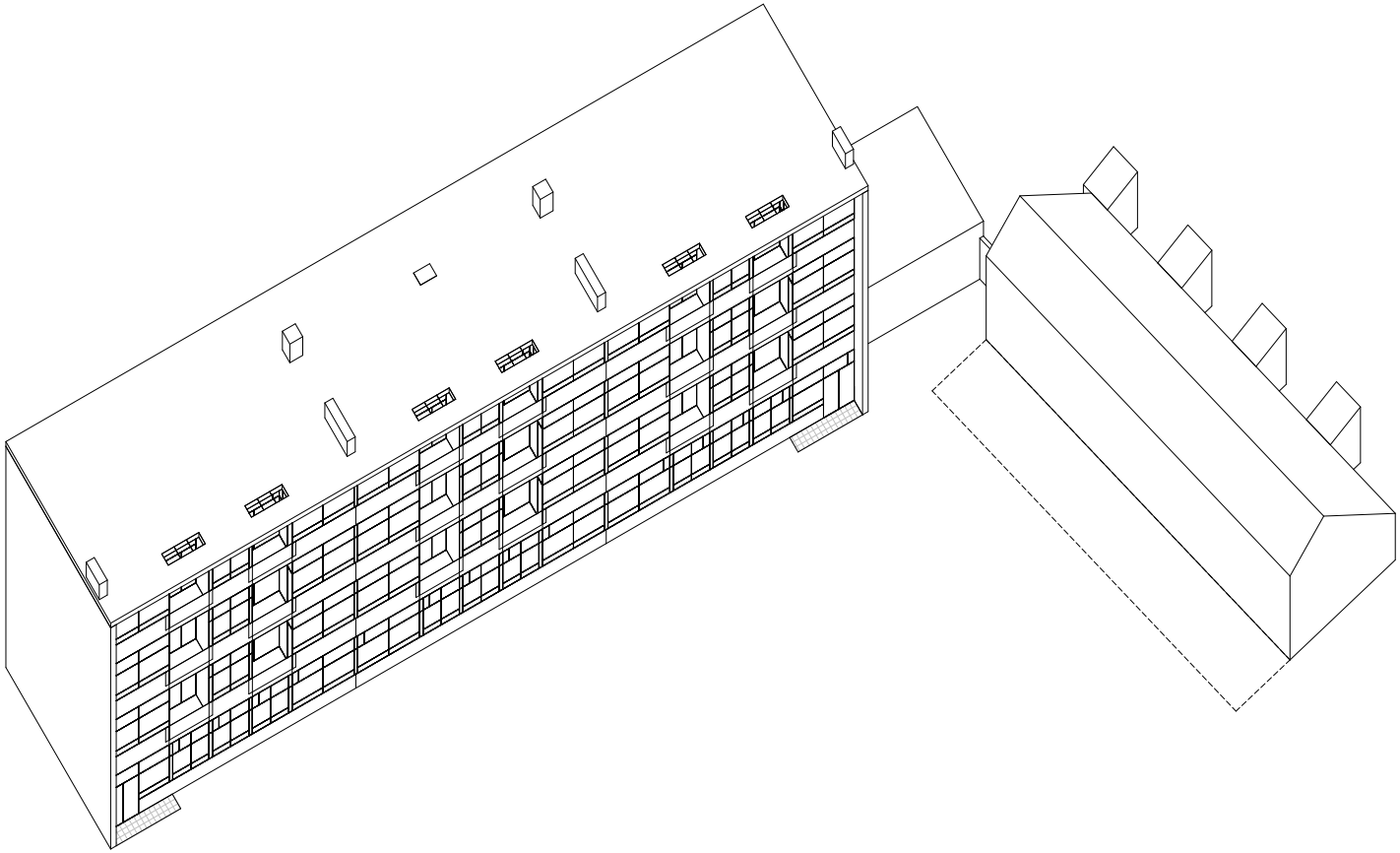
achtergevel

Gevelaanzichten

Bloktype G, 1954, W.B. Ouëndag

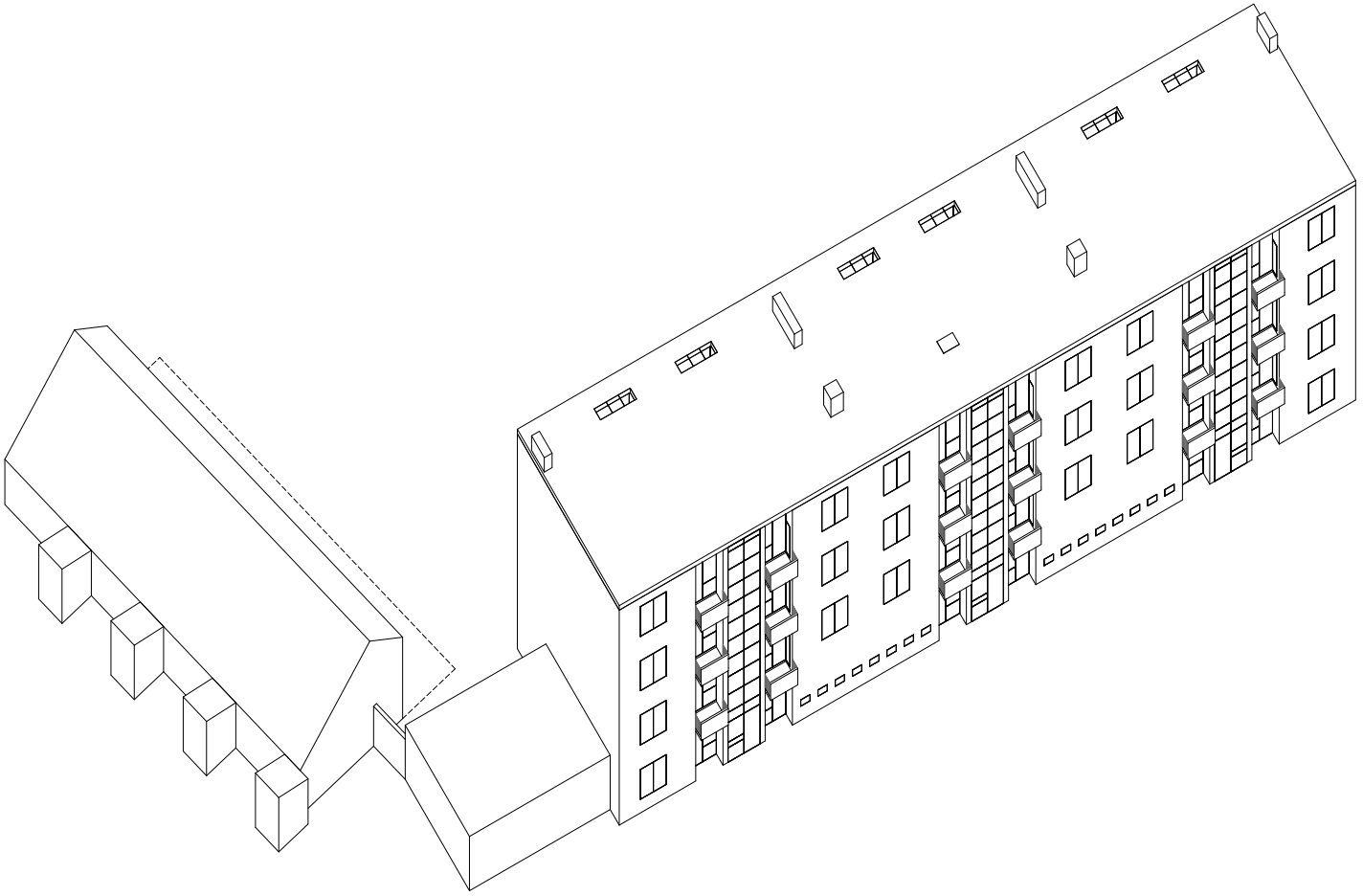

Bloktype A, 2021

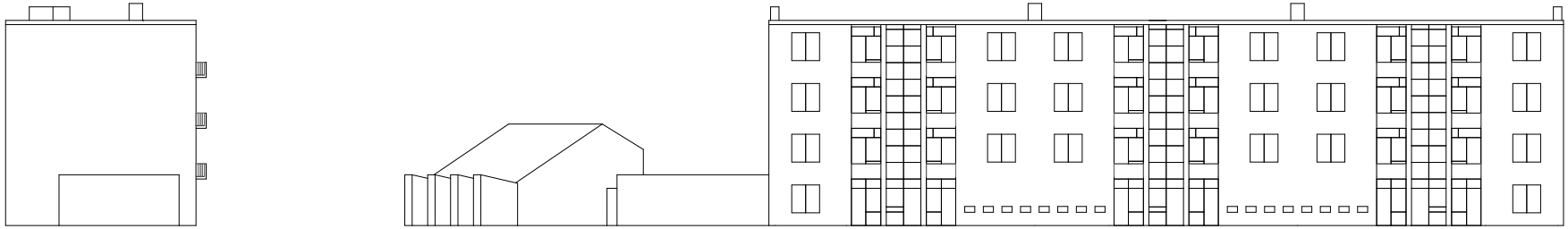
Axonometrie

Bloktype A, 1954, C. de Geus

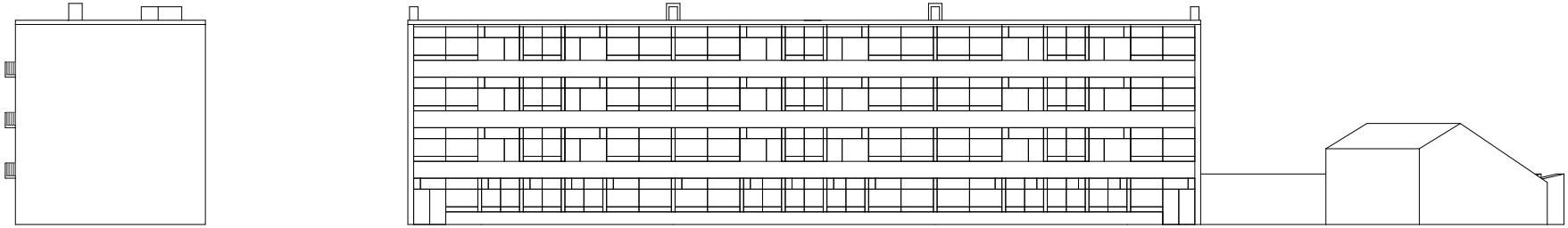

Axonometrie

Bloktype A, 1954, C. de Geus

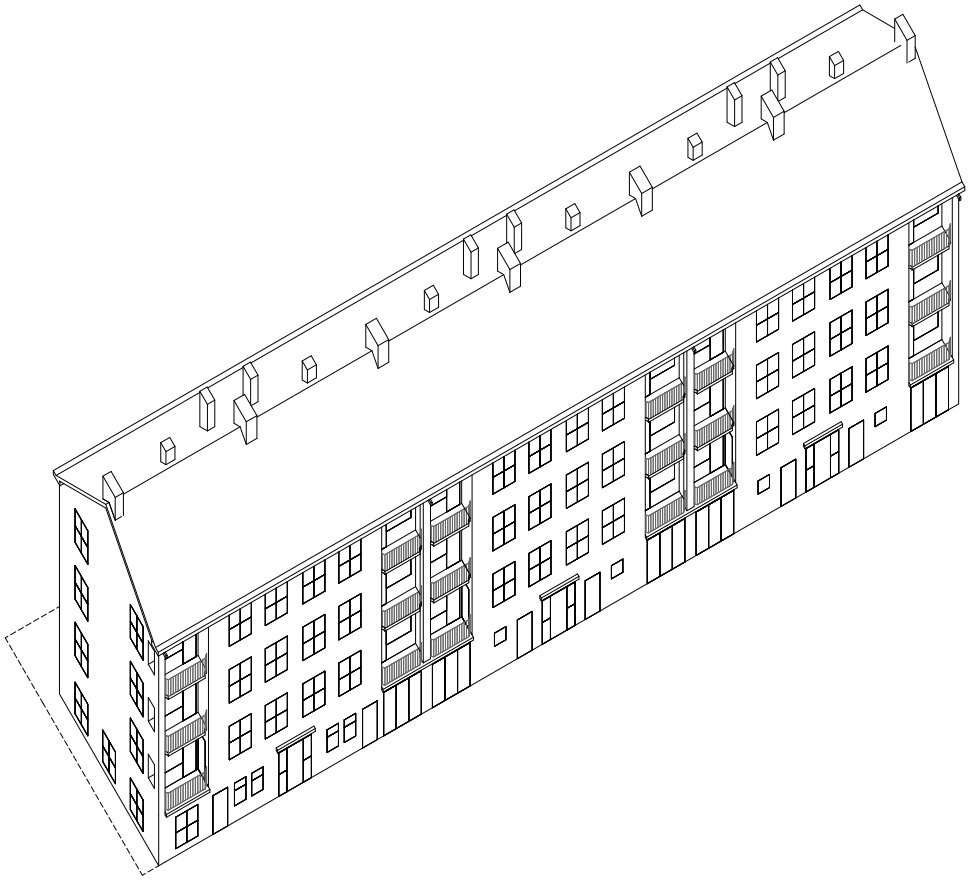
voorgevel

achtergevel

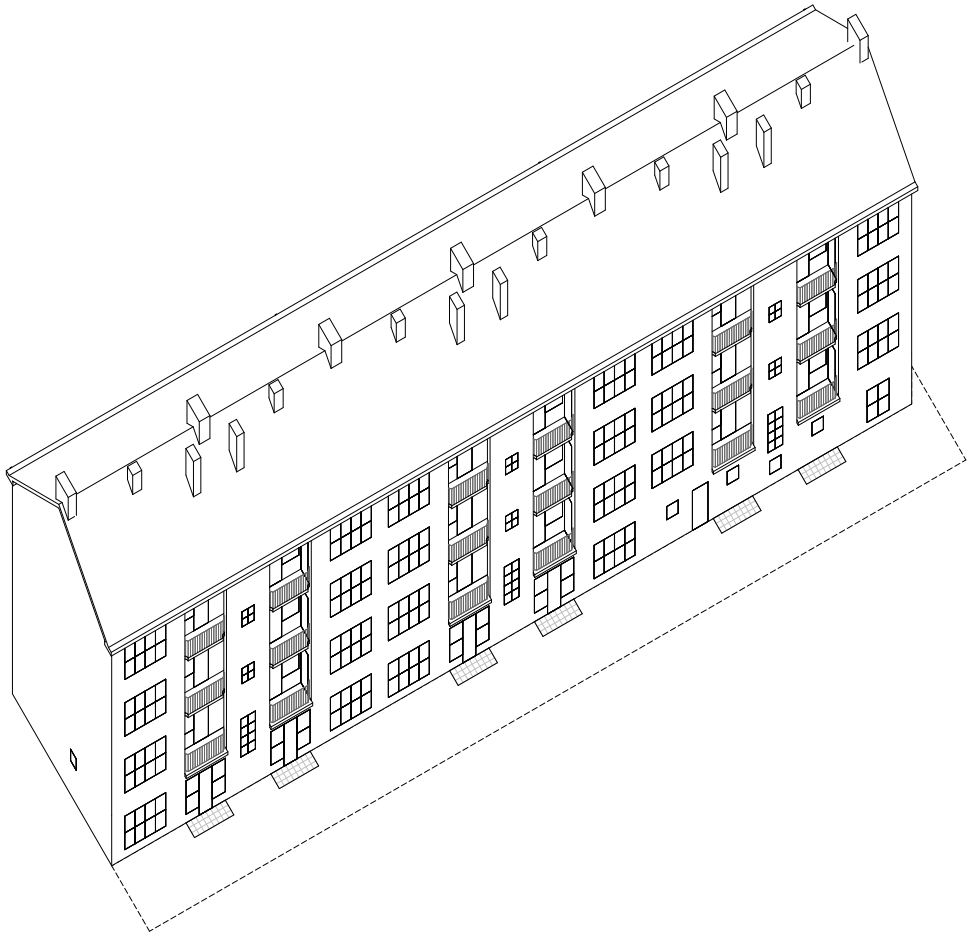

Bloktype J, 2021

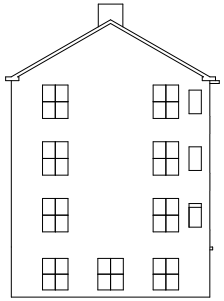
Axonometrie

Bloktype J, 1954, J. Brouwer

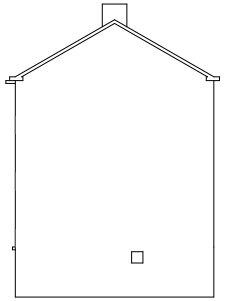
Axonometrie

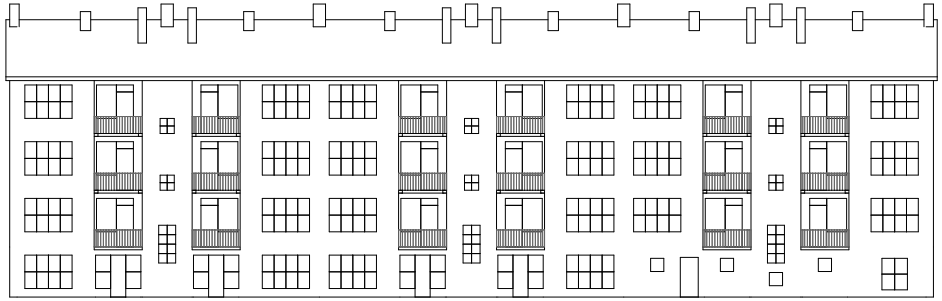
Bloktype J, 1954, J. Brouwer

voorgevel

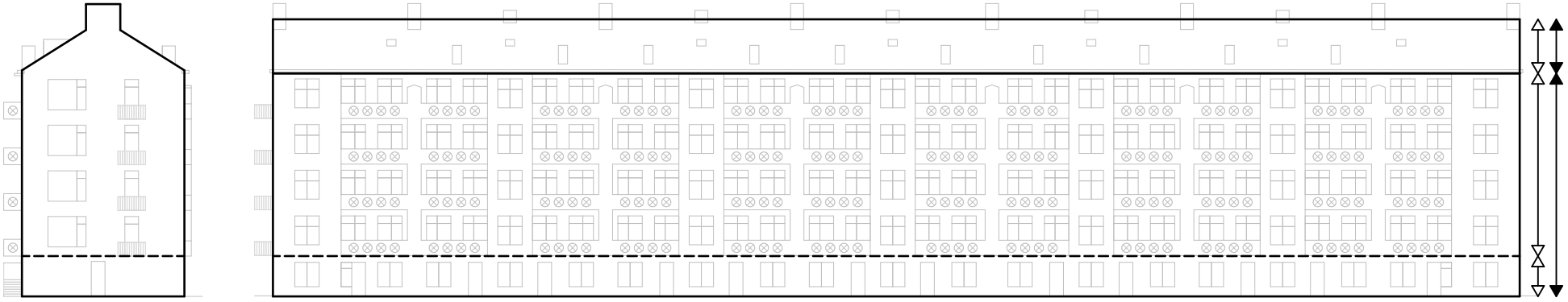

achtergevel

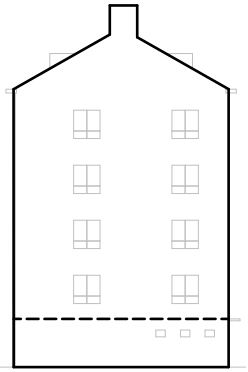
voorgevel

achtergevel

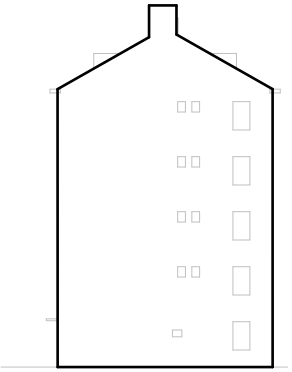
Analyse opbouw volume

Bloktype F, 1954, A. Eibink

voorgevel

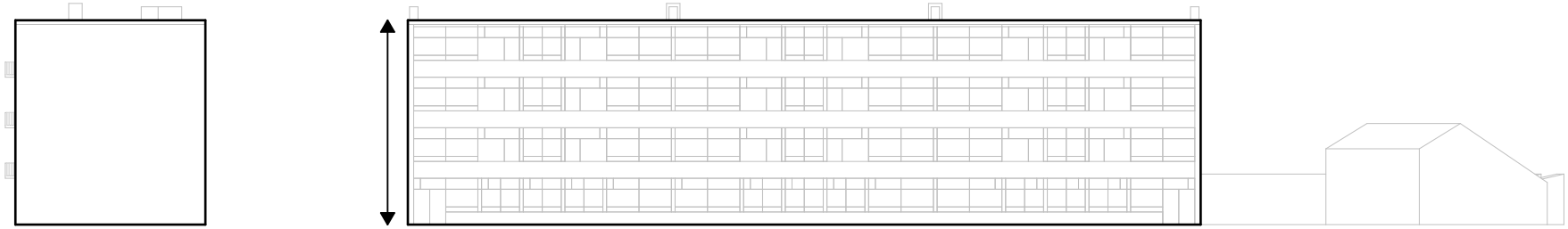
achtergevel

Analyse opbouw volume

Bloktype G, 1954, W.B. Ouëndag

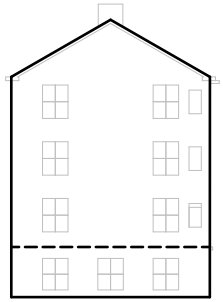
voorgevel

achtergevel

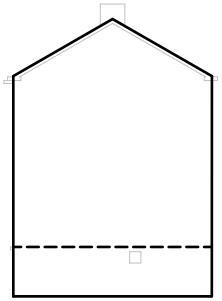
Analyse opbouw volume

Bloktype A, 1954, C. de Geus

voorgevel

achtergevel

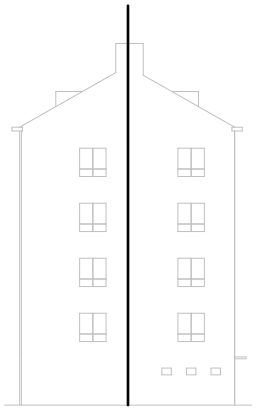
voorgevel

achtergevel

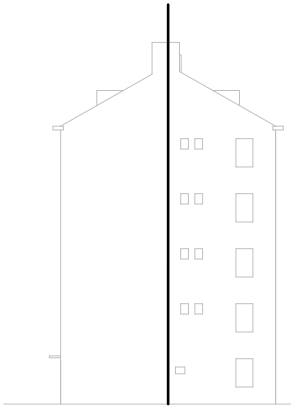
Analyse symmetrie/spiegeling

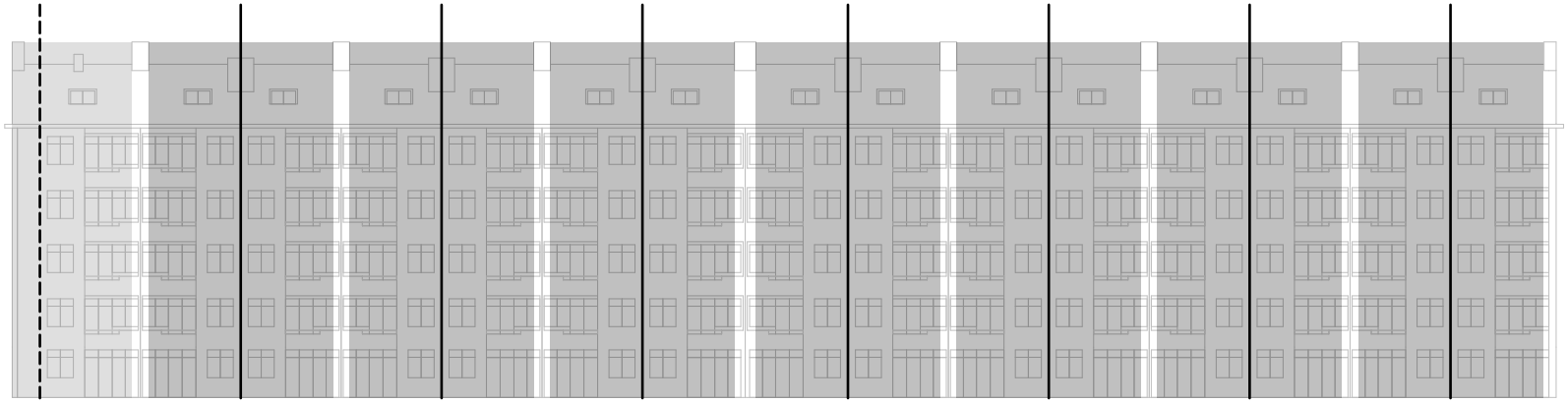
Bloktype F, 1954, A. Eibink

voorgevel

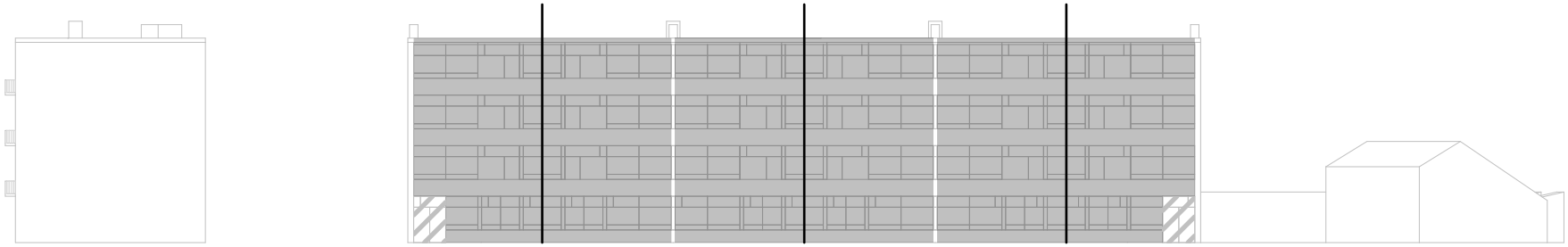
achtergevel

Analyse symmetrie/spiegeling

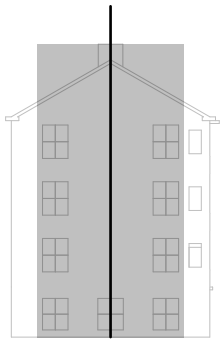
Bloktype G, 1954, W.B. Ouëndag

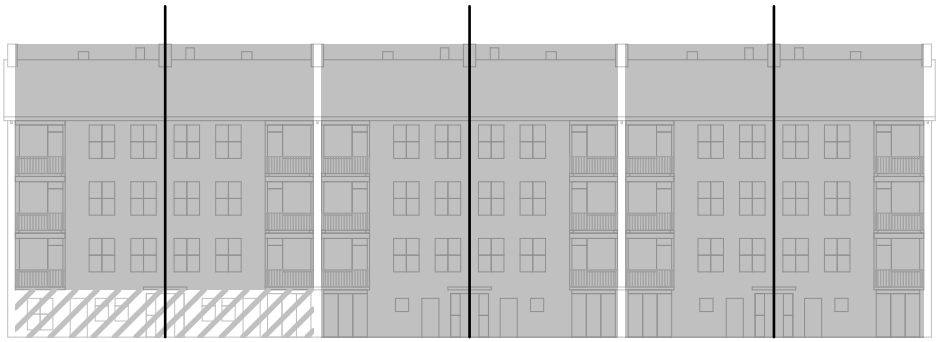

voorgevel

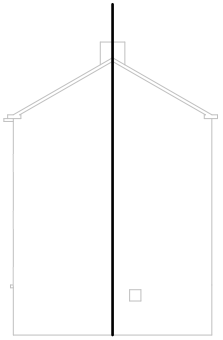

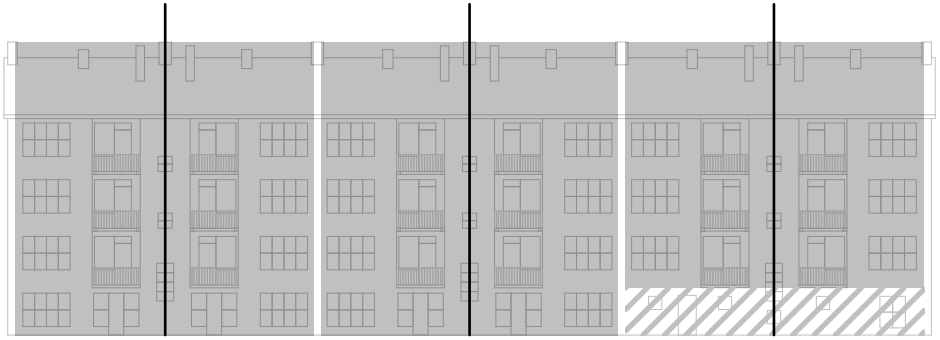
achtergevel

voorgevel

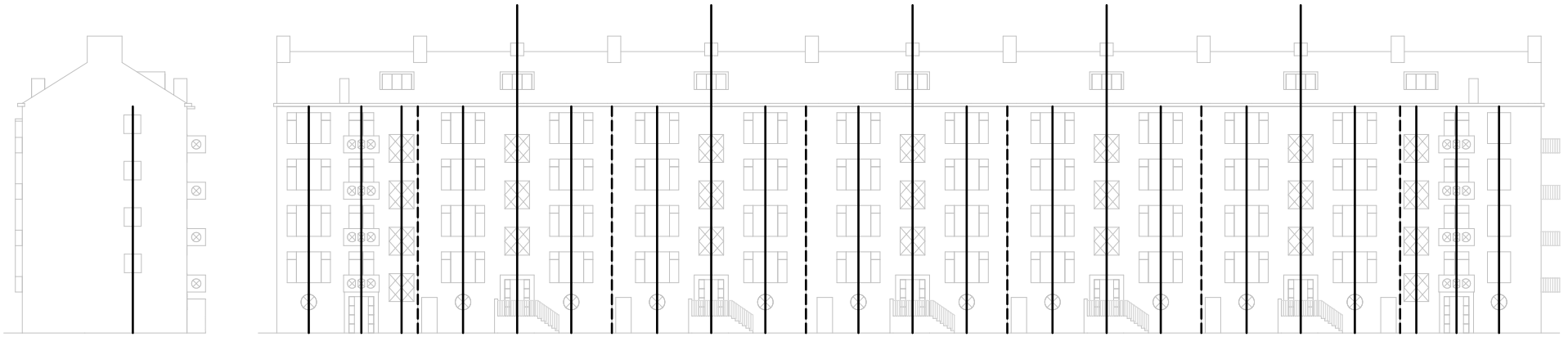

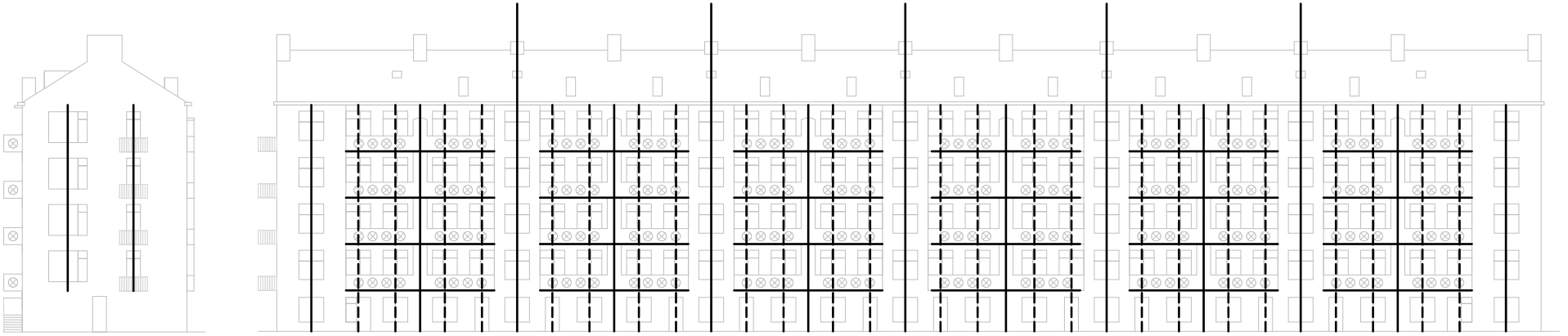
achtergevel

Analyse symmetrie/spiegeling

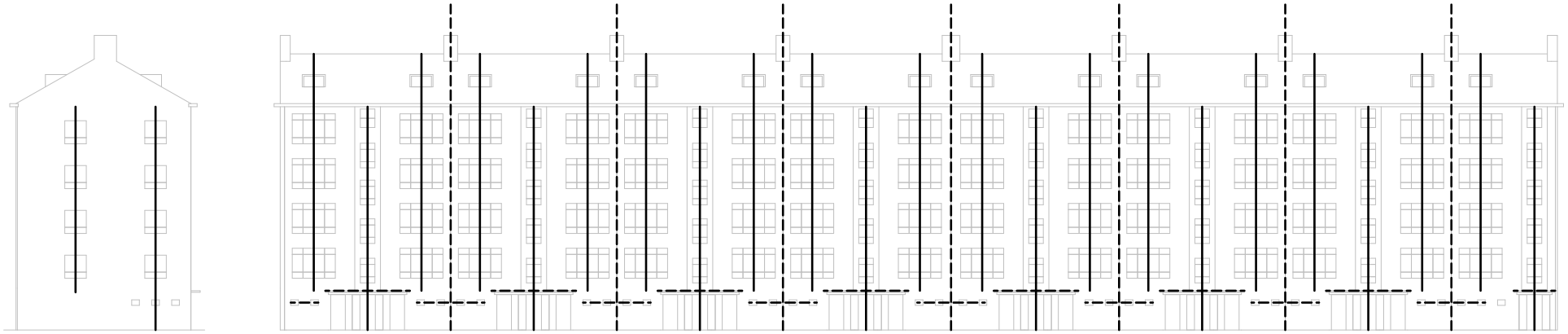
Bloktype J, 1954, J. Brouwer

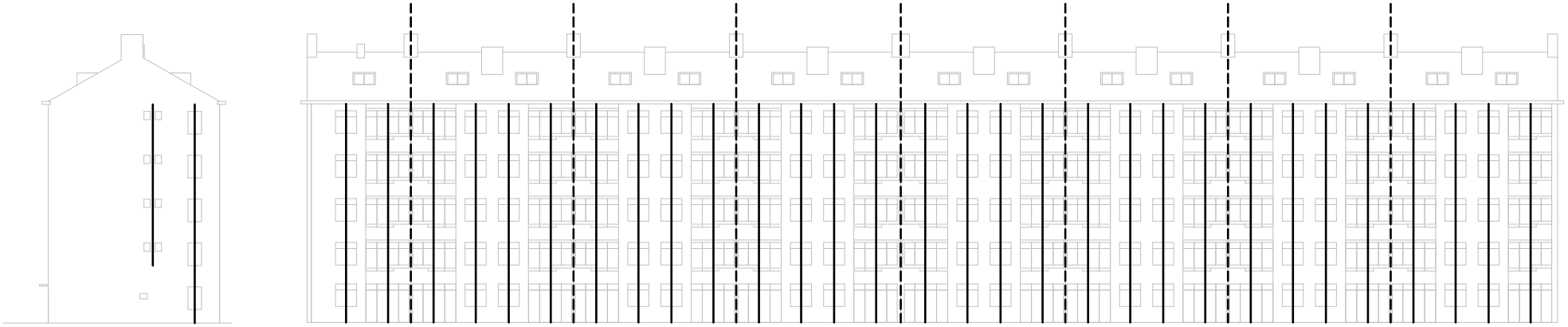
voorgevel

achtergevel

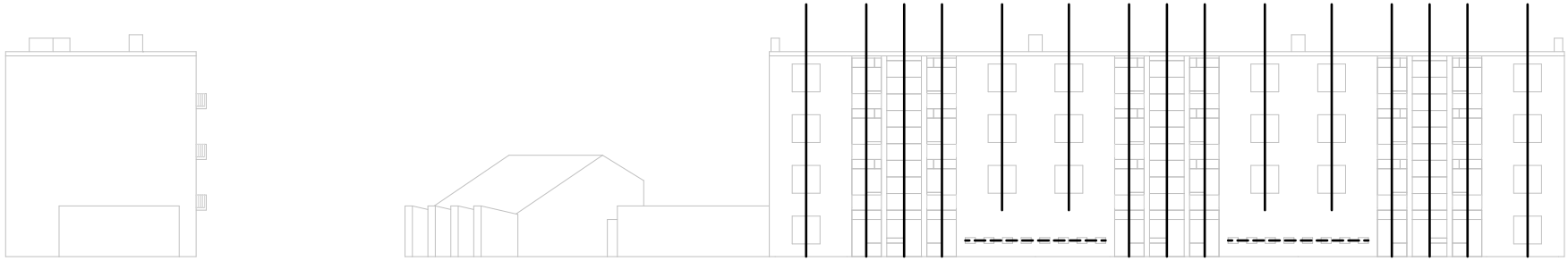
voorgevel

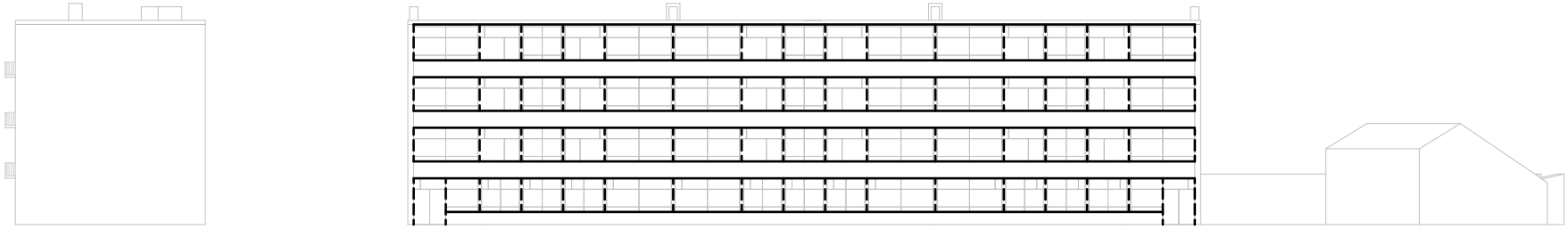
achtergevel

Analyse ritmiek

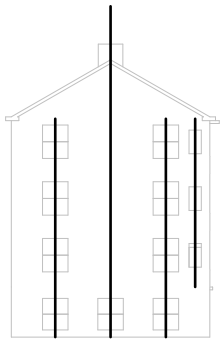
Bloktype G, 1954, W.B. Ouëndag

voorgevel

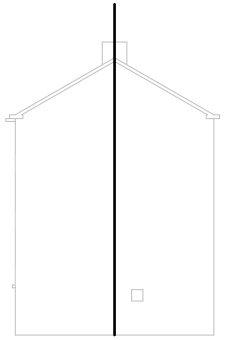

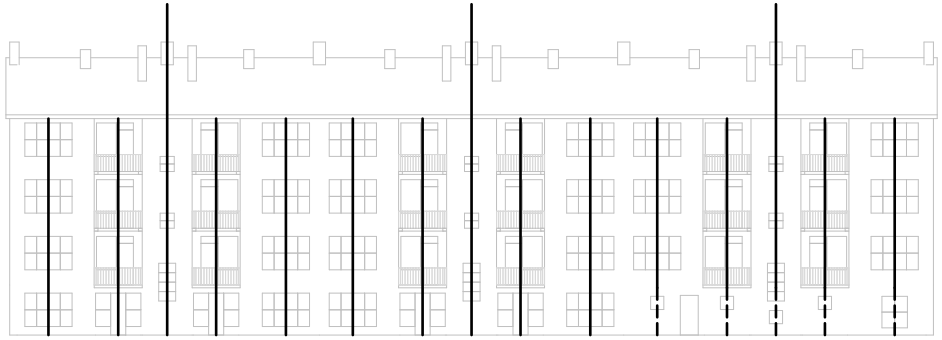
achtergevel

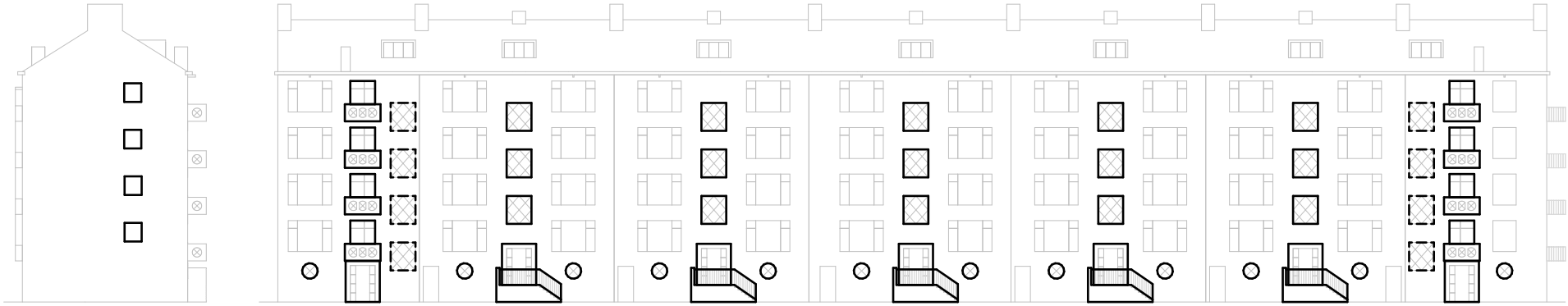

voorgevel

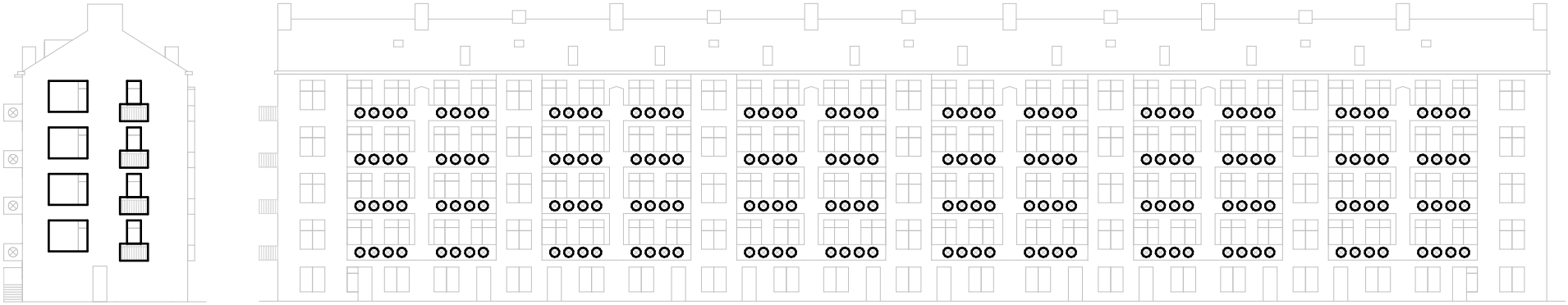

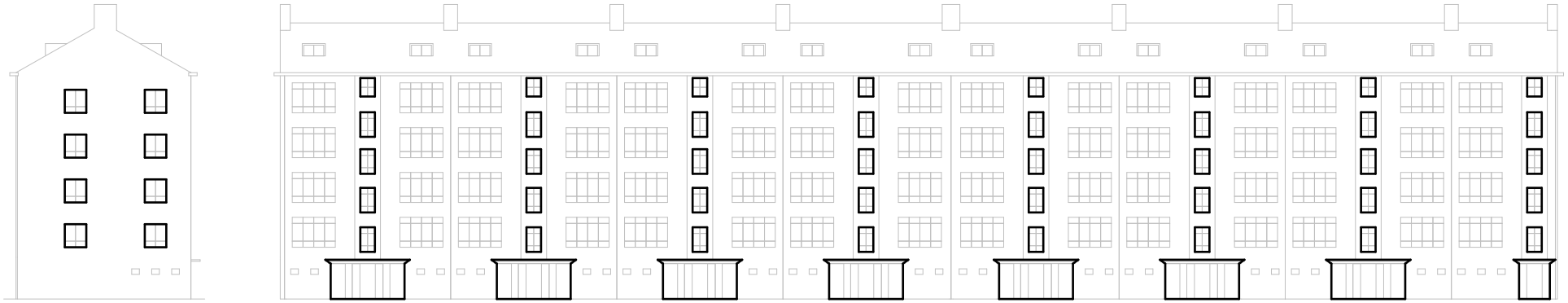
achtergevel

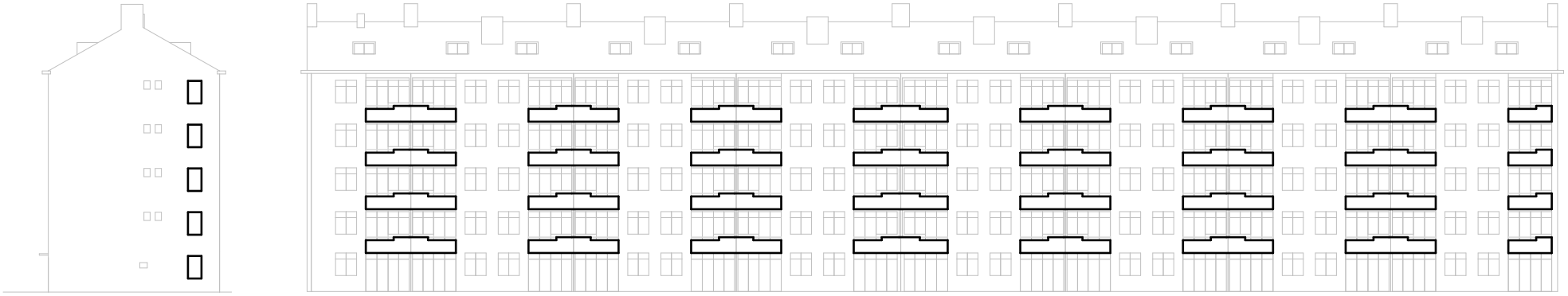
voorgevel

achtergevel

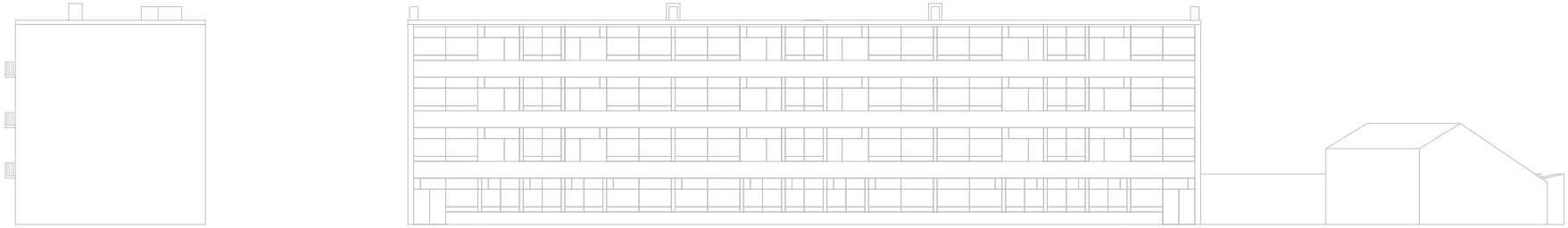
voorgevel

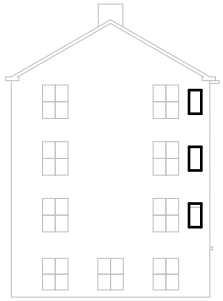
achtergevel

voorgevel

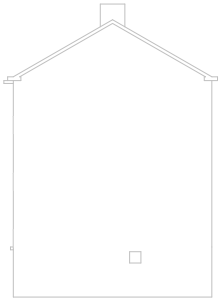

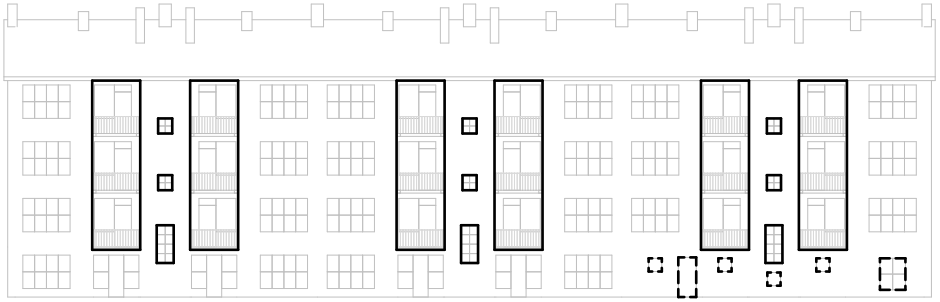
achtergevel

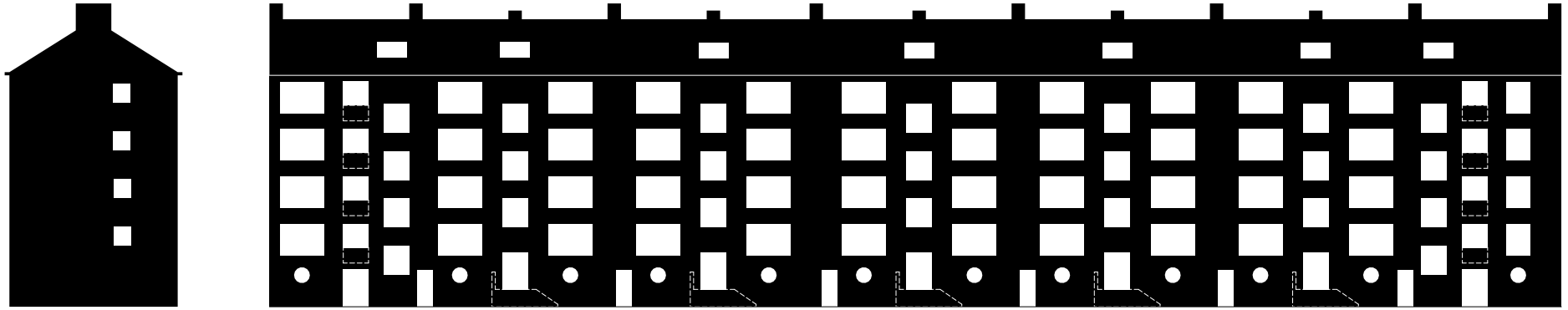

voorgevel

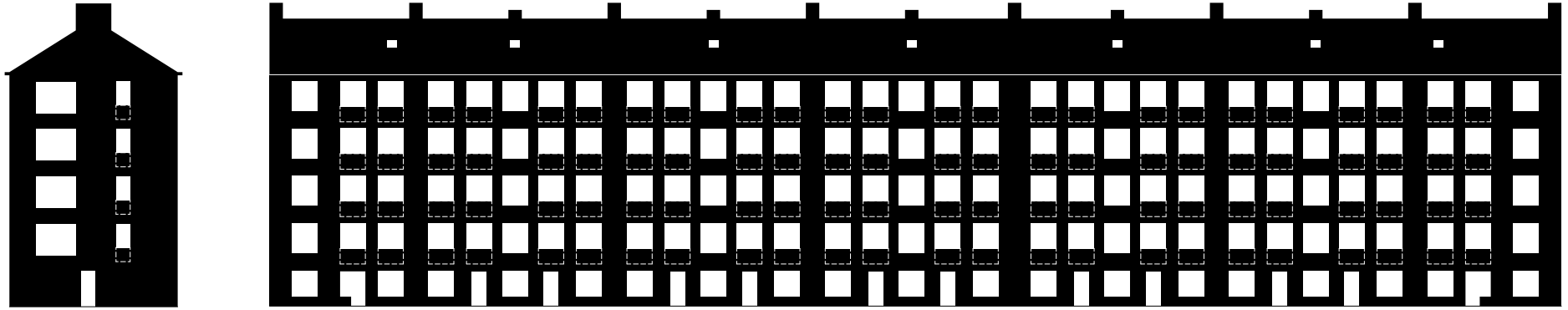

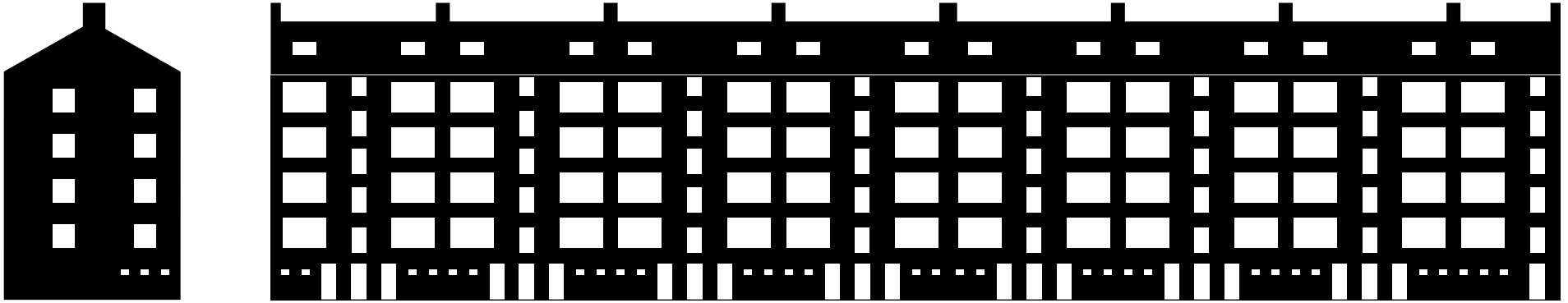
achtergevel

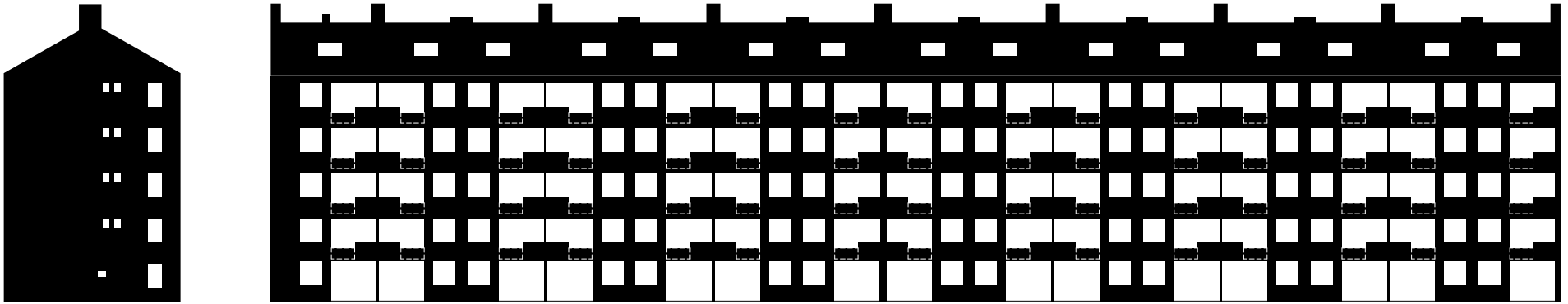
voorgevel

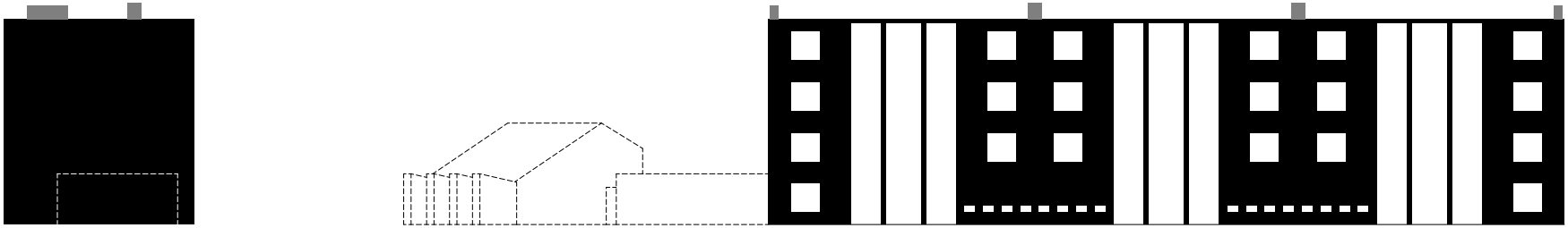
achtergevel

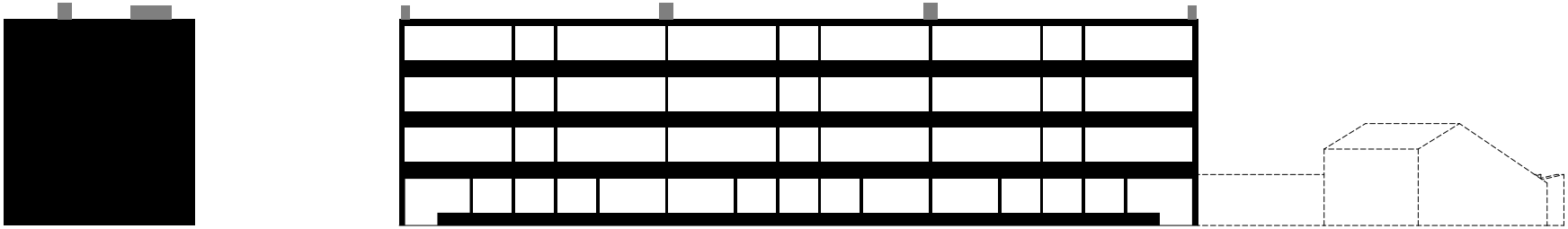
voorgevel

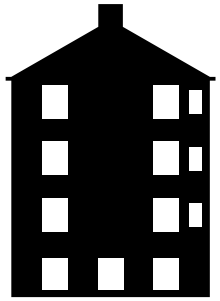
achtergevel

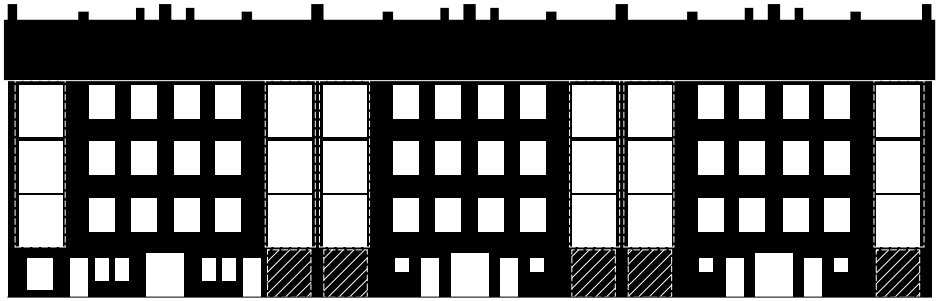

voorgevel

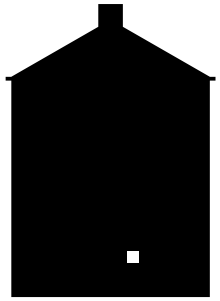

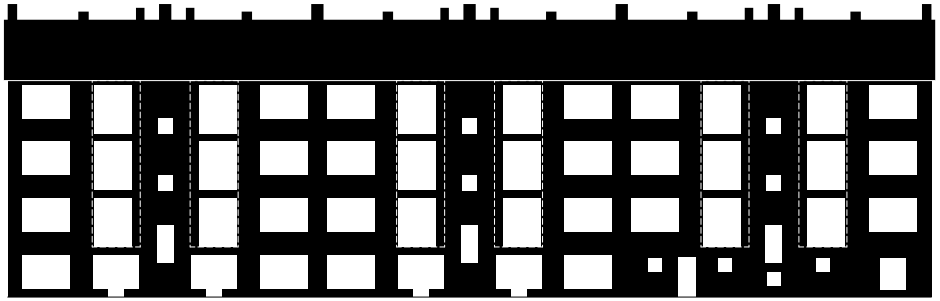
achtergevel

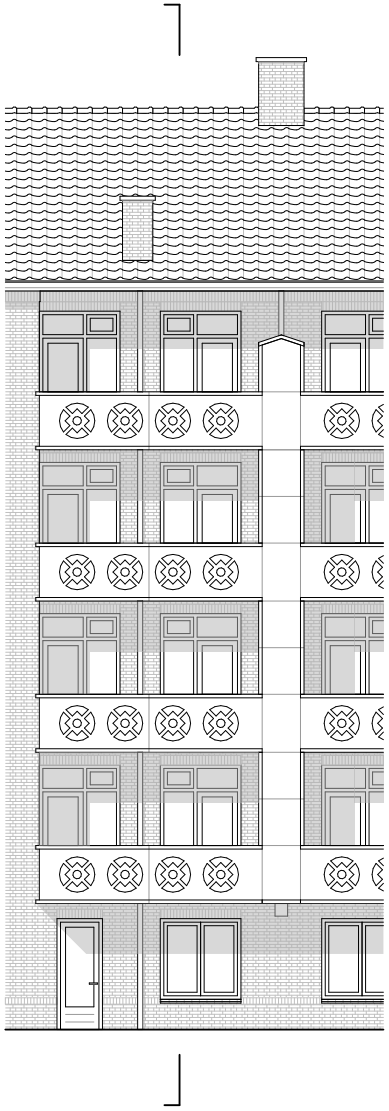

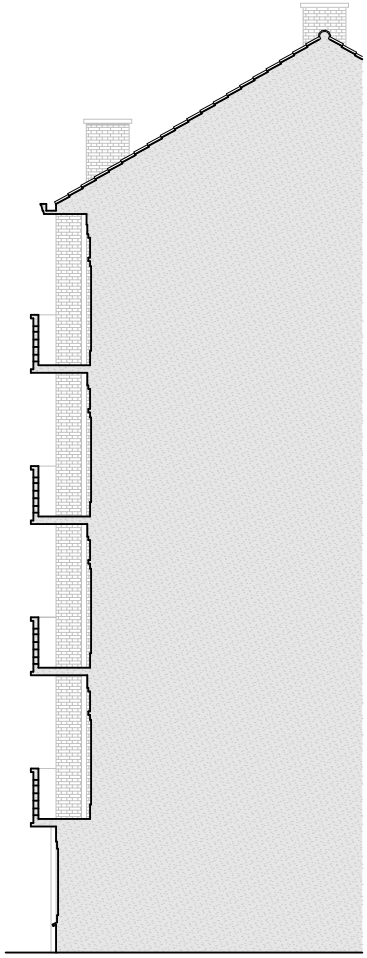
voorgevel

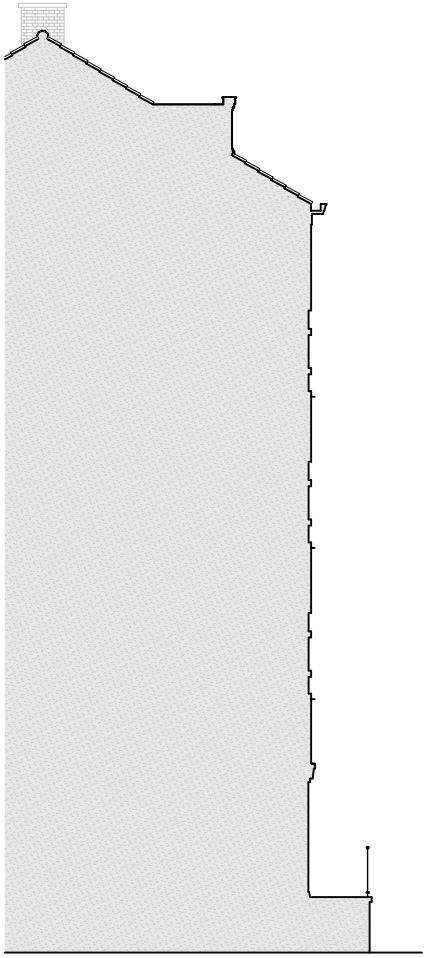

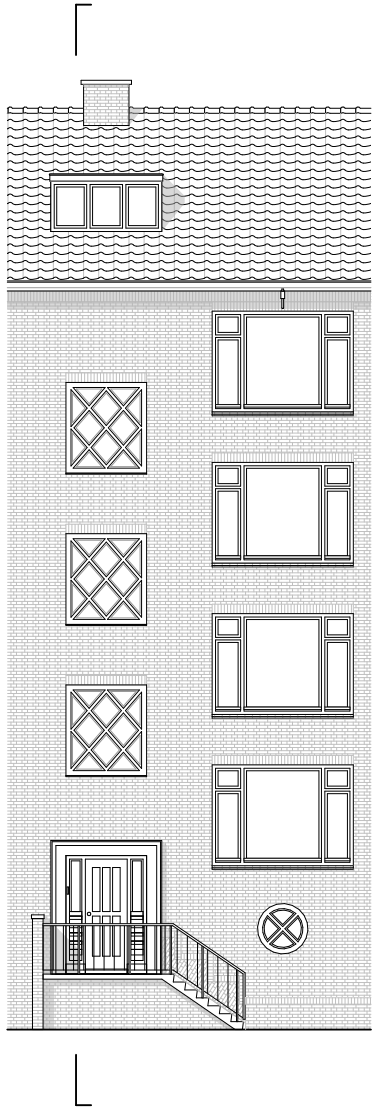

achtergevel

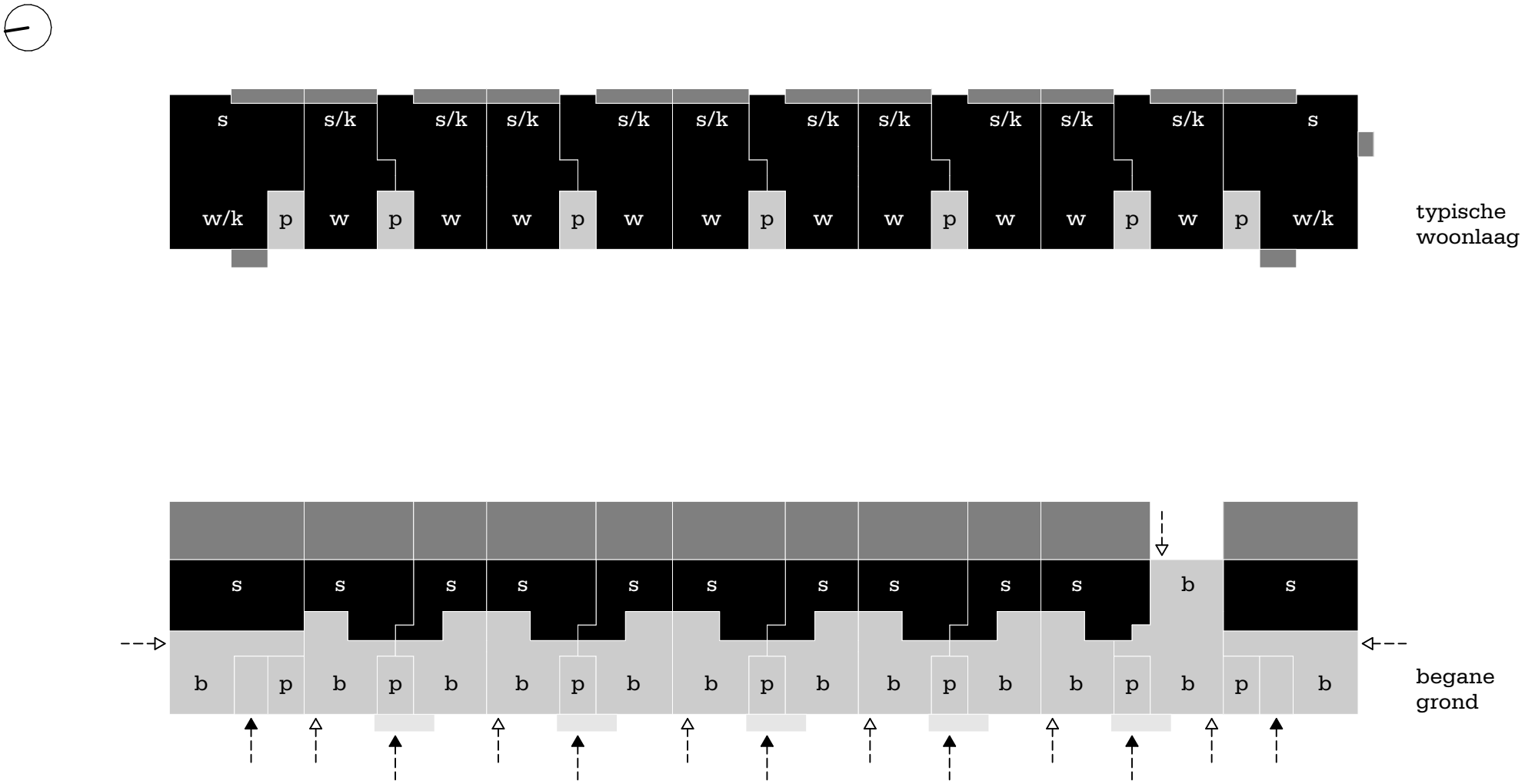

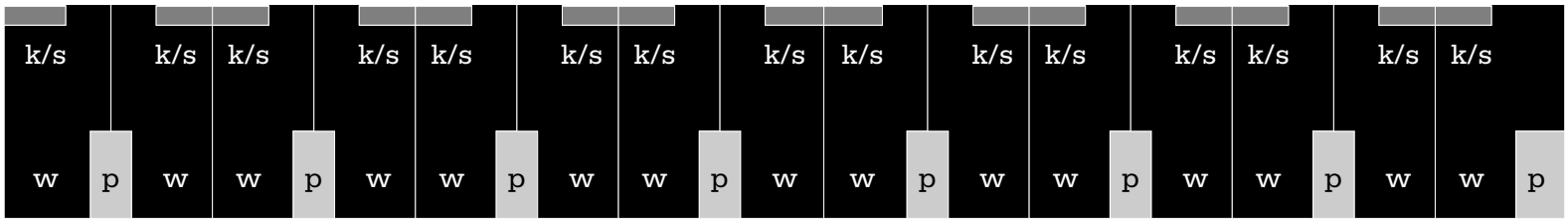
Analyse gevelplastiek

Bloktype F, 1954, A. Eibink

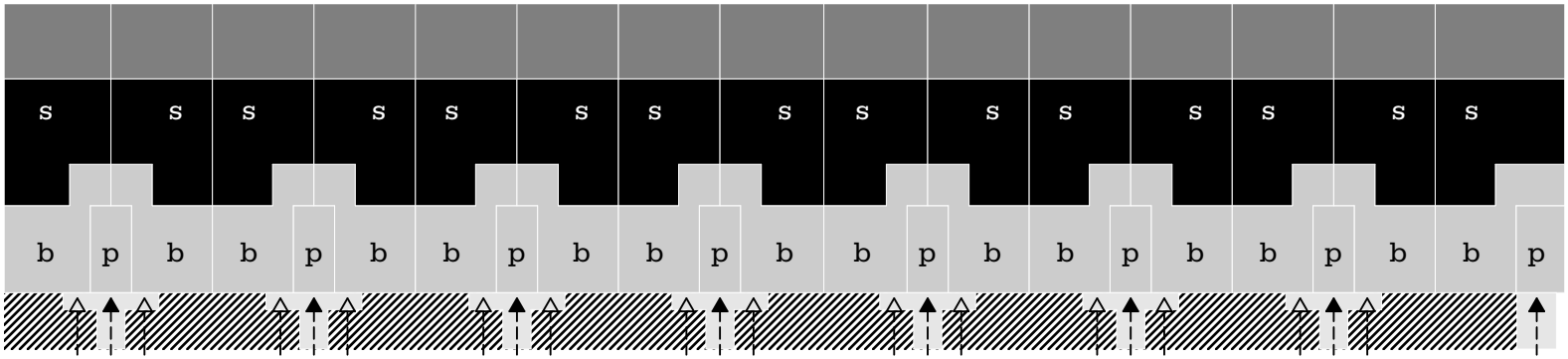

Analyse toegang en domeinen

Bloktype F, 1954, A. Eibink

typische woonlaag

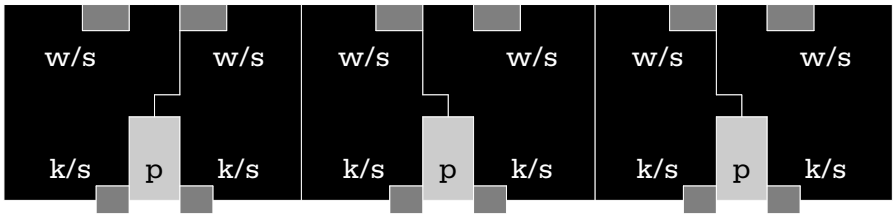
begane grond

collectief groen
openbare ruimte
collectieve buitenruimte
collectieve binnenruimte
private buitenruimte
private binnenruimte

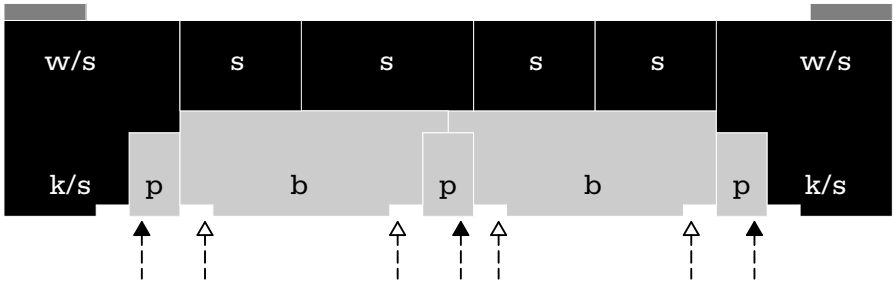
w wonen
k koken
s slapen
b bergingen
p portiek
---→ primaire entree
---▷ secundaire entree

Analyse toegang en domeinen

Bloktype G, 1954, W.B. Ouëndag

typische woonlaag

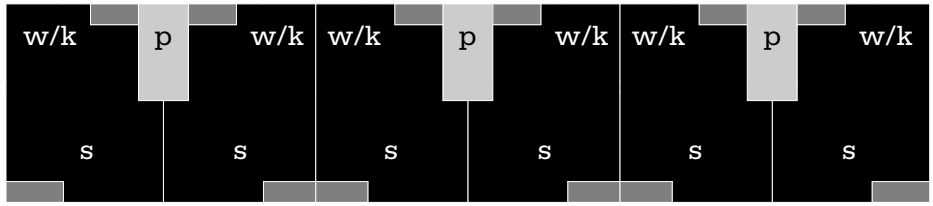
begane grond

- openbare ruimte
- collectieve buitenruimte
- collectieve binnenruimte
- private buitenruimte
- private binnenruimte

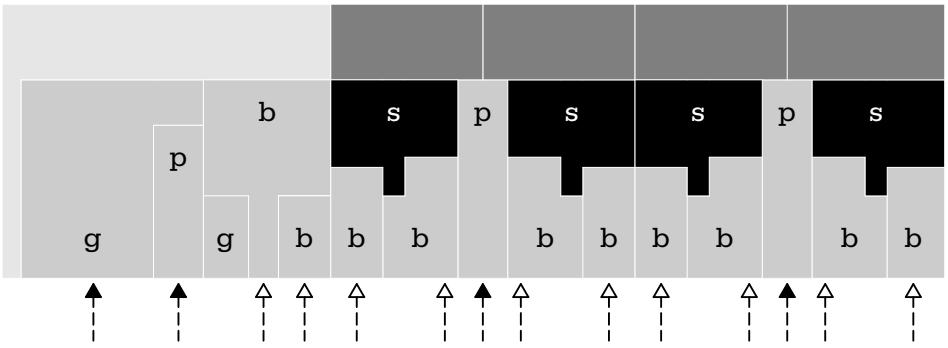
w	wonen
k	koken
s	slapen
b	bergingen
p	portiek
---→	primaire entree
---▷	secundaire entree

Analyse toegang en domeinen

Bloktype A, 1954, C. de Geus

typische woonlaag

begane grond

w wonen
k koken
s slapen
b bergingen
p portiek
g gemeenschappelijke ruimte
--→ primaire entree
--▷ secundaire entree

openbare ruimte
collectieve buitenruimte
collectieve binnenruimte
private buitenruimte
private binnenruimte

Analyse toegang en domeinen

Bloktype J, 1954, J. Brouwer

Architecten vs. woningcorporaties

Bijlage

Wanneer men over de architectuur van de Lodewijk van Deysselbuurt spreekt, wordt terloops wel eens beweerd dat er een duidelijke relatie is tussen de stijlkenmerken van de blokken, de zuil van de oorspronkelijke woningbouwcorporatie en die van de architect. Bijvoorbeeld: de traditionalistische F–blokken, met hun uitzonderlijke ornamentale portiekramen en balkons, zouden voor een katholieke woningbouwvereniging zijn gebouwd en de architect zou ook gelovig zijn geweest, terwijl de modernisten voor sociaaldemocratische corporaties werkten. Niets is echter minder waar. Deze veronderstelling is gebaseerd op clichés en wellicht ook vooroordelen die het schisma tussen traditionalisten en modernisten tot de dag van vandaag blijft voeden. De analyse tracht dit beeld te nuanceren en inventariseert de stijlkenmerken van elk bloktype in relatie tot de zuil van de oorspronkelijke woningbouwvereniging en (voor zover in de literatuur beschreven) levens– of geloofsovertuigingen van de architecten.

blokken		oorspronkelijke woningbouwcorporatie		architect	
type	**kenmerken**	**naam**	**zuil**	**naam**	**bouwstijl/stroming/geloof**
A, B	modernistisch/functionalistisch/Nieuwe Bouwen	Woningbouwvereniging 'Het Oosten'	Rooms-Katholiek	Commer de Geus (1889-1957)	Geboren in Wolvega (Fr.), zijn vader was dominee. Opleiding bouwkunde in Utrecht en daarna in Den Haag waar hij werkzaam was bij J.A.G. van der Steur (zoon van) (TH Delft?). Lid van BNA enz. en bestuurslid van enkele kerkelijk-filantropische instellingen. Na de oorlog: De Geus & Ingwersen. Modernisme/functionalisme/Nieuwe Bouwen.
C, D	modernistisch/functionalistisch/Nieuwe Bouwen met toch ook wel wat traditionalistische trekjes	Woningbouwvereniging 'Het Oosten'	Rooms-Katholiek	Lau Peters (1900-1969)	Scholing aan HBS, MTS en in praktijk. Arbeidersklasse. Rooms-katholiek. Constructie eerst, dan concept/esthetiek. Interesse in late (verstrakte) Amsterdamse School, Piet Zanstra en Scandinavisch design. Na oorlog kreeg zijn werk veel meer trekken van het modernisme/functionalisme, later zelfs wat van het brutalisme.
F	traditionalistisch, opvallende decoratie	Algemene Woningbouw Vereniging (AWV)	Sociaaldemocratisch	Adolph Eibink (1893-1975)	Opleiding aan Kunstnijverheidsschool Quellinus Amsterdam. Organische Ams.School > Strak, geometrisch modernisme > Landelijk > Traditionalistisch/gematigd modernisme. In de oorlog verzet tegen Kultuurkamer. Voorstander van gewapend beton. Eibink en Snellebrand wilden een gebouw maken als een levend organisme, waarbij een decoratieve vormentaal gebruikt wordt. Eibink en Snellebrand pasten de moderne constructiemethoden toe binnen hun expressieve ontwerpen. Met name Eibink verkende de toepassingsmogelijkheden van gewapend beton. Eibink was vooral de filosofisch ingestelde denker met een brede visie op wat architectuur zou moeten zijn. Zoals al bleek uit zijn houding tijdens de bezetting, was hij vooral uit op een klimaat waarin architectuur en cultuur in het algemeen goed konden gedijen. Als persoon was een bescheiden, niet op de voorgrond tredend man, maar met een zeer brede kennis, die hij in de artikelen die hij schreef zeer goed kon verwoorden. Verschillende bronnen suggereren enige associatie tussen Eibink met de Delftse School (of in ieder geval bij de Doornse Leergangen) - echter niet met zekerheid te zeggen of Eibink tot DS behoorde.
G, I	Traditionalistisch, ambachtstraditie	Stichting 'Onze Woning'	Sociaaldemocratisch (dochter van Bouwmaatschappij tot Verkrijging van Eigen Woningen)	Willem Bert Ouëndag (1899-1967)	Zoon van Bert Johan Ouëndag. Opleiding aan HBS A'dam en daarna TH Delft.
O	Traditionalistisch, ambachtstraditie	Woningbouwvereniging 'Het Oosten'	Rooms-Katholiek	Willem Bert Ouëndag (1899-1967)	
H	gematigd modernisme (modernisme met traditionele/klassieke kenmerken)	Stichting 'Onze Woning'	Sociaaldemocratisch (dochter van Bouwmaatschappij tot Verkrijging van Eigen Woningen)	Piet Zanstra (1905-2003), K.L. Sijmons (1908-1989), J.H.L. Giesen (1903-1980)	Groep '32: reactie op orthodoxe modernisme / toelaten van klassieke en monumentale vormelementen en compositieschema's in moderne architectuur / functie én 'gevoel' of kunstzinnige expressie. Piet Zanstra: HTS Leeuwarden. Daarna gewerkt op bureaus van Dick Greiner en Dudok.
J, K, N	Traditionalistisch, ambachtstraditie. Sober en doelmatig	Woningstichting 'Patrimonium'	Christelijk-Socialistisch (Protestants)	Johannes Brouwer (1919-2013)	HBS en daarna MTS in Leeuwarden. Polytechnisch Bureau Nederland in Arnhem. Tijdens oorlog cursus Betontechniek en na de oorlog Waterbouwkunde. VBO in Leeuwarden. Daarna nog wat opzichterwerk etc. Trad in 1953 in dienst bij Eibink. Associeerde zich in 1956 en in 1957 nam hij het bureau over. Woningbouwprojecten kregen rond die periode een meer industriële uitstraling; geen toepassing meer van decoratie (Eibink).
L, M	Portieketageflats: traditionalistisch, ambachtstraditie; sober en doelmatig. L-blokken: modernistisch/traditioneel; eigenzinnig.	Woningstichting 'Patrimonium'	Christelijk-Socialistisch (Protestants)	Jacobus (Jaap) Bot (1892-1956)	Avond-ambachtsschool en Industrieschool. Leerling-tekenaar op een architectenbureau. Interbellum: bouwen in Amsterdamse School. In 1916 lid van SDP/CPH en in 1935 lid van CPN. Tijdens bezetting bij kunstenaarsverzet en lid van Studiegroep voor de Naoorlogse Woningarchitectuur. Interesse in systeembouw.

supervisie Slotermeer Deel D				Prof. Ir. C. van Wegener-Sleeswijk	Modernist, hoogleraar TH Delft

Uitgangspunten herontwikkeling noordzijde Burg. Röellstraat

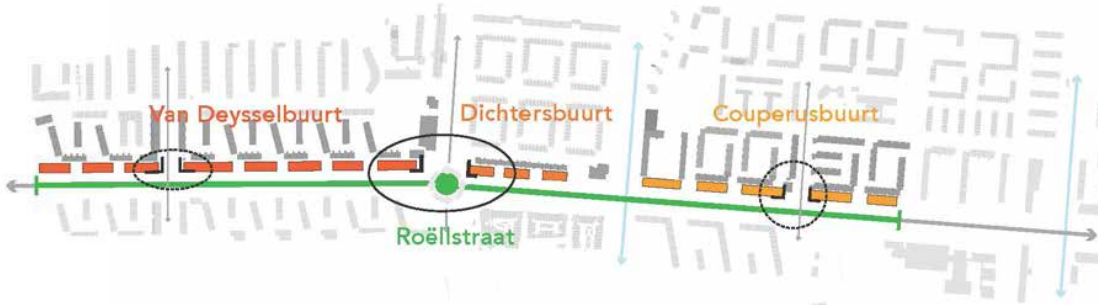
Bijlage

Uitgangspunten voor herontwikkeling noordzijde Burg. Röellstraat

Dit ontwikkelkader benoemt de randvoorwaarden, waaraan de ontwikkelingen aan de noordkant van de Röellstraat aan moeten voldoen. Ze beogen bij elkaar het volgende:
De Röellstraat wordt een stadslaan waaraan gewoond wordt, waaraan voorzieningen zitten en waar de openbare ruimte een prettige plek is om te fietsen, te wandelen en te verblijven. De nieuwe ontwikkelingen passen in de architectonische en stedenbouwkundige taal van Slotermeer en vormen de overgang van de grotere schaal van de Burgemeester Röellstraat naar de achterliggende buurten.
De belangrijkste kenmerken van de taal van Slotermeer zijn herhaling en ritmiek en overwegend horizontaliteit in de gevelarchitectuur en bouwvolumes.
Aangezien de zuidkant (voorlopig) niet tot herontwikkeling komt, wordt aan de noordkant overwegend op langsbebouwing ingezet. Dit zorgt voor continuïteit in het profiel en een duidelijke oriëntatie van de gebouwen aan de Burgemeester Röellstraat.
De gehele lengte van de laan heeft ruimtelijke samenhang. De buurten hebben ieder hun eigen signatuur door middel van een repeterend gevelschema, gebouwvolume en openingen per buurt, maar zijn door onderstaande randvoorwaarden wel familie van elkaar. Op de hoeken met de kruisingen kan worden afgeweken van het repeterend schema en de randvoorwaarden.

Dit zijn de randvoorwaarden:

1. - Eén overwegende rooilijn met details.
2. - Eenduidige bouwvorm, evt. doorbroken door een los te lezen volume tbv ritmiek en ter voorkoming van een monoliete wand.
3. - Liggend volume
4. - Per buurt één daklijn.
5. - Hoogteverschil in maaiveld wordt in de eerste paar lagen opgelost
6. - Bouwhoogte maximaal 7 lagen en minimaal 5 lagen. De gewenste bouwhoogte wordt op basis van bezonningstudies, aansluiting op achterliggende bebouwing en mogelijkheid tot verdichting bepaald.
7. - Bij 7 lagen heeft de 7de laag een set back over de hele lengte van het gebouw.
8. - Horizontale gevelindeling.
9. - Gevelindeling aan zij- en bovenkant afmaken - asymmetrisch.
10. - Doorzichten naar achterliggende buurt.

Repeterend gevelschema, gebouwvolume en openingen per buurt.

Afwijkingen van reperterend schema, invulling op basis van context en programma: Buurtvoorzieningen en maatschappelijk

Afwijkingen van reperterend schema, invulling op basis van context en programma: Buurtoverstijgend, bijzonder, publieks gericht programma (bijvoorbeeld buurtatelier, bakkerij, horeca, sportschool etc.)

12. - Geen blinde kopgevels.
13. - Plinthoogte minimaal 3,5 meter.
14. - Balkons maximaal 0,8 meter uit de gevel.
15. - Ontsluiting aan de stoep.
16. - Aandacht voor overgang openbaar en privé.

Bronnen

Onderleggers voor analystekeningen:
Diverse bouw– en omgevingsdossiers, Gemeente Amsterdam.
Kaarten van stadsdelen, Collectie Stadsarchief Amsterdam, Gemeente Amsterdam.
Inventaris van het Archief van de Dienst Openbare Werken; Centraal Tekeningen Archief, Gemeente Amsterdam.

Historische foto's:
Beeldbank Gemeente Amsterdam.

Geraadpleegde literatuur:
Principenota Geuzenveld–Slotermeer, Gemeente Amsterdam, juli 2018.
Gebiedsanalyse en toekomstperspectief Lodewijk van Deysselbuurt, Gemeente Amsterdam & Rochdale, april 2018.
De groene kracht, de transformatie van de Westelijke Tuinsteden Amsterdam, Yttje Feddes, 2011.
Mijn straat, onderzoek naar de toe–eigening van de woonstraat in Amsterdam Nieuw–West, Anneke Treffers, 2018.
Nota Cultuurhistorie Amsterdam Nieuw–West, bijlage 2 cultuurhistorische verkenning, 2013.
Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit AUP, maps.amsterdam.nl/ordekaart_aup
Investeringsnota Lodewijk van Deysselbuurt, Gemeente Amsterdam, september 2021.

De nieuwe grachtengordel. De realisatie van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam, Marinke Steenhuis (red.), Vincent van Rossem, Jeroen Schilt, Paul Meurs, Lara Voerman, Minke Walda (Uitgeverij Thoth, 2017).
Een architectuurhistorische waardestelling van naoorlogse woonwijken in Nederland. Het voorbeeld van de Westelijke Tuinsteden in Amsterdam, Noor Mens, proefschrift TU Eindhoven (TU Eindhoven, 2019).
Amsterdam als stedelijk bouwwerk. Een morfologische analyse, Casper van der Hoeven & Jos Louwe (SUN, 2003).
Atlas Sociale woningbouw Amsterdam, Françoise Paulen (red.) (Amsterdamse Federatie van Woningcorp., 1992).
BONAS A. Eibink (1893–1975) en J.A. Snellebrand (1891–1963). De lange weg van de Amsterdamse School tot Forum, Arjen van de Pijpekamp, Bregit Jansen (Stichting Bonas, 2003).
Parkstad. Een veelzijdig perspectief voor de Westelijke Tuinsteden, Anna Vos, Wil Val, Mirande Phernambucq (DRO, 1995).
Woningbouw, inspiratie & ambities. Kwalitatieve grondslagen van de sociale woningbouw in Nederland, Noud de Vreeze, proefschrift TU Delft (Nationale Woningraad Almere, 1993).
Amsterdam, het mekka van de volkshuisvesting. Sociale Woningbouw 1909–1942, Vladimir Stissi (010 Uitgeverij, 2007).

Foto's:
Rijnboutt en Marcel Israel.

Colofon

Tekst en tekeningen:
Rijnboutt
Arnon Jordan, Carlijn Bosch, Marian Enders, Michael Maminski, Nadia Kalogeropoulou

Vormgeving:
Thonik en Rijnboutt

Uitgave:
Digitaal

Copyright:
Rijnboutt bv, oktober 2022

Rijnboutt

Moermanskkade 317
1013 BC Amsterdam
+31 (0)20 – 530 48 10
office@rijnboutt.nl
rijnboutt.nl

@rijnboutt
instagram.com/rijnbouttnl